

ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ

15/-

ਮਾਸਿਕ ਪੰਜਾਬੀ

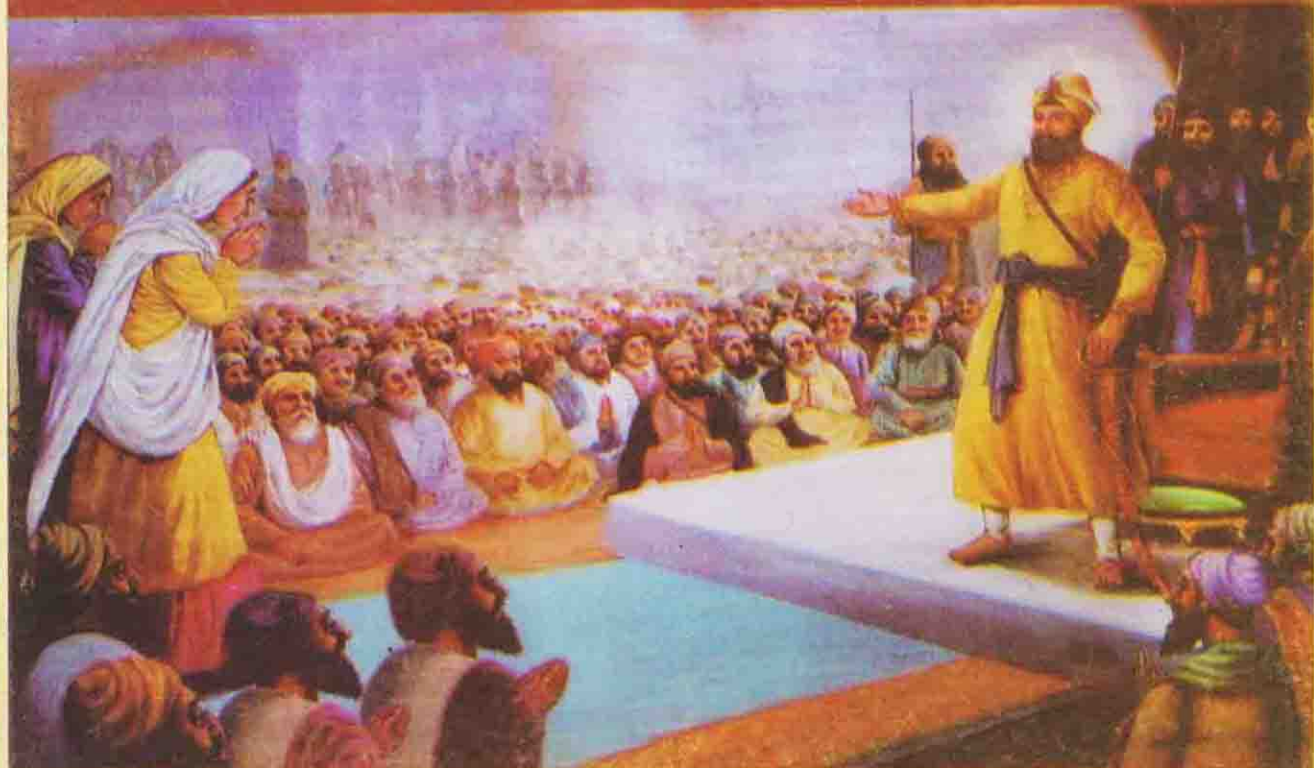
ਦਸੰਬਰ 2010

ਅੰਕ 12

ਸਾਲ ਪਹਿਲਾ

ਚਾਰ ਮੂਏ ਤੋਂ ਕਿਆ ਭਇਆ

ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋ-ਜਹਾਨ ਦਾ ਵਾਲੀ

ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ

ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੁਆਲੇ ਮੁਗਲ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਪਏ ਘੇਰੇ ਦੌਰਾਨ ਤੰਗੀਆਂ-ਤੁਰਸ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ 40 ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇ ਆਏ

ਪੋਹ ਦੀ ਕਕਰੀਲੀ ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸ਼ੁਕਦੀ ਸਰਸਾ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕੀਤੀ

ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤੇਗ ਦੇ ਬੇਮਿਸਾਲ ਜੌਹਰ ਵਿਖਾਏ

ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਸੂਰਮਗਤੀ ਨਾਲ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਜੜਾਂ ਪਾਈਆਂ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ

(ਮਾਸਿਕ, ਪੰਜਾਬੀ)

ਸਾਲ:1

ਦਸੰਬਰ:2010

ਅੰਕ :12

ਸੰਪਾਦਕ: ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ
9465216530

ਸਹਿ ਸੰਪਾਦਕ:1. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਪੁਰੀ
9316133498 (ਆਨਰੇਰੀ)

2. ਇੰਜ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੱਸਲ
9815549523 (ਆਨਰੇਰੀ)

ਤਤਕਰਾ

+ ਸ਼ਾਇਦ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਹੀ, ਖੂਨ ਨਾਲ ਲੱਥ ਪੱਥ ਗੌਰਵਾਈ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ	ਸੰਪਾਦਕੀ	2
ਕੁੱਝ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ!		
+ ਅਜੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਖਬਰ ਨਹੀਂ		
ਕਿ ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਕੀ ਹੈ।	ਗੁਰਪੁਰ ਨਿਵਾਸੀ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ	4
+ ਪੰਨਾ 5-12 ਖਾਲਸਾ ਅਖਬਾਰ ਲਾਹੌਰ ੧੧੧ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ		
+ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼	ਖਾਲਸਾ ਅਖਬਾਰ ਲਾਹੌਰ 7 ਜੁਲਾਈ 1899	6
+ ਪੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰੇਰਕਾਂ ਦੇ ਪੱਤ੍ਰ	ਖਾਲਸਾ ਅਖਬਾਰ ਲਾਹੌਰ 7 ਜੁਲਾਈ 1899	7
+ ਸਾਕਾ ਸਰਹਿੰਦ	ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਸਰਹਿੰਦੀ	12
+ ਤਿਲਕ ਵਾਜਾ ਮਾਰੇ ਤਿਲਕ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ	ਸ. ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਦੁਪਾਲਪੁਰੀ	15
+ ਚਾਰ ਮੂਏ ਤੇ ਕਿਆ ਭਇਆ	ਸ. ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ	17
+ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਗੁਰੂਘਰ	ਸ. ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ	23
+ ਸਾਕਾ ਸਰਹਿੰਦ	ਸ. ਇਕਵਾਕ ਸਿੰਘ ਪੱਟੀ	26
+ ਕੱਚੇ ਘੜੇ ਨਾ ਠੱਲ੍ਹਦੇ ਪਾਣੀ	ਇੰਜ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ	28
+ ਕਾਵਿ ਕਿਆਰੀ	ਪ੍ਰੋ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੈਲਵੀ ਤੇ ਹੋਰ	29
+ ਵਿਅੰਗ ਟੋਟਕੇ	ਪ੍ਰੋ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੈਲਵੀ	31
+ ਸ. ਐਸ. ਐਸ. ਚਰਨ ਸਿੰਘ	ਇੰਜ. ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੱਸਲ	32
+ ਸ਼ਹੀਦ ਊਧਮ ਸਿੰਘ	ਸ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ	34
+ ਸਾਕਾ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ	ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਸਰਹਿੰਦੀ	36
+ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਪੱਤਰ		39

ਪਰੂਫ ਰੀਡਰ:-

ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਫਿਡਿਆਂਵਾਲਾ

ਨਿਊਜ ਐਡੀਟਰ:-

ਹਰਕਿਰਨ ਸਿੰਘ ਨਿੱਪੀ

ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਰ:-

ਨੈਬ ਸਿੰਘ

ਕੰਪਿਊਟਰ ਕੰਪੋਜਰ

ਮਿਸ. ਅਪਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਤੀਨਿੱਧ

1. ਸ. ਜਸਮੀਤ ਸਿੰਘ (ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤ) 9993376566
2. ਸ.ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਲੋਤ(ਉਤਰੀ ਭਾਰਤ)9463490964
3. ਦੇਸਰਾਜ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਾ(ਉਤਰੀ ਭਾਰਤ)9815731013
4. ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਦੁਪਾਲਪੁਰੀ USA 0014089039952

ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

1. ਸ. ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਹਿਰਾਵਾਲਾ (ਮੁੱਖ ਸਲਾਹਕਾਰ)
2. ਸ.ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਲਾਜ 3. ਸ. ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਕਜਹੇੜੀ 4. ਸ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਭੁਪਾਲ 5. ਸ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮੈਨੇਜਰ 6. ਸ. ਫਤਿਹ ਜੰਗ ਸਿੰਘ 7. ਸ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ 8. ਡਾ.ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ 9. ਸ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਿਸ਼ਨਪੁਰਾ 10. ਸ. ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸਿਧੂ

ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਾਦਕ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਨਿਜੀ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਸਿਰਫ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।

ਸੰਪਾਦਕ

ਚੰਦਿਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਸਮਾਂ	ਦੇਸ਼ ਵਿਚ	ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ
ਸਾਲਾਨਾ	150/-	\$ 30
ਪੰਜ ਸਾਲ	900/-	\$150
ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰ	5000/-	\$1000

website:- www.bhaiditsinghpatrika.com

ਇੱਕ
ਕਾਪੀ
15/-

ਚੰਦਾ ਭੇਜਣ ਦਾ ਪਤਾ
ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ

712, ਅਨੰਦਪੁਰ ਕੰਪਲੈਕਸ, ਕਜਹੇੜੀ,
ਯੂ.ਟੀ. ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ। 160036

ਫੋਨ:- 0172-2623163, 9465216530

E-Mail:- bhaiditsinghpatrika@yahoo.com

ਛਾਪਕ, ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁ. ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਸ. ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ ਨੇ ਮਾਲਕ ਸ. ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ ਗੁ. ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਫੋਨ:- 3094039 ਤੋਂ ਛਪਵਾ ਕੇ #712, ਅਨੰਦਪੁਰ ਕੰਪਲੈਕਸ ਕਜਹੇੜੀ (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ) ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਸੰਪਾਦਕ ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ।

ਸ਼ਾਇਦ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਹੀ, ਖੂਨ ਨਾਲ ਲੱਥ ਪੱਥ ਗੌਰਵਮਈ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਸਿਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ!

ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ

ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨੇ ਫਰੋਲਦਿਆਂ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸਾਈ ਕੌਮ ਦੇ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਨੂੰ ਸੂਲੀ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਕੌਮ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕੋਨੇ-ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਈਸਾ ਮਸੀਹ ਨੂੰ ਅਮਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹਰ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਇਕਾਈ, ਭਾਵ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ, ਜਿਸ ਦਾ ਬੇਹੱਦ ਮਾਣਮੱਤਾ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਭਰਿਆ ਬਹੁਤ ਵਡੇਰੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇੱਕ ਇੱਕ ਅੱਖਰ ਸ਼ਹੀਦਾ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ। ਹਰ ਸਿੱਖ ਦਾ ਇਸ ਨਾਲ ਸਿਰ ਮਾਣ ਨਾਲ ਉੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਕਿ ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਸਭ ਕੁੱਝ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਬੰਦ ਲਾਲ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜੇਹਾ ਲਿਖ ਮਾਰਿਆ ਕਿ ਸਾਰਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੀ ਲਾਲ ਸੁਰਖ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇੱਕ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਅਮੀਰੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅਮੀਰ ਕੀਤਾ। ਇੱਕ ਨਹੀਂ, ਦੋ ਨਹੀਂ, ਅਣਗਿਣਤ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੀ ਦਿਲ ਕੰਬਾਊ ਤੇ ਲੂ-ਕੰਡੇ ਖੜੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗਾਥਾ ਹੈ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਹੀ ਅਸੀਂ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਤੇ ਅਮੀਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੇ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਹੋ-ਜਲਾਲ ਤੇ ਜੁਝਾਰੂ ਕੌਮ ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਕੀ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਾਣਮੱਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਕਿੰਨ੍ਹਾ ਕੁ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਹੂ-ਰੰਗੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨੀ ਕੁ

ਸੋਧ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਕੌਮ ਲਈ ਕੀਤੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਮੁੱਲ ਤਾਰਿਆ ਹੈ? ਅਜੇਹੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਵਾਲ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਤੋਂ ਜਵਾਬ ਮੰਗ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਹੁਣ ਕਾਫੀ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਵਰਗ ਕਾਫੀ ਸੁਲਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕੋਨੇ-ਕੋਨੇ 'ਚ ਅੱਜ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕਈ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਵੀ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੋਈ ਅਤਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਖੋਰਾ ਲੱਗਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਂ ਮੁੱਢ ਕਦੀਮ ਤੋਂ ਹੀ ਚੋਰੀ ਛਿਪੇ ਇਸ ਤੇ ਮਾਰੂ ਹਮਲੇ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਜਾਣੇ-ਅਣਜਾਣੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਤੇ ਲਾਸਾਨੀ ਕੌਮ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਪਹਿਚਾਣ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਾਣ ਮੱਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ।

7 ਪੋਹ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 13 ਪੋਹ ਤੱਕ ਦਾ ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਦਰਦਮਈ ਤੇ ਦੁਖਾਂਤ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਨਵੇਕਲੀ ਥਾਂ ਹੈ। ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਸਮੇਤ ਤੁੱਛ ਜਿਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਵਲੋਂ ੧੦ ਲੱਖ ਦੀ ਮੁਗਲਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਨਾਲ ਬਹਾਦਰਾਂ ਵਾਲੀ

ਲੜਾਈ ਲੜਦਿਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾਉਣਾ ਤੇ ਸਰਹਿੰਦ ਵਿਖੇ ੭ ਤੋ ੯ ਸਾਲ ਦੇ ਦੋ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨੀਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੰਦੇ ਚਿਣਕੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕਤਲ ਕਰ ਦੇਣਾ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਇੱਕ ਅਜੇਹੀ ਪੀੜਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਹਰ ਦਿਲ ਕੰਬ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਚੋਂ ਹੰਝੂ ਵਗ ਤੁਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਮੇਂ ਦੀ ਜ਼ਾਲਮ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਰੱਤਾ ਵੀ ਤਰਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ। ਸੂਬਾ ਸਰਹਿੰਦ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਲਚ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਉਹ ਹੱਸਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਅੱਜ ਵੇਖ ਲਵੋ, ਸਾਡੇ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮਲੀਆ ਮੇਟ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

ਨਿੱਕੀਆਂ ਉਮਰਾਂ, ਵੱਡੇ ਸਾਕੇ, ਇਕ ਸਦੀਵੀ ਤੇ ਬੇਮਿਸਾਲ ਸੁਰਖ-ਰੰਗਾ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਵਲੋਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ- ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਇਸ ਦੀ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ। ਅੱਜ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਵਰਗ ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ ਕੱਲ ਦੇ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਵਾਗ ਡੋਰ ਸੰਭਾਲਣੀ ਹੈ ਉਹ ਦਿਸ਼ਾਹੀਣ ਹੋਇਆ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗਲਤਾਨ, ਆਪਣੀ ਪਹਿਚਾਣ ਵੀ ਖੋਹ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਗੋਦੀ ਦੇ ਨਿੱਘ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪਣੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਬਿਪਰਵਾਦੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਹਾਵੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਚੋਰ-ਮੋਰੀ ਰਾਹੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਲਈ ਚੰਗੇ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਡੇਰਾਵਾਦ, ਪਾਖੰਡਵਾਦ, ਨਾਮਦਾਨ, ਗੁਰੂਡੰਮ ਅਦਿ ਦੀ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਵੱਧ ਰਹੀ ਨਫ਼ਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਰੋਕਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ ਸਾਡੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ।

ਜੇ ਇਹ ਕਹਿ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਖਾਸ ਧੜੇ ਦੀ ਜਕੜ ਵਿੱਚ ਫਸੀ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੱਤਕਬਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਅੱਜ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਵੱਖ ੨ ਧੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਹਰ ਇੱਕ ਧੜਾ ਆਪਣੀ ੨ ਡਫਲੀ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ, ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਆਪ ਕਠਪੁਤਲੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਤਾਂ ਨਜ਼ਾਤ ਮਿਲਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ

ਉਹ ਵੀ ਕੋਈ ਬਹੁਤੇ ਉਸਾਰੂ ਰੋਲ ਅਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀਆਂ। ਹਾਂ ਡੇਰਾਵਾਦ ਨਾਮਦਾਨ, ਪਾਖੰਡਵਾਦ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹੁਕਮਨਾਮੇ “ਗੁਰੂ ਮਾਨਿਓ ਗ੍ਰੰਥ” ਦੀ ਸ਼ਰੇਆਮ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਤਖਤ ਤੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਬਾਪ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜੋ ਚਾਰੇ ਪੁਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕੌਮ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਕੇ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ ਸਾਰਾ ਸਰਬੰਸ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਮਿਲੀ ਅਜਾਦੀ ਦਾ ਅਸੀਂ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਅਕਿਤਾਘਣ ਹਾਂ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਾਂ।

ਸੋ ਲੋੜ ਹੈ ਨੌਜੁਆਨ ਵਰਗ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸਿੱਖੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਦੀ ਤੇ ਸੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਵਜੋਂ ਕਮਾਨ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਲੈਣ ਦੀ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਬੁਧੀਜੀਵੀ ਵਰਗ ਵਲੋਂ ਭਟਕੇ ਹੋਏ ਵਰਗ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸੇਧ ਦੇਣ ਦੀ। ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿਰਫ ਤੇ ਸਿਰਫ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਵਡਮੁੱਲੇ ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ।

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਹੈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਹੋਂਦ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸਿਆਸੀ ਧੜੇ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਕਬੂਲ ਕੀਤੀਆਂ, ਨਿਰਪੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਕੇ ਹਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਗੌਰਵਮਈ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਇੱਕ ਇੱਕ ਪੰਨੇ ਤੋਂ ਸਹੀ ਸੇਧ ਲੈਣ ਦੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ੨ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਹਲੂਣਾ ਦੇਣ ਦੀ।

ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਕਰਨਾ ਵੀ ਏਨਾ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ, ਫੇਰ ਵੀ ਜੇ ਅੱਜ ਤੋਂ ਹੀ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ, ਸੰਸਥਾ ਆਦਿ ਇਸ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਜੁੱਟ ਜਾਣ ਤਾਂ ਚੰਗੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

§♦§♦§♦§

9465216530

ਮਾਲਸਾ ਅਸ਼ਬਾਰ ਲਾਹੌਰ

21 ਜੁਲਾਈ 1899

ਅਜੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਕੀ ਹੈ

ਸੰਸਾਰ ਪਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮਾ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਧਰਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਆਦਮੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਵਸਤੂਆਂ ਤੇ ਉਤਮ ਜਾਨਦਾ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਧਰਮ ਦੀ ਹਾਨੀ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਹਾਨੀਆਂ ਤੇ ਅਧਕ ਜਾਨਕੇ ਅਪਨਾ ਸਰਬੰਸ ਉਸ ਪਰ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦੇਨਾ ਭੀ ਇੱਕ ਤੁੱਛ ਜਾਨਦਾ ਹੈ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਰਾਜਾ ਯੂਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਭੀ ਏਹੋ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਪੁਰਖ ਨੇ ਧਰਮ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਸੰਪੂਰਨ ਸੁਖ ਸੰਪਦਾ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਜਾਨਦਾ ਕਿੰਤੂ ਧਰਮ ਦਾ ਤਿਆਗ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਜਾਨਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸਤੇ ਉਸਦਾ ਤਿਆਗਨ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ॥

ਹਰ ਇੱਕ ਕੌਮ ਨੇ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਪਨਾ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਸਮਝਕੇ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਰ ਓਸੇ ਧਰਮ ਦੇ ਭਾਵ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੱਠੇ ਜਕੜ ਕੇ ਇੱਕ ਕੌਮ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਰੱਸੀ ਤੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਬੰਨਕੇ ਬਹੁਕਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਬਣਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਸੀ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਘਾਹ ਦੇ ਤੀਲੇ ਮੰਦ੍ਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬੁਰੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਕੂੜੇ ਅਦਿਕ ਨੂੰ ਕੱਢਕੇ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਉਹ ਸੁਥਰਾ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਧਰਮ ਦੇ ਭਾਵ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਕੇ ਇੱਕ ੧ ਪੁਰਖ ਭੀ ਅਪਨਾ ਗ੍ਰੇਹ ਬਨਾਕੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖਰਾਬੀਆਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਪੁੱਟ ਸਕਦਾ ਹੈ॥

ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੌਮ ਨੇ ਅਪਨਾ ਦੀਨ ਇਸਲਾਮ ਅਰ ਧਰਮ ਕੁਰਾਨ ਮਜੀਦ ਦਾ ਮੰਨਨਾ ਅਰ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉੱਮਤ ਹੋਨਾ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਚ ਤੇ ਲੈਕੇ ਨੀਚ ਤੱਕ ਆਦਮੀ ਅਪਨੀ ਨਜ਼ਾਤ ਅਤੇ ਸਵਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਜਾਨਕੇ ਉਸ ਦਾ ਪੱਕਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਰ ਏਸੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਭਾਵ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਗ੍ਹਾ ੨ ਪਰ ਮਸੀਤਾਂ ਦੇ ਮੁਨਾਰੇ

ਖੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਅਰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਤੇ ਫਿਰ ਹੋਏ ਅਰ ਜਹੰਨਮੀ ਜਾਨਕੇ ਅਪਨੇ ਤਾਈਂ ਹੀ ਬਹਿਸ਼ਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਮਝ ਲੀਤਾ ਹੈ॥

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਈਸਾਈ ਕੌਮ ਨੇ ਭੀ ਅਪਨਾ ਧਰਮ ਅੰਜੀਲ ਅਤੇ ਈਸਾ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਮੰਨਨਾ ਅਤੇ ਈਸਾਈ ਕਹਾਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਪਰ ਰਹਨਾ ਹੀ ਅਪਨਾ ਧਰਮ ਜਾਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਏਸੇ ਧਰਮ ਦੇ ਫੈਲਾਉਨ ਲਈ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਯਾ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਨੱਗ੍ਰ ੨ ਫਿਰਕੇ ਪਾਦਰੀ ਅਤੇ ਮਿੱਸਾਂ ਇਸੀ ਦੀਨ ਅਰ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਖਯਾਲ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਅਪਨੀ ਨਜ਼ਾਤ ਅਰ ਸਵਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਇਸੇ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਅਪਨੀ ਜੱਦੀ ਜਾਇਦਾਤ ਸਮਝ ਛੱਡੀ ਹੈ॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅੱਗੇ ਹਿੰਦੂ ਕੌਮ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਮਜ਼ਹਬ ਅੱਜ ਹਕਾਰਤ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਅਰ ਬੁੱਤ ਪੂਜਕ ਜਾਨਕੇ ਨਰਕ ਦੀ ਭਾਗੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਇਸ ਕੌਮ ਨੇ ਭੀ ਅਪਨੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਦਨ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਵੇਦ ਖੁਰਾਨ ਅਤੇ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਦਾ ਮੰਨਨਾ ਮੰਨ ਛੱਡਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੇ ਜਨਮ ਅਸ਼ਟਮੀ ਨੂੰ ਖੀਰੇ ਵਿਚੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਜਮਾਕੇ ਉਸਦਾ ਭੰਗੂੜਾ ਝੁਲਾਉਨਾ ਹੀ ਅਪਨਾ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਅਤੇ ਸਵਰਗ ਦਾ ਸਾਧਨ ਜਾਨਦੇ ਹਨ॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਇੱਕ ਫਿਰਕਾ ਜੋ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਰਯ ਸਦਾਉਨ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ ਸੋ ਭਾਵੇਂ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਤੇ ਤਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਫਿਰ ਭੀ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਸੰਗਤਾ ਭਾਗ ਨੂੰ ਅਪਨਾ ਇਸ਼ਟ ਮਨਕੇ ਉਸੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਅਪਨੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਇਸਤੇ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਗ੍ਰੇਹ ਦੇ ਲੋਗ ਦੂਸਰੇ ਪਰ ਕੁਝ ਭੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਅਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ੨ ਕੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਰਯ ਹਾਂ॥

ਜਦ ਅਸੀਂ ਅਪਨੇ ਸਾਮ੍ਹਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰ ਚਲਤ ਫਿਰਕਿਆਂ ਦਾ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਦ ਇਤਨਾ ਜਾਨ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ

ਇਹ ਧਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਇਸ਼ਟ ਪੁਸਤਕ ਅਤੇ ਉਸ ੨ ਪੈਗੰਬੂਰ ਜਾਂ ਅਵਤਾਰ ਪਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਜਿਸਤੇ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਗੋਚਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਯਾਉਂਦੇ ॥

ਪਰੰਤੂ ਜਦ ਅਸੀਂ ਏਧਰ ਅਪਨੇ ਮੰਜੇ ਹੇਠ ਸੋਟਾ ਫੇਰਦੇ ਹਾਂ ਤਦ ਕਯਾ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਤਾਂ ਅਜੇ ਰਾਮ ਚੋਣੇ ਵਾਂਗ ਖੁਲ੍ਹਾ ਹੀ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਰ ਅੱਜ ਤਕ ਇਸ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਕਯਾ ਹੈ ਅਰ ਸਾਡੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਕਯਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਹ ਭੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਨਰਕ ਸਵਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੇ ਕੋਈ ਤਾਂ ਅਪਨਾ ਧਰਮ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਅਪਨਾ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਰ ਕੋਈ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਅਪਨੀ ਮੁਕਤੀ ਅਰ ਸਵਰਗ ਦਾ ਸਾਧਨ ਜਾਨਕੇ ਅਪਨਾ ਧਰਮ ਜਾਨਦਾ ਹੈ ਜਿਸਤੇ ਵੱਡੇ ੨ ਠਾਕੁਰਦੁਵਾਰੇ ਅਰ ਸ਼ਵਾਲੇ ਬਨਾਕੇ ਦੋ ਵੇਲੇ ਘੰਟੇ ਬਜਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਗਰਤ ਪੁਰਾਨ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਨ ਕੇ ਸਿਰ ਭੁੰਗੀ ਬੰਨਕੇ ਪਿੰਡ ਭਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਤੇਰਾਂ ਦਿਨ ਦੀਵਾ ਜਗਾਕੇ ਮਰੇ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਸਵਰਗ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ ॥

ਇਸ ਤੇ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਗੁੱਗੇ ਦੀ ਮਾੜੀ ਚਨਾਕੇ ਛੜੀਆਂ ਕੱਢਕੇ ਛਾਂਟਾ ਖੇਡਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਕੋਈ ਮੂਸਲੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗੱਪੋੜੇ ਮਗਰ ਲਗਾਕੇ ਹਜਾਰਾਂ ਰੁਪੱਯਾ ਬਰਬਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤੇ ਅੱਗੇ ਕੋਈ

ਸਖੀਸਰਵਰ ਦਾ ਸੇਵਕ, ਕੋਈ ਨੈਨਾਂ ਦੇਵੀ ਅਰ ਜੁਵਾਲਾਮੁਖੀ ਦਾ ਦਾਸ ਬਨਕੇ ਜੋਤਾਂ ਜਗਾ ਕੇ ਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਟੇ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ॥

ਫਿਰ ਕੋਈ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਫੂਕਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਨੂੰ, ਕੋਈ ਪੈਰ ਧੋਕੇ ਪਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਨੂੰ ਬਾਰੂਵੀਂ ਤੇਰਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਪੀ ਦੇਨੀ ਇੱਕ ਅਸ਼ਟਾਮ ਦੇ ਕਾਗਤ ਪਰ ਮੁਹਰ ਲੱਗ ਜਾਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਜਾਨਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਲੋਗਾਂ ਅੱਗੇ ਵੱਡੇ ਫਖਰ ਨਾਲ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਫਲਾਨਾ ਗੁਰੂ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸਤੇ ਮੰਤ੍ਰ ਲੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਗੱਲ ਆਖਦੇ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਸਗੋਂ ਅੱਗੋਂ ਭੂਸਰਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ॥ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਐ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਅਜੇ ਤਕ ਤੂੰ ਅਪਨੀ ਧਾਰਮਕ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਐਥੋਂ ਤਕ ਗਿਰਆਂ ਹੋਇਆਂ ਹੈਂ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਕਦੇ ਭੀ ਖਯਾਲ ਨਹੀਂ ਆਇਆਂ ਜੋ ਤੇਰਾ ਧਰਮ ਕਯਾ ਹੈ, ਜਿਸਤੇ ਤੈਨੇ ਅਜੇ ਤਕ ਅਪਨਾ ਧਰਮ ਗ੍ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਇਸੀ ਵਾਸਤੇ ਤੂੰ ਅਜੇ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਥ ਜਾ ਕੌਮ ਸਦਾਉਨ ਦੇ ਭੀ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ॥

ਹੁਣ ਤੂੰ ਸੋਚ ਅਰ ਖਯਾਲ ਕਰ ਜੋ ਤੇਰਾ ਧਰਮ ਕਿਆ ਹੈ ਅਰ ਤੇਰੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਕਿਆ ਹੈ ਫਿਰ ਤੈਂ ਕਿਸ ਪਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰਨ ਤੇ ਆਸ਼ਾ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਤੂੰ ਦਸਮੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਰਨ ਆਕੇ ਅਪਨਾ ਧਰਮ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰੇਂਗਾ ॥

§.§.§.§

ਦਾਨੀ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ

ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ (ਮਾਸਿਕ, ਪੰਜਾਬੀ) ਦਾ ਮੁੱਖ ਮਕਸਦ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ (ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਭਰੋਸਾ, ਸੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ, ਸਾਫ, ਸੁਥਰਾ ਤੇ ਨਿਰੋਆ ਸਮਾਜ ਤੇ ਉਸਾਰੂ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਵਿਸ਼ੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ) ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦਾਨੀ ਸਜਣਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ੨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮਾਇਆ ਭੇਜਣ ਲਈ ਪਤਾ:-

ਸੰਪਾਦਕ, ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ, A/C No. 65077080586, ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ ਆਫ ਪਟਿਆਲਾ, ਸ਼ਾਖਾ ਕਜਹੇੜੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

ਸਹਿ ਸੰਪਾਦਕ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼

ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਪੜ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਅਪਨੇ ਤਾਈਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸੇਵਕ ਯਾ ਭਗਤ ਹੋਨੇ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰਖਦੇ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਇਸ ਪਰ ਇਹ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਤੇ ਸੱਚੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਛਾ ਹੋ ਜਾਏ, ਯਥਾ:-

“ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਆਗਿਆ ਕਾਰੀ॥

ਠਾਕੁਰ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਸਦਾ ਪੁਜਾਰੀ॥

ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਸੇਵਕ ਕੈ ਮਨਿ ਪਰਤੀਤ।

ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਰੀਤਿ॥

ਠਾਕੁਰ ਕਉ ਸੇਵਕੁ ਜਾਨੈ ਸੰਗਿ।

ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਸੇਵਕ ਨਾਮ ਕੈ ਰੰਗਿ॥

ਸੇਵਕ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਪਾਲਨਹਾਰਾ।

ਸੇਵਕ ਕੀ ਰਾਖੈ ਨਿਰੰਕਾਰਾ॥

ਸੋ ਸੇਵਕ ਜਿਨ ਦਿਆ ਪੁਭ ਧਾਰੈ।

ਨਾਨਕ ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਮਾਰੈ॥”

ਇਸ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪਾਉਤੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਵਰਨਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਯਾ ਲੱਛਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸੇਵਕ ਉਸ ਦਾ ਸਦਾ ਹੀ ਆਗਯਾਕਾਰੀ ਹੁੰਦਾ

ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਭਾਣੇ ਤੇ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕਦੇ ਭੀ ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਭਟਕਦਾ, ਅਰ ਓਸੇ ਦਾ ਪੂਜਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਤੇ ਭਿੰਨ ਕਿਸੇ ਮੜ੍ਹੀ ਮਸਾਣੀ ਯਾ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਅਰਾਧਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜਿਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਜੋ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਅਰਥਾਤ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰੀਤੀ ਅਰਥਾਤ ਮਰਯਾਦਾ ਮਹਾਂ ਨਿਰਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਿਰਮਲ ਰੀਤੀ ਅਰਥਾਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਜਾਨਦਾ ਹੈ---ਓਸੇ ਦੇ ਅਰਾਧਨ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰੰਗਯਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਐਸੇ ਸੱਚੇ ਸੇਵਕ ਦਾ ਪਾਲਕ ਅਤੇ ਰੱਖਯਾ ਕਰਨੇ ਹਾਰਾ ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਸੱਚਾ ਸੇਵਕ ਓਹੋ ਪੁਰਖ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਉਹ ਹੋਰ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਕੇਵਲ ਓਸੇ ਦੇ ਹੀ ਸਿਮਰਨ ਵੱਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਆਪਣੇ ਮਨ ਬਚ ਕਾਇਆਂ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸਰਨ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਯਾ ਇਸ ਪਾਉਤੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਤਮਾਂ ਪੁਰਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸੇਵਕ ਬਨਨੇ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਆਗਯਾ ਪਾਲਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ?

§•§•§•§

ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪੀਲ

ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ (ਮਾਸਿਕ, ਪੰਜਾਬੀ) ਦਾ ਇਸ ਅੰਕ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸਾਲ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਬੇਹੱਦ ਸਤਿਕਾਰ ਭਰੇ ਹੁੰਗਾਰੇ ਨੇ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਨੂੰ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਤੇ ਪੁੱਜਦਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਧੰਨਵਾਦ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਦਾਰਾ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਵਲੋਂ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਗੇ ਲਈ ਵੀ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੀ ਬੁਲੰਦੀ ਲਈ ਤਨ, ਮਨ, ਧੰਨ ਨਾਲ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਕਰੋ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ:-

੧. ਅੱਜ ਹੀ ਆਪਣਾ ਚੰਦਾ ਭੇਜ ਕੇ।   ੨. ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ, ਮਿਤਰਾਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾ ਕੇ।
੩. ਆਪਣੇ ਦਸਵੰਧ ਵਿਚੋਂ ਕੁੱਝ ਹਿੱਸਾ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਲਈ ਭੇਜ ਕੇ।   ੪. ਖੁਸ਼ੀ ਗਮੀ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਲਈ ਦਾਨ ਭੇਜ ਕੇ।
੫. ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਲਈ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਭੇਜ ਕੇ।

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ

ਖਾਲਸਾ ਅਖਬਾਰ ਲਾਹੌਰ

21 ਜੁਲਾਈ 1899

ਪੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰੇਰਕਾਂ ਦੇ ਪੱਤ੍ਰ

ਪੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰੇਰਕ ਅਪਨੀ ਰਾਇ ਦੇ ਆਪ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ।

ਬਰਤ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਪਰ ਵਿਚਾਰ

ਪਿਆਰੇ ਐਡੀਟਰ ਜੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਹੈ ਜੋ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਬਰਤ ਜਾਨਕੇ ਨਹੀਂ ਮਨਾਉਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਬਰਤ ਤਾਂ ਰੱਖਨਾ ਖਾਲਸਾ ਵਿੱਚ ਹੈ ਨਹੀਂ ਕਿੰਤੂ ਇਹ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਖਾਲਸਾ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਜੇ ਇਸ ਦਿਨ ਦੇ ਉਤਸਵ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਯਾਦਗਾਰ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਰੋਕਨ ਤੋਂ ਹਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ॥

§.§.§.§

ਲੇ: ਦਾਸ ਜਵਾਹਿਰ ਸਿੰਘ ਸੇਫਬੰਸ
ਏਜੰਟ ਲਾਲਾ ਦਾਮੋਦਰ ਦਾਸ
ਐਡ ਕੰਪਨੀ ਮਾਲਕਾਂਡ

ਨੋਟ-

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਤਿ ਵਿੱਦਤ ਹੋਵੇ ਜੋ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦਿਨ ਨੂੰ ਜੋੜਮੇਲ ਅਤੇ ਉਤਸਵ ਕਰਨ ਦਾ ਖੰਡਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿੰਤੂ ਇਸ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਜਿਤਨਾ ਉਤਸਵ ਹੋਵੇ ਸੇ ਬੋੜਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਖੰਡਨ ਕੇਵਲ ਇਸ ਬਾਤ ਦਾ ਸਾ ਜੋ ਸਾਡੇ ਭਾਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਦਾ ਖਯਾਲ ਛੱਡਕੇ ਇਸ ਦਿਨ ਬਰਤ ਰੱਖਨ ਤੇ ਪਾਪ ਨਾਸ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਦਿਨ ਵੱਡੇ ਯੱਗ ਹੋਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਰ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਲਈ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਮਗਨ ਰਹਿਨਾ ਜੋਗ ਹੈ॥

§.§.§.§

ਐਡੀਟਰ ਖਾਲਸਾ ਅਖਬਾਰ

ਪੋਠੋਹਾਰ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ

ਪਯਾਰੇ ਐਡੀਟਰ ਜੀ ਇਹ ਨੱਗਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਸੀ ਅਰ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ

ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਸ਼ੋਕ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿੱਚ ਦੋ ਮੂਰਤਾਂ ਹਨ ਇੱਕ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਐਸੇ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੋਗ ਅਪਨਾ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਬੈਠੇ ਹਨ ਅਰ ਦੂਜੀ ਇੱਕ ਬਾਂਦਰ ਜੇਹੇ ਦੀ ਹੈ ਸ਼ਾਇਦ ਹਨੂਮਾਨ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਕਿਤੂੰ ਸ਼ੋਕ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ਜੋ ਲੋਗ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੱਥੇ ਟੇਕਦੇ ਹਨ ਅਰ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪਰ ਇਤਨਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ, ਅਸੀਂ ਅਪਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਪਰ, ਜੋ ਬਾਬੇ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਬਨਕੇ ਮੂਰਤੀਆਂ ਪੁਜਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਸ਼ੋਕ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਇਹ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੁਧਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇੱਕ ਦੋ ਦਿਨ ਏਥੇ ਆਏ ਸੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤੇ॥

§.§.§.§

ਲੇ: ਦਾਸ ਇੱਕ ਸਿੰਘ ਰੂਪਵਾਲ
ਤਹਸੀਲ ਚਕਵਾਲ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ

ਪਯਾਰੇ ਐਡੀਟਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅੱਜ ਕੱਲ ਜੋ ਕਰਦ ਅਰ ਖੰਡੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਰ ਭੀ ਵਿਚਾਰ ਛਿੜ ਪਯਾ ਹੈ, ਇਸ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਖਯਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਤੱਤਖਾਲਸਾ ਦਾ ਭੀ ਝਗੜਾ ਨਾ ਛਿੜ ਪਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਗੁਲਾਮ ਖਾਲਸਾ ਅਰ ਤੱਤ ਖਾਲਸਾ ਦਾ ਹੀ ਧੜਾ ਹੈ ਫਿਰ ਤੱਤਖਾਲਸਾ ਦਾ ਭੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ॥ ਬੇਸ਼ਕ ਪੁਰਾਣੀ ਰਸਮ ਅਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਪਰ ਭੀ ਏਹੋ ਦੇਖੀ ਸੁਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਕਰਦ ਦਾ ਅਰ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਤੇ ਸਾਡੇ ਕਈ ਭਾਈ ਇਸ ਪਰ ਏਹੋ ਦਲੀਲ ਦੇਕੇ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ॥ ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਦ ਮੈਂ ਪੱਕੀ ਦਲੀਲ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਤਦ ਕੋਈ ਭੀ ਦਲੀਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਯਾ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਰਸਤੇ ਦੇ ਹੋਨ ਯਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਭੇਦ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ

ਅਤੇ ਪੁਰਖ ਤਾਈਂ ਇੱਕੋ ਕਲਮਾਂ, ਅਰ ਈਸਾਈਆਂ ਨੇ ਇੱਕੋ ਬਪਤਸਮਾਂ ਰੱਖਯਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੇ ਓਹ ਭੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਧਰਮ ਕੁਝ ਹੋਰ ਰਸਮ ਨਾਲ ਰੱਖਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਕਲਮਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ “ਕਲਮੀ” ਅਰ ਬਪਤਸਮਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ “ਬਪਤਸਮੀ” ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਪਰ ਇਹ ਦੇਖਯਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਕਯੋਂ ਹੋਵੇ, ਮੇਰੇ ਖਯਾਲ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਤਖਤਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੀਆਂ ਸਿੰਘਾਂ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਦਸਮੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੀ ਛਕਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ॥

§♦§♦§♦§

ਲ: ਦਾਸ ਗੁੱਜਰ ਸਿੰਘ
ਪੀਆਂਗ

ਨੋਟ- ਅਸੀਂ ਅਪਨੇ ਭਾਈ ਸਰਦਾਰ ਗੁੱਜਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਧੜੇ ਬੰਦੀ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਦਾ ਜ਼ਾਤੀ ਲਾਭ ਯਾ ਹਾਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵਿਰੋਧ ਹੋਕੇ ਧੜੇ ਬੰਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਹ ਤਾਂ ਧਰਮ ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਜਿਸਤੇ ਪੰਥ ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਨੇਕ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਹਰ ਇੱਕ ਸਿੰਘ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਅਸੀਂ ਆਸ਼ਾ ਰਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਸਾਡੇ ਭਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਧਾਰਮਕ ਰਸਤੇ ਦੀ ਸਾਬਨ ਸਮਝਨਗੇ ਤਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜੋ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਨ ਪਾਨ ਲਈ ਓਹੋ ਦਾਲ ਪਾਣੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਏਸੇ ਆਤਮਾ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਭੀ ਓਹੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਨਗੇ॥

§♦§♦§♦§

ਐ: ਖਾ: ਅ:

ਕਹੂਟਾ

ਮੇਰੇ ਪਯਾਰੇ ਐਡੀਟਰ ਜੀ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ੧ ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਐਤਵਾਰ ਦੇ ਦਿਨ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਜੋੜ ਮੇਲ ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰ ਕਸ਼ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਸਭਾ ਨੇ ਵੱਖਯਾਨ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸਦਾ ਅਸਰ ਲੋਗਾਂ ਦੀ ਤਬੀਅਤ ਪਰ ਅਜੇਹਾ ਹੋਇਆ ਜੋ ਦਸ ਸਿੰਘਾਂ ਅਤੇ ਚਾਰ ਸਿੰਘਨੀਆਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕੀਤਾ, ਵੱਡੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਬਾਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਹ ਅਤੇ ਸੌ ਸਾਲ ਤਕ ਉਮਰਾ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਭੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕੀਤਾ ਅਰ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲਈ॥

§♦§♦§♦§

ਲ: ਦਾਸ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ
ਸਭਾ ਕਹੂਟਾ ਜ਼ਿਲਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ

ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਕਾ

8

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਂਡਲਾ

ਪਿਆਰੇ ਐਡੀਟਰ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਹੈ॥ ਇੱਕ ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਭਾਈ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਛਪੀ ਹੈ ਸੋ ਉਸ ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਭੇਜਨੇ ਵਾਲੇ ਦਾ ਉਸ ਭਾਈ ਨਾਲ ਜ਼ਾਤੀ ਵਿਰੋਧ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਸਬੀ ਸਿੰਘ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਆ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਕੇ ਮਨ ਆਇਆ ਬਲਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਰੋਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਵਤ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਬੁਰਾ ਆਖਯਾ ਗਯਾ ਹੈ॥

§♦§♦§♦§

ਲੇ: ਦਾਸ ਇੱਕ ਸਿੰਘ
ਮਾਂਡਲਾ

ਗੁਰਮਤ ਕੰਨਯਾ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਸ੍ਰੀ ਯੁਤ ਐਡੀਟਰ ਜੀ ਏਹ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਅਰ ਧਰਮਾਤਮਾ ਪਰਖਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪਰ ਹੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ ਸਰਮਾਇਆ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ॥ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾਨ ਦੇਕੇ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕੀਤਾ, ੫) ਸਰਦਾਰ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਠੇਕੇਦਾਰ ਖੋਸਟ ਬਲੋਚਸਤਾਨ, ੫) ਸਰਦਾਰ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲੜਕੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਪਰ ਭਾਈਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹੱਥੀ, ੫) ਭਾਈ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਕੱਤ੍ਰ ਸਭਾ ਲਾਹੌਰ ਨੇ ਅਪਨੀ ਸ਼ਾਦੀ ਪਰ, ੪) ਬੀਬੀ ਮਾਲਣ ਫਗਵਾੜਾ, ੪) ਸਰਦਾਰ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਪਨੀ ਸੁਪਤਨੀ ਦੇ ਚਲਾਣੇਪਰ, ੧੦) ਭਾਈ----ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਨੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ, ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੀ ਹਾਂ॥

§♦§♦§♦§

ਲੇ: ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇਵੀ, ਈਸ਼ਵਰਕੇ
ਸੁ: ਗੁ: ਕੰ: ਪਾ:

ਮਦਰਾਸ ਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਕੌਮੀ ਫਸਾਦ

ਪਯਾਰੇ ਐਡੀਟਰ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ॥ ਆਪ ਨੂੰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਮਾਲੂਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰਫ ਇੱਕ ਸ਼ਨਾਰ ਕੌਮ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਮਾਰਵਾੜੀ ਲੋਗਾਂ ਨਾਲ ਫਸਾਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਰ ਇਸ ਫਸਾਦ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਲੋਗ ਵੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਹਨ ਪਰ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਆਪਨੇ

ਦਸੰਬਰ 2010

ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਜਾਤ ਦੇ ਸਦਾਉਂਦੇ ਹਨ ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਵੜਨ ਦੇਂਦੇ ਅਰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਥੋਂ ਨੀਵੇਂ ਹੋ, ਇਸ ਕੌਮ ਦਾ ਸੱਤ ਲੱਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਆਦਮੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਬਾਤ ਪਰ ਉਸ ਮੁਲਕ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਬਾਤੋਂ ਨੀਚੇ ਹਾਂ॥ ਪਰੰਤੂ ਅੱਜ ਕੱਲ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਨੀ ਮਦਦ ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ੨ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਦੀਨ ਅਖਤਯਾਰ ਕਰਨਾ ਆਰੰਭ ਦਿਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਪਰ ੨੦੦੦੦ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਲਗ ਭਗ ਉਹ ਲੋਗ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਮੈਂ ਇਸ ਪਰ ਇਤਨਾ ਹੀ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਖਾਲਸਾ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਕਹਨੇ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਮੰਨ ਲੈਂਦਾ ਅਰ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਪਰ ਜਾਕੇ ਅਪਨੀ ਰਹਾਇਸ਼ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਤਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਥਾ ਜੋ ਐਸੇ ਸਮਯ ਪਰ ਇਸ ਪੰਥ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਉਸ ਜਾਗ੍ਹਾ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਅਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਸੋਢ ਬੰਸ ਬਨਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਦੀਨ ਨਾਲੋਂ ਸਿੰਘ ਹੋਨਾ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅੱਛਾ ਸਮਝਨ, ਅਰ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰ ਲੈਨ ਪਰੰਤੂ ਸ਼ੋਕ ਹੈ ਜੋ ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਉਹ ਸੱਤ ਲੱਖ ਆਦਮੀ ਅਪਨੇ ਬਚਾਉ ਲਈ ਦੂਸਰੀ ਤਰਫ ਜਾਕੇ ਆੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਖਾਲਸਾ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਪਨੇ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਅਜੇਹੇ ਉਪਾਇ ਕਯੋਂ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ?

§.§.§.§.§ ਲੇ: ਦਾਸ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਕੋਟਦੁਨਾ,
ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ

ਨੋਟ-ਅਸੀਂ ਅਪਨੇ ਪਯਾਰੇ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਹੀ ਆਖਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਜੇਹੇ ਹੀ ਮਨੋਰਥ ਪਰ ਲਿਖਯਾਸਾ ਕਿ “ਗੁੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪੂੜੇ ਪੱਕਨ ਲੈਕੇ ਤੇਲ ਉਧਾਰਾ ਜੀ ਮੈਂ ਆਟੇ ਰੱਖੀ” ਇਸਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਗੁੜ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪੂੜੇ ਪਕਾ ਲੈਂਦੀ ਅਰ ਤੇਲ ਕਿਸੇ ਤੇ ਉਧਾਰਾ ਲੈ ਲੈਂਦੀ ਪਰ ਕਯਾ ਕਰਾਂ ਆਟਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਪਾਸ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸਾ ਨਿਰਾ ਖਯਾਲ ਹੀ ਖਯਾਲ ਸਾ॥

ਦੂਸਰਾ ਅਜੇਹੇ ਧਰਮ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਮਹਾਤਮਾਂ ਦੇ ਪੁਰਖਾਰਥ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਕੇ ਹਰ ਇੱਕ ਕੌਮ ਯਾ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਮਤ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਸੋ ਜਿੱਥੇ ਤੋੜੀ ਦੇਖਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਖਾਲਸਾ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਤਕ ਐਸੇ ਪੁਰਖ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਅਰ ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ

ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ “ਸਾਈਆਂ ਤੇਰੇ ਮਿਤੜੇ ਨਾਈ ਤੇ ਘੁਮਿਯਾਰ। ਉਹ ਘੜ ਲਿਆਉਨ ਠੂਠੀਆਂ ਉਹ ਸਿਰ ਮੁੰਨਨਹਾਰ” ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਵਾਂਗ ਚਟੂ ਸਾਥ ਜੋ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਸੱਲੇ ਵਾਂਗ ਜੀਭ ਕੱਢੀ ਬੈਠਾ ਹੈ ਬਹੁਤ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੋ ਜੋ ਪੰਥ ਹਿਤੈਸ਼ੀ ਪੈਦਾ ਕਰੇ॥

§.§.§.§.§

ਐ:ਖ: ਅ

ਖਾਲਸਾ ਕੌਮ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਦਾ ਅਪਨੇ ਧਰਮ ਥੀਂ ਗਿਰਨਾ

ਸ੍ਰੀ ਯੁਤ ਐਡੀਟਰ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ਹੈ, ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਉੱਨਤੀ ਅਖਬਾਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮਜ਼ਮੂਨ ਨੂੰ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇਨੀ ਤਾਂਕਿ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਅਪਨੇ ਪੁਜਾਰੀ, ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਥੀਂ ਧੋਖਾ ਨਾ ਖਾਣ॥ ਰਜਮਟ ਨੰ: ੧੦ ਨੌਸ਼ਹਰਾ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਭਾਈ ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਨਿਰਾ ਬੁਰਕਾ ਪਨਿਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਧਾਰਨ ਕਰਿ ਰਜਮਟ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖਾਲਸੇ ਵਿੱਚ ਨਮੂਨਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਅਪਨੀ ਕੰਨਯਾ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਪਰ ਸੁੱਖੋ ਅਪਨੇ ਘਰ ਆਏ।

ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਏਥੇ ਵੀ ਰਸਾਲੇ ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਰੱਖਨਗੇ, ਨਮੂਨਾ ਬਨਕੇ ਦਿਖਾਉਨਗੇ, ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰੋਹਣੀ ਪੇਟ ਪਾਲਨ ਵਾਸਤੇ ਸੀ, ਘਰ ਆਕੇ ਫਿਰ ਬ੍ਰਹਮਨ ਬਨ ਗਏ, ਅਪਨੀ ਬਿਰਾਦਰੀ ਪੁਰਾਤਨ ਯਾਦ ਆ ਗਈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਯੋਗਯੋਪਵੀਤ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਅੱਛੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲ ਵਿਵਾਹ ਰਸਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਫਿਰ ਸ਼ਾਇਦ ਰਸਾਲੇ ਵਿੱਚ ਜਾਣੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਯੋਗਯੋਪਵੀਤ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਚਾਹੇ ਪਹਲੇ ਕਈ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਅਰਜ਼ ਭੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਗ੍ਰੰਥੀ ਹੋ ਫਿਰ ਬੇੜੇਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਨੇ ਵਾਲੇ ਹੋ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਨਾ ਅਸਲੀ ਧਰਮ ਪੱਕਾ ਰੱਖਯਾ,

ਅਫਸੋਸ! ਹੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਆਪਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਐਸੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਆਸ, ਤਾਂਤੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੀਂਦ ਵਿੱਚ ਨਾ ਸੋਵੇ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਇਮਤਿਹਾਨ ਨਾਲ ਰੱਖੋ ਕਿਉਂ ਮੁੱਲ ਦੇ ਕੇ ਕੁਰਾਹ ਜਾਣੇਦਾ ਰਾਹ ਸਿੱਖ ਰਹੇ ਹੋ, ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋਸ਼ ਕਰਦੇ॥

ਖਾਲਸਾ ਦਾ ਦਾਸ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ
§.§.§.§.§ ਵਿੱਦਯਾਰਥੀ ਖਾਲਸਾ ਸਕੂਲ ਸੁੱਖੋ,
ਜ਼ਿਲਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ

ਗੁਰ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਾਦੀਆਂ

ਸਵੇਰਾ

ਪਿਆਰੇ ਐਡੀਟਰ ਜੀ ਇਸ ਨੱਗਰ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੰਨਯਾ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਗੁਰ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਨਮਤੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਲੜਕੀ ਅਤੇ ਲੜਕੇ ਵਾਲੇ ਦੋਨੋਂ ਪਾਸਯਾਂ ਤੇ ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਵਿਵਾਹ ਦੇ ਸਮਯ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਰ ਲਾਵਾਂ ਅਤੇ ਆਨੰਦ ਪੜ੍ਹਕੇ ਸਭ ਦੇ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤੇ ਆਸ਼ਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੁਨ ਗੁਰ ਰੀਤੀ ਚਲ ਪਏਗੀ ॥

§♦§♦§♦§

ਲੇ: ਦਾਸ ਮਾਨ ਸਿੰਘ
ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਸਕੱਤ੍ਰ
ਸਭਾ ਸਵੇਰਾ ਜਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ

ਬੁੱਟਰ

ਪਿਆਰੇ ਐਡੀਟਰ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਹੈ ॥ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ੧੮ ਹਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਭਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੰਨਯਾ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਧੂਮਧਾਮ ਨਾਲ ਗੁਰ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਮ੍ਰਿਯਾਦਾ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਬਰਾਤ ਦੀਨ ਨਾਮੇਂ ਨੱਗਰ ਤੇ ਆਈ ਸੀ, ਇਸ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਸਭਾ ਬੁੱਟਰ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਮਹੰਤ ਨਰਾਇਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਫੇਦਾਰ, ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਉਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤੇ, ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਹਸੀਲ ਜ਼ੀਰੇ ਦੇ ਕਈ ਨੱਗਰਾਂ ਵਿਖੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੁਲਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਸਜਾਇਆ ॥

§♦§♦§♦§

ਲੇ: ਦਾਸ ਇੱਕ ਸਿੰਘ ਬੁੱਟਰ
ਜ਼ਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ

ਫਾਹੜ

ਪਿਆਰੇ ਐਡੀਟਰ ਜੀ ਇਸ ਨੱਗਰ ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੰਬਦਾਰ ਨੇ ਅਪਨੀ ਸਪੁੱਤ੍ਰੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਪੂਰੀ ੨ ਗੁਰਮੁਖਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ, ਅਰ ਇਹ ਸ਼ਾਦੀ ਸਰਦਾਰ ਜਸਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਪੁੱਤ੍ਰ ਸਰਦਾਰ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਈ, ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੰਬਦਾਰ ਨੇ, ੨) ਖਾਲਸਾ

ਅਖਬਾਰ, ੨) ਟ੍ਰੈਕਚ ਬੁਕ ਸੁਸਾਇਟੀ, ੧) ਕੰਨਯਾ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਪੰਡਤਾ ਈਸ਼ਵਰ ਕੌਰ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ, ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਸ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਧੰਨਯਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ॥

§♦§♦§♦§

ਲੇ: ਦਾਸ ਨਰਾਇਨ ਸਿੰਘ
ਪਟਿਆਲਾ

ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ

ਪਿਆਰੇ ਐਡੀਟਰ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਹੈ ॥ ਇਹ ਨੱਗ੍ਰ ਸਾਰਾ ਅੰਨਮਤੀਆਂ ਦਾ ਹੈ ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਐਥੇ ਜ਼ੋਰ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਮਿਸਤ੍ਰੀ ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇਕ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਨੇ ਅਪਨੀ ਸ਼ਾਦੀ ਪੂਰੀ ੨ ਗੁਰਰੀਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ, ਭਾਵੇਂ ਅੰਨਮਤੀ ਲੋਗਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਭੀ ਇਸ ਸਿਦਕੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਨੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਾ ਤਿਆਗਿਆ ਜਿਸ ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਸਭ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਹੋ ਗਏ, ਅਰ ਸੰਗਤ ਦੇ ਚਿਤ ਪ੍ਰੇਰੇ ਗਏ, ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ੧) ਖਾਲਸਾ ਅਖਬਾਰ ਅਰ ੧।) ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਨੂੰ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਰੁਪਏ ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾ ਇੱਕ ੨ ਦੇ ਹਸਾਬ ਨਾਲ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਏ ॥

§♦§♦§♦§

ਲੇਖਕ ਦਾਸ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ
ਸਕੱਤ੍ਰ ਸਭਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ

ਸ਼ਾਦੀ ਪਰ ਅੰਨਮਤੀ ਜ਼ੋਰ

ਪਿਆਰੇ ਐਡੀਟਰ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਹੈ ॥ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮੇਂ ਸਿੰਘ ਦੇ, ਜੋ ਆਦੀ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਅਤੇ ਗੁਰ ਘਰ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸਿਦਕੀ ਸਿੰਘ ਹੈ, ਲੜਕੇ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਗੁਰ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਹੋਨੀ ਸੀ ਉਧਰ ਲੜਕੀ ਵਾਲੇ ਭੀ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਅਰ ਸਿੰਘ ਸਨ, ਪਰੰਤੂ ਜਦ ਜੰਤ ਗਈ ਤਦ ਅੰਨਮਤੀਆਂ ਨੇ ਲੜਕੀ ਵਾਲੇ ਦਾ ਦਿਲ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਪਰ ਸੁਦਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ ਜਿਸ ਤੇ ਉਹ ਨਾ ਗਏ ਕੇਵਲ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਹੀ ਲਜਾਕੇ ਫੇਰੇ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਹੁਨ ਸਰਦਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਉਹ ਲੜਕੀ ਵਾਲੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਬਯਾਹ ਲੜਕੇ ਦਾ ਕਰਾ ਦੇਵਾਂਗੇ ॥

§♦§♦§♦§

ਲੇਖਕ ਇੱਕ ਸਿੰਘ
ਵਿਸ਼ਟਾ

ਨੋਟ :- ਸਾਡੇ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਬਯਾਹ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੰਨਯਾ ਦਾ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਅੱਛਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਅਪਨੇ ਘਰ ਪਰ ਲਿਆਕੇ ਪਿਛਲੇ ਅੰਨਮਤੀ ਫੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਫਿਰ ਆਨੰਦ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਲਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਨ ॥

§.§.§.§

ਐ: ਖਾ: ਅ:

ਗੁਰ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਤਮਾਈ

ਸ੍ਰੀ ਯੁਤ ਐਡੀਟਰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਹੈ, ਇਸ ਉਪਰ ਲਿਖੀ ਕਾਰਰਵਾਈ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਪੰਥ ਸੁਧਾਰ ਅਖਬਾਰ ਵਿੱਚ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇਕੇ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕਰੋ ॥੧੭ ਜੁਲਾਈ ਐਤਵਾਰ ਸੰਧਯਾ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਿੱਦਯਾਰਥੀ ਆਰਟ ਸਕੂਲ ਸੁਪ੍ਰੰਤ ਭਾਈ ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਮਗੜੀਏ ਦੀ ਮੰਗਨੀ ਗੁਰ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮਹੱਲਾ ਸੱਥਾਂ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਮਨਾਈ ਗਈ ॥ ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਾਈ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿਕ ਰਾਗੀਆਂ ਨੇ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਇਸਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਭਾਈ ਨੱਥੂ ਅਰ ਕੱਥੂ ਰਬਾਬੀ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਗਾਏ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਕਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਮਿਸ਼ਰੀ ਪਾਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਬਤੀ ਸੁਰੀਲੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਜੋਟੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕੀਤੇ, ਕੁਲ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪੰਜ ੨ ਪਤਾਸੇ ਵਰਤਾਏ ਗਏ, ਇਹ ਸਮਾਂ ਦੇਖਨ ਦੇ ਲਾਯਕ ਸੀ, ਅੰਨਮਤੀ ਗਨੇਸ਼ ਅਤੇ ਗੁਰ ਪੂਜਨ ਨਾਲੋਂ ਅਤਯੰਤ ਹੀ ਉਤਮ ਸੀ ਸੋ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਰਸਮਾਂ ਗੁਰ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਨ ਜਿਸਤੋਂ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਦੀ ਸੋਭਾ ਹਾਸਲ ਹੋਵੇ ॥

§.§.§.§

ਲੇਖਕ ਇਕ ਸਿੰਘ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ

ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਸਈਯਦ ਕਸਰਾਂ

ਪਿਆਰੇ ਐਡੀਟਰ ਜੀ ਇਸ ਨਗ੍ਰ ਵਿੱਚ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਕਾਇਮ ਹੋਈ ਅਰ ਜੋਤ ਮੇਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਕਥਾ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੱਖਯਾਨ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਨਕੇ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ, ਭਾਈ ਜਗਤ ਸਿੰਘਜੀ, ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿੱਦਯਾਰਥੀ ਸਿੰਘ ਇਸ ਸਭਾ ਨੂੰ ਤਨ ਮਨ ਅਤੇ ਧਨ ਕਰਕੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ॥

§.§.§.§

ਲੇ: ਦਾਸ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੱਤਾਪੇਲ

ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ

ਭੋਣ-

ਪਯਾਰੇ ਐਡੀਟਰ ਜੀ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਥੋੜੇ ਜੇਹੇ ਚਿਰ ਥੋਂ ਹੀ ਸਭਾ ਕਾਇਮ ਹੋਈ ਹੈ ਅਰ ਅੰਨਮਤੀਆਂ ਦਾ ਭੀ ਏਥੇ ਜ਼ੋਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭਾ ਉਨੱਤੀ ਪਰ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਪੰਜਾਹ ਤਕ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਕੇ ਜਹਾਜ਼ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਹਨ ਅਰ ਆਸ਼ਾ ਹੈ ਜੋ ਬਹੁਤ ਭਾਈ ਖਾਲਸਾ ਸਜਨਗੇ ॥

§.§.§.§

ਲੇ: ਦਾਸ ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ

ਭੋਣ ਤਹਸੀਲ ਚਕਵਾਲ

ਗੁਰ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਾਣ

ਮਾਧੋਵਾਲ

ਪਿਆਰੇ ਐਡੀਟਰ ਜੀ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਪਰ ਭਾਈ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਪਰ ਸਾਰੀ ਗੁਰੂ ਮ੍ਰਯਾਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਪਰੰਤੂ ਅੰਨਮਤੀ ਐਥੋਂ ਤਕ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਏ ਜੋ ਗਾਲੀ ਗਲੋਜ਼ ਤਕ ਨੌਬਤ ਪਹੁੰਚ ਗਈ, ਜਿਸ ਪਰ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੇ ਏਕਾ ਕਰਕੇ ਇਕਰਾਰ ਕਰ ਲੀਤਾ ਕਿ ਕੋਈ ਅੰਨਮਤੀ ਕਾਰਰਵਾਈ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਰ ਜੋ ਕਰੇਗਾ ਸੋ ਬਰਾਦ੍ਰੀ ਤੇ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ॥

§.§.§.§

ਲੇ: ਦਾਸ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਨਗਰ ਰਾਊਲੀ ਧਾਨਾ ਨੂਰਪੁਰ
ਤਹਿਸੀਲ ਉਨਾ'

ਅਸਮਾਨਾ

ਪਿਆਰੇ ਐਡੀਟਰ ਜੀ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਪਰ ਇੱਕ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਨਾਮੋਂ ਸਿੰਘ ਦਾ ਐਥੇ ਚਲਾਣਾ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਖਾਲਸਾ ਸ਼ਬਦ ਗਾਉਂਦਾ ਗਿਆ, ਅਰ ਭਾਈ ਮਈਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਛਹਰਾ ਆਦਿਕ ਸਮੱਗ੍ਰੀ ਅਪਨੇ ਪਾਸ ਤੇ ਦਿੱਤੀ, ਅਰ ਅੰਗੀਠੇ ਪਰ ਰੱਖ ਕੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਯਾ, ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ੫) ਰੁਪੱਏ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਏ, ਭਾਈ ਮਈਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ੩), ਭਾਈ.....ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ॥) ਖਾਲਸਾ ਅਖਬਾਰ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਾਏ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭਾਈ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਵਾਲਦਾਰ ਨੇ ਭੀ ਬਹੁਤ ਮਦਦ ਦਿੱਤੀ ॥

§.§.§.§

ਲੇ: ਦਾਸ ਲਾਭ ਸਿੰਘ

ਤੋਪਖਾਨਾ ਨੰ: ਅਸਮਾਨਾ

ਸਾਕਾ ਸਰਹਿੰਦ:

ਜਦੋਂ ਧਰਤੀ ਮਾਂ ਨੇ ਵੀ ਲੰਮਾ ਹਾਉਕਾ ਭਰਿਆ ਹੋਵੇਗਾ!

ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਸਰਹਿੰਦੀ

ਉਂਝ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਬਪੱਥ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਬੇਮਿਸਾਲ ਗਾਥਾਵਾਂ, ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੇ ਘੱਲੂਘਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮੇਟੀ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਅਸ਼ ਅਸ਼ ਕਰ ਉੱਠਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪਿਛਲੇ ੩੦੦ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਜੋ ਤਸੀਹੇ ਤੇ ਤਬਾਹੀ ਦੇ ਡੁਫਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨੰਗੇ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਹੰਡਾਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਕਾ ਸਰਹਿੰਦ ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ਤੇ ਲਾਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਤਾਹੀਉਂ, ਸਰਹਿੰਦ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ 'ਖੂਨੀ ਦੀਵਾਰ' ਸਾਡੀ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਵਿਹੜਾ ਮੱਲ ਖਲੋਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਸ ਦੁਖਾਂਤ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ ਦਰਦ, ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਪੀੜ੍ਹੀ-ਦਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਹਉਕਾ ਬਣ ਕੇ ਹਿੱਕ ਨੂੰ ਚੀਰਦਾ ਹੋਇਆ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦਰ ਅਸਲ ਕੁਝ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ ਸਮੁੱਚੀ ਕੌਮ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੁਖਾਂਤ ਨਾਲ ਹੋਏ ਜ਼ਖਮ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਿਸਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਹਿੰਦ ਵਿਖੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨ ਦੀ ਘਟਨਾ ਵੀ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਦੁਖਾਂਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਮਨਾਂ 'ਤੇ ਡੂੰਘਾ ਪੱਛ ਮਾਰਿਆ;

ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਸਮੁੱਚਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਝੰਜੋੜਿਆ ਗਿਆ।....ਪਰ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੇ ਤਿੱਖੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵਜੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਗੁੱਸੇ ਤੇ ਨਫਰਤ ਦੀ ਅੱਗ ਭੜਕ ਉੱਠੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੇ ਇਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਵਿਰੁੱਧ ਉੱਠੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਕਾ ਸਰਹਿੰਦ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸੋਚ ਤੇ ਫਲਸਫੇ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ- ਨਕੋਰ ਸੋਧਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਣਖ ਤੇ ਗੌਰਤ ਨਾਲ ਜਿਊਣਾ ਤੇ ਮਰਨਾ ਸਿਖਾਇਆ। ਇਹ ਸਾਕਾ ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਕੋਲ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਆਫ਼ਤ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਲਈ ਚੌੜਾ ਸੀਨਾ, ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ, ਠਰੁੰਮਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦਿਲ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਕਾ ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਉਦਮੀ, ਉਤਸ਼ਾਹੀ, ਸਿਦਕੀ ਤੇ ਆਤਮਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਕੌਮ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੀ ਇਸ ਬੇਨਜ਼ੀਰ ਘਟਨਾ ਨੇ ਕੌਮ ਦੀਆਂ ਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਰੂਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਕੌਮ ਦੀ ਤਕਦੀਰ ਤੇ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਕਾ ਸਰਹਿੰਦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖ ਉਸ ਸ਼ਾਹ-ਰਾਹ 'ਤੇ ਹੋ ਤੁਰੇ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬੈਰ!

ਆਓ! ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਦਿਆਂ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਤੁਰਦਿਆਂ, ਸਾਕਾ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੇ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ ਅਤੇ ਉਸ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀਏ ਜਿੱਥੇ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦਾ ਨੀਂਹ-ਪੱਥਰ ਗੱਡਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ, ਬਾਬਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ (੯ ਸਾਲ) ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ (੭ ਸਾਲ) ਨੂੰ ਸਰਹਿੰਦ ਵਿਖੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਦੀਵਾਰ ਵਿੱਚ ਚਿਣਵਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਦਭਾਗੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਮੁਗ਼ਲ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਜਬਰ, ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰੋਧ ਦੀ ਸਿਖਰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਰਬਲ ਇਸਤਰੀਆਂ ਤੇ ਬੱਚੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਹਠ-ਧਰਮੀ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਤਿਆਚਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਗੁੱਸੇ ਤੇ ਨਫਰਤ ਦੀ ਲਾਟ, ਜੀਵਨ ਭਰ ਹਰ ਸਿੱਖ ਦੇ ਸੀਨੇ ਵਿੱਚ ਬਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ, ਸਿੱਖ ਹਿਰਦਿਆਂ ਅੰਦਰ ਨਿਰੰਤਰ ਬਲ ਰਹੀ ਇਸ ਲਾਟ ਸਦਕਾ ਹੀ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ, ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਕਾਰੇ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ਦਾ। ਬੈਰ!

ਸਾਕਾ ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਲੜੀ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਖਾਲੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ੨੧ ਦਸੰਬਰ, ੧੭੦੪ਈ: ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਲਗਪਗ ੧੫੦੦ ਸਿੱਖਾਂ ਸਮੇਤ, ਕਿਲ੍ਹਾ ਖਾਲੀ ਕਰ ਕੇ ਰੋਪੜ

ਵੱਲ ਕੂਚ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਇਕ ਠੰਢੀ ਤੇ ਵਰਖਾ ਦੀ ਰਾਤ ਸੀ। ਸਰਸਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਮੁਗ਼ਲ ਤੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ ਘਮਸਾਨ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ, ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ (ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ) ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਵਹੀਰ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਰਸੋਈਆਂ ਗੰਗੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ 'ਸਹੇੜੀ (ਨੇੜੇ ਮੋਰਿੰਡਾ)' ਵਿਖੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਇਥੋਂ, ਮੋਰਿੰਡੇ ਦਾ ਕੋਤਵਾਲ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਕੇ ਸਰਹਿੰਦ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ੨੩ ਦਸੰਬਰ ੧੭੦੪ ਨੂੰ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਫ਼ੌਜਦਾਰ, ਸੂਬੇਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਸ਼ਾਹੀ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਅਗਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੱਕ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਇਕ ਬੁਰਜ, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਠੰਡਾ ਬੁਰਜ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

੨੪ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੂਬੇਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੂਬੇਦਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਖੈਰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲੈਣ। ਪਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੇ ਬੜੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਇਸ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤਾ।

ਦੂਜੀ ਪੇਸ਼ੀ:- ੨੫ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਨਕਦੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵੇਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਕੋਈ ਵਾਹ ਨਾ ਚੱਲਦੀ ਵੇਖ ਕੇ, ਸੂਬੇਦਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਾਰ ਕਬੂਲ ਕਰਦਿਆਂ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਦੀਵਾਰ ਵਿੱਚ ਚਿਣ ਦੇਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਆਖ਼ਰ ਦੇ ਹੀ ਦਿੱਤਾ (ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਦੇ ਵਰੰਟਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਹਸਤਾਖਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ)। ਇਹ ਉਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਸੀ, ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਾਲਜੇ ਸੌਲ੍ਹ ਗਿਆ, ਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਅੱਖ ਸਿੱਲ੍ਹੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਹੁਬਕੀਂ ਰੋਇਆ। ਉਂਝ ਵੀ "ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਵਿਰੁੱਧ ਜ਼ੁਲਮ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੁਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ"-ਬਰਨਜ਼। ਖ਼ੈਰ! ਮਾਲੇਰਕੋਟਲਾ ਦੇ ਨਵਾਬ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਖ਼ਾਂ ਨੇ ਇਸ ਫ਼ੈਸਲੇ 'ਤੇ ਅਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ 'ਹਾਅ ਦਾ ਨਾਅਰਾ' ਮਾਰਿਆ, ਜਿਸ ਲਈ ਸਿੱਖ ਉਸ ਦੇ ਸਦਾ ਰਿਣੀ ਰਹਿਣਗੇ।

ਮਾਸੂਮ ਜ਼ਿੰਦਾਂ ਨੂੰ ਕੰਧ ਵਿੱਚ ਚਿਣਵਾਇਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਇਹ ਉਹ ਕੁਲਹਿਣੀ ਘੜੀ ਸੀ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਉਰਦੂ ਸ਼ਾਇਰ

ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:-

“ਯਹ ਦੌਰ ਭੀ ਦੇਖਾ ਹੈ, ਤਾਰੀਖ਼ ਕੀ ਨਜ਼ਰੋਂ ਨੇ, ਲਮਹੋਂ ਨੇ ਖਤਾ ਕੀ ਥੀ, ਸਦੀਓਂ ਨੇ ਸਜਾ ਪਾਈ।”

ਜਦੋਂ ਕੰਧ ਛਾਤੀ ਤੱਕ ਅੱਪੜ ਗਈ ਤਾਂ ਆਰਜ਼ੀ ਢਾਂਚਾ ਧੜੱਕ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਖੋਜੀ ਪ੍ਰੋ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ :- **“THE TEMPORARY STRUCTURE TUMBLED DOWN, AND THEY (SAHIBZADAS) WERE TAKEN OUT OF THE BRICKS UNCONSCIOUS”** ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਪੰਨਾ ੧੨੧। ਇਸੇ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਹੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ।

ਨੋਟ ਕਰੋ:- ਰਵਾਇਤੀ ਧਾਰਨਾ ਇਹ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦੀਵਾਰ ਵਿੱਚ ਚਿਣਵਾ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲੀ ਪੇਸ਼ੀ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਧੜ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਦੂਜਾ, ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਵੀ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ੨੬ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਤੀਸਰੀ ਵਾਰ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ ੨੬ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਵਰਤੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੀਸਰੀ ਤੇ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ੨੭ ਦਸੰਬਰ, ੧੭੦੪ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਤੀਸਰੀ ਪੇਸ਼ੀ:- ਤੀਸਰੀ ਪੇਸ਼ੀ (੨੭ ਦਸੰਬਰ) ਵੇਲੇ ਵੀ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਦੀ ਉਹੋ ਰਣ ਦੁਹਰਾਈ ਗਈ, ਪਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਓਡੋਲ ਰਹੇ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਅਡੋਲਤਾ ਤੇ ਨਿਡਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਅੱਗ ਵਗੋਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਕਲਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮੰਦਭਾਗੀ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਕਮ ਦੀ ਤਾਮੀਲ ਕਰਦਿਆਂ, ਸਮਾਣੇ ਦੇ ਜੱਲਾਦਾਂ, ਸਾਸ਼ਲ ਬੇਗ ਤੇ ਬਾਸ਼ਲ ਬੇਗ ਨੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਕਲਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ (ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੁਗ਼ਲ ਹਕੂਮਤ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਦੋ ਮਾਰੂ ਟੱਕ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ)। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਕਲਮ ਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਅਨੇਕਾਂ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਹਵਾਲੇ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ 'ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਵਿੱਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:-

ਦੇ ਗੋਡੇ ਹੇਠ, ਕਰ ਜ਼ਿਬਾਹ ਡਾਰੋ॥ ਤੜਫ ਤੜਫ ਗਈ ਜਿੰਦ ਉਡਾਇ॥ (ਜ਼ਿਬਾਹ, ਅਰਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ

ਅਰਥ ਹੈ ਫੁਰੀ ਨਾਲ ਹਲਾਲ ਕਰਨਾ)। ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ 'ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਵਿੱਚ ਉਕਤ ਤੱਥ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰੰਥ 'ਗੁਰਬਿਲਾਸ' ਵਿੱਚ ਇਸ ਤੱਥ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਮੋਹਰ ਇਉਂ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ:- ਦੇਉ ਸਿਸਨ ਕੇ ਸੀਸ ਉਤਾਰੀ, ਦਏ ਕਾਟ ਉਨ ਅਧਮ ਗਵਾਰੀ॥ ਗੱਲ ਕੀ, "ਬਾਹੋ ਫੜ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਜੱਲਾਦਾਂ ਬਕਰਿਆਂ ਵੱਤ ਕੋਹੇ। ਗੋਡਿਆਂ ਹੇਠਾਂ ਲੈ ਲਾਲਾਂ ਨੂੰ ਗਲ ਵਿੱਚ ਫੁਰੇ ਖਭੋਏ।

"ਇਹ ਖੂਨੀ, ਸਾਕਾ ੧੩ ਪੋਹ, ਸੰਮਤ ੧੭੬੧ ਮੁਤਾਬਿਕ ੨੭ ਦਸੰਬਰ, ੧੭੦੪ ਈ: ਨੂੰ ਵਾਪਰਿਆ। ਪਰ ਕੁਝ ਪੁਰਾਤਨ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੀ ਮਿਤੀ, ੩ ਪੋਹ ੧੭੬੨ ਬਿ: ਦਰਜ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਕਾਰਨ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਸਦਮਾ ਨਾ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋਏ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਮੁੜ ਹੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆਏ (ਮਾਤਾ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਬੁਰਜ ਤੋਂ ਛਾਲ ਮਾਰਕੇ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰਨ ਦੀ ਰਵਾਇਤੀ ਧਾਰਨਾ ਉੱਕਾ ਹੀ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਹੈ)। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਇਕ ਉਪਾਸ਼ਕ, ਦੀਵਾਨ ਟੋਡਰ ਮੱਲ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਦੇਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸਸਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਸਕਾਰ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇਕ ਟੁਕੜਾ ਭਾਰੀ ਕੀਮਤ ਅਦਾ ਕਰ ਕੇ ਖਰੀਦਿਆ ਸੀ-ਸਬੰਧਤ ਧਰਤੀ ਦੇ ਟੁਕੜੇ 'ਤੇ ਅਸ਼ਰਫੀਆਂ ਵਿਛਾ ਕੇ ਮੁੱਲ ਉਤਾਰਿਆ ਸੀ। ਨਵੇਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ: ਸਾਕਾ ਸਰਹਿੰਦ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵਾਂ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋਗੇ ਕਿ ਇਹ ਸੌਦਾ ਮੁਗਲ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਮਹਿੰਗਾ ਪਿਆ। ਬਾਲਮੀਕ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਰਤਾ ਵੀ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਮਾਂ ਆਉਣ 'ਤੇ ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।"

ਦਰਅਸਲ "ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਬਗ਼ੈਰ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।"-ਮਹਾਂਭਾਰਤ। ਆਓ ਵੇਖੀਏ! ਸਮਾਂ ਆਉਣ 'ਤੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ ਕਿਵੇਂ ਉਸੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'ਇਹ ਸਾਕਾ ਸਰਹਿੰਦ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਸੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮੱਠ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਆਖ, ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਰੰਗ ਮੰਚ 'ਤੇ ਅਚਾਨਕ ਇਕ ਨਾਇਕ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ। ਜਿੱਤਾਂ ਦੇ ਇਕ ਲੰਮੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਅਤੇ ਹਰ ਮੈਦਾਨ ਫ਼ਤਹਿ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਸਿਤਮਾਂ ਦੀ ਨਗਰੀ-ਸਰਹਿੰਦ ਵੱਲ ਵਾਗਾਂ ਮੋੜੀਆਂ।

ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਸਰਹਿੰਦ ਤੋਂ ੧੨ ਕੋਹ ਦੀ ਵਿੱਥ 'ਤੇ

ਚੱਪੜਚਿੜੀ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਆ ਮੱਲਿਆ। ਇੱਥੇ, ੧੨ ਮਈ, ੧੭੧੦ ਨੂੰ ਸੂਬੇਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਨਾਲ ਘਮਸਾਨ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਸਾਕਾ ਸਰਹਿੰਦ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦੋਸ਼ੀ ਸੂਬੇਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੈਦਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਆਇਆ। ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਕਰਜ਼ ਵਿਆਜ ਸਮੇਤ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਇਤਫ਼ਾਕ ਵੱਸ, ਕਈ ਜੰਗਾਂ ਦਾ ਜੇਤੂ, ਸੂਬੇਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਖ਼ਾਂ ਇਕ ਬਹਾਦਰ ਪਠਾਣ ਜਰਨੈਲ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਬਹਾਦਰਾਂ ਵਾਂਗ ਲੜਦਾ ਹੋਇਆ ਰਣ-ਭੂਮੀ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਿਆ। ੧੪ ਮਈ, ੧੭੧੦ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਜੇਤੂਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਸਰਹਿੰਦ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਏ। ਇਸ ਜਿੱਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ। ਇਸੇ ਚੜ੍ਹਤ ਦੌਰਾਨ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਸੁਤੰਤਰ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਲੋਹਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਜ਼ਰਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ! ਇਹ ਸਾਕਾ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਤਿੱਖੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵਜੋਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਗ਼ਲਾਂ 'ਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਗ਼ਜ਼ਨਵੀ, ਤੈਮੂਰ ਤੇ ਬਾਬਰ ਦੇ ਖ਼ਾਨਦਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਆਨ ਤੇ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

ਹੁਣ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ 'ਖ਼ੂਨੀ ਦੀਵਾਰ' ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦਾ ਨੀਂਹ-ਪੱਥਰ ਹੋ ਨਿੱਬੜੀ। ਅੱਜ ਵੀ ਸਾਕਾ ਸਰਹਿੰਦ, ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਵੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ 'ਸੱਚ ਕੀ ਬੇਲਾ' ਦੇ ਰੂ-ਬ-ਰੂ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਤਾਂ ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਖ਼ੂਨੀ ਦੀਵਾਰ ਨੇ ਆਪ ਮੂਹਰੇ ਹੋ ਕੇ ਰਾਹ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦਾ ਵਿਖਾਉਂਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਛੋਟੇ ਲੋਹ ਪੁਰਸ਼ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰਨ ਲਈ, ਅੱਜ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਦਿਹਾੜੇ 'ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਜੁੜੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਲਹੂ ਭਿਜੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਹੀਦ ਸੂਰਮੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਦਾ ਕੀਮਤੀ ਸਰਮਾਇਆ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਬਲਹੀਣ ਤੇ ਮੁਰਦਾਦਿਲ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੋ, ਆਓ! ਆਪਾਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨੰਨ੍ਹੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਇਕ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੇ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਸਾਂਭੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਲਈਏ। ਉਂਝ ਵੀ:- "ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਤੁਹਾਡੇ ਸ਼ਹੀਦ, ਤੁਹਾਥੋਂ ਕੋਈ ਆਸ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।"-ਪਾਸ਼

§♦§♦§♦§

9217845812

ਤਿਲਕੁ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰੇ ਤਿਲਕੁ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ

ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ 'ਦੁਪਾਲਪੁਰ'

‘ਡਗ---ਡਗ---ਡਗ---ਡਗ--- ਸੁਣੋ-ਸੁਣੋ-ਸੁਣੋ!

ਸਾਰੇ ਮਾਈ-ਭਾਈ ਕੰਨ ਲਾਕੇ ਸੁਣੋ!!-- ਦੀਨਾਂ ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਨਿਵਾਰਨ ਵਾਸਤੇ---ਸਭ ਦੀਆਂ ਝੋਲੀਆਂ ਨੇ ਨਿਪਾਂ ਬਾਰਾਂ ਸਿਧਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ, ਸ੍ਰੀ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਇੱਕ ਸੌ ਅੱਠ ਮਹੇਸ਼ਾ ਯੋਗੀ ਜੀ ਪਧਾਰੇ ਹੋਏ ਨੇ---ਡਗ-ਡਗ’--ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ-ਪਰਸ਼ਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵਹੀਰਾਂ ਘੱਤ ਕੇ ਪਹੁੰਚੇ ਜੀ-----!!

ਪਿੰਡਾਂ ਕਸਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁਨਾਦੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਢੰਡੋਰਚੀ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਲਾਕੇ ਭਰ ਦੇ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਲੋਕ ਮੁਨਾਦੀ ਵਾਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸਥਾਨ ਵੱਲ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਭੱਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਰੱਬ ਦੇ ਭੈਅ ਵਾਲੇ ਜਨ-ਸਧਾਰਨ, ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਯੋਗੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ‘ਸ਼ੁਭ ਆਮਦ’ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਧੂਆਂ ਜੋਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਜਲੌ ਵਿੱਚ ਸਜਿਆ ਫਬਿਆ ਮਹੇਸ਼ਾ ਯੋਗੀ ਆਪਣੇ ਆਸਣ’ਤੇ ਬੈਠਾ ਮੰਦ-ਮੰਦ ਮੁਸਕ੍ਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ! ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਯਥਾ-ਸ਼ਕਤੀ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਹੋਇਆ ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਉਸਦੇ ਚੇਲੇ-ਚਾਟੜੇ ਨਾਲੇ-ਨਾਲ ਸਮੇਟ ਰਹੇ ਨੇ! ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਹੈ ਜਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਗੜ੍ਹ ਸ਼ੰਕਰ ਨੇੜਲੇ ਕਸਬੇ ਸਮੁੰਦੜੇ ਦਾ। ਸਮਾਂ ਹੈ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਤਾ-ਗੱਦੀ ਵੇਲੇ ਦਾ। ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਮਹੇਸ਼ਾ ਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਯੋਗੀ ਆਪਣੀ ਆਮਦ ਦਾ ਪੁੰਆਂ-ਧਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਵਾਰ ‘ਦਰਸ਼ਨ’ ਕਰ ਲਏਗਾ, ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਵਰ੍ਹੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਪ੍ਰਬਤ ਨਿਵਾਸ ਅਤੇ ਸਥਾਈ ਬੈਕੁੰਠ ਵਾਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਮੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਹੀ-ਅਭਿਲਾਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਝੋਲੀਆਂ ਮਾਲਾ-ਮਾਲ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ! ਜੇਰਾ ਸ਼ੇਰਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਇਸ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸੰਦਕਾ ਧੜਾ-

ਧੜ ਲੋਕੀਂ ਸਮੁੰਦੜ ਕਸਬੇ ਵਿਖੇ ਉਸਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਣ ਲੱਗੇ। ਕਈ ਦਿਨ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਚਲਦਾ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਮਹੇਸ਼ੇ ਕੋਲ ਧਨ-ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲੱਗ ਗਏ। ਹੰਕਾਰੇ ਹੋਏ ਯੋਗੀ ਨੇ ਹੁਣ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ‘ਪੜਤਾਲ’ ਕਰਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ‘ਰਗੜੇ ਬੱਲੇ’ ਆਉਣ ਤੋਂ ਕੋਈ ‘ਸੁੱਕਾ’ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ! ‘ਸੇਲ’ ਲਾਉਣ ਵਾਂਗ ਉਸ ਨੇ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਦਿਲ-ਖਿੱਚਵੇਂ ਵਰਾਂ-ਅਸੀਸਾਂ ਦੀ ਮੁਨਾਦੀ ਕਰਵਾਈ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਸਨੇ ਮੋਹਤਬਰ ਪੰਚਾਂ-ਖੜਪੈਂਚਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਖਾਸ ਬੰਦਾ ਮੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿਸਾਬ ਜਿਹਾ ਲਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗੜ੍ਹ ਸ਼ੰਕਰ ਦਾ ਇੱਕ ਤਿਲਕਾ-ਤਿਲਕਾ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਬੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਆਂਢੀਆਂ-ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਜੋਰ ਪਾਉਣ’ਤੇ ਵੀ ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਢੁੱਕਿਆ।

ਝੁਣ-ਝੁਣੀ ਜਿਹੀ ਲੈ ਕੇ ਯੋਗੀ ਨੇ ਮੋਢੇ ਛੰਡਕੇ! ਉਸਨੇ ਬਰਕਤਾਂ-ਅਸੀਸਾਂ ਦਾ ‘ਡਬਲ-ਪੈਕੇਜ’ ਦੇਣ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ਆਦਮੀ ਗੜ੍ਹ ਸ਼ੰਕਰ ਰਹਿੰਦੇ ਤਿਲਕੇ ਪਾਸ ਭੇਜੇ। ਅੱਗਿਉਂ ਤਿਲਕੇ ਨੇ ਠੋਕ ਕੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਮਹੇਸ਼ੇ ਯੋਗੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਯੋਗੀ ਦੇ ਚਾਟੜੇ ਠੁੱਠੇ ਵਰਗਾ ਮੂੰਹ ਲੈ ਕੇ ਵਾਪਸ ਸਮੁੰਦੜੇ ਆ ਗਏ।

ਬਿਰਤਾਂਤ ਲਿਖਦਿਆਂ ‘ਤਵਾਰੀਖ ਗੁਰੂ-ਖਾਲਸਾ’ ਦੇ ਪੱਚੀਵੇਂ ਅਧਿਆਏ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਭਾਈ ਤਿਲਕੇ ਦਾ ਸਿਰਫ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਿਦਕ ਦੇਖ ਕੇ, ਮਹੇਸ਼ਾ ਯੋਗੀ ਖੁਦ ਗੜ੍ਹ ਸ਼ੰਕਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਉਪਰੋਕਤ ਗੁੰਥ-ਕਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਪਤਾ ਲੱਗਣ’ਤੇ ਭਾਈ ਤਿਲਕੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਜੀ ਨੇ ‘ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼’ ਦੇ ਪੰਨਾ ੫੯੨’ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮਹੇਸ਼ਾ ਯੋਗੀ, ਭਾਈ ਤਿਲਕੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ

ਗਿਆ ਤਾਂ ਭਾਈ ਤਿਲਕਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਕੱਪੜੇ ਨਾਲ ਢੱਕ ਲਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਯੋਗੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਝਲਕ ਨਾ ਪੈ ਜਾਏ!— ਧੰਨ ਸਿੱਖੀ--- ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ!!— 'ਜੇ ਤੂੰ ਤੁੱਠਾ ਕ੍ਰਿਪਾ-ਨਿਧਾਨ ਨਾ ਦੂਜਾ ਵੇਖਾਲ!!!' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਯੋਗੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਗਿੜ ਗਿੜਾ ਕੇ ਭਾਈ ਤਿਲਕੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਸਿੱਖਾ, ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਕੱਪੜਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਤੂੰ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲੈਣ ਦੇ? ਤਾਂ ਭਾਈ ਤਿਲਕਾ ਨਿਮਰ ਭਾਵ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆ— 'ਮੈਂ ਪਾਪੀ ਕੌਣ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ 'ਦਰਸ਼ਨ' ਦੇਣ ਵਾਲਾ! ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਸਿੱਕ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਪੰਜਵੀਂ ਜੋਤ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ।”

ਇਹ ਸਾਖੀ ਅੱਗੇ ਕਾਫੀ ਲੰਬੀ ਹੈ। ਮਹੇਸ਼ਾ ਯੋਗੀ ਆਖਰ ਭਾਈ ਤਿਲਕੇ ਨਾਲ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਕਰਮ-ਕਾਂਡ, ਡੰਡ-ਪਖੰਡ ਦੇ 'ਡੇਰੇ ਸਥਾਪਤ' ਕਰਨੇ ਛੱਡ ਕੇ ਮਹੇਸ਼ਾ ਯੋਗੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ। ਅੱਜ ਵੀ ਸਮੁੰਦਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ 'ਮੇਸਿਆਣਾ' ਨਾਂ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਕਾਇਮ ਹੈ ਜੋ 'ਮਹੇਸ਼-ਆਣਾ' ਤੋਂ ਵਿਗੜਕੇ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੜ੍ਹ ਸੰਕਰ ਦੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਗੇ 'ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਤਿਲਕੂ' ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੈ। ਇੱਕ ਨੀਤੀ-ਵਾਕ ਹੈ— 'ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਬੀਤੇ ਵੱਲ ਪਿਸਤੌਲ ਚਲਾਉਗੇ, ਤਾਂ ਭਵਿੱਖ ਤਹਾਨੂੰ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ! ਅਸੀਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬੀਤੇ ਵੱਲ ਤੋਪਾਂ ਦੇ ਹੀ ਫਾਇਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹੋਏ ਨੇ! ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਹੇਸ਼ਾ ਇੱਕ ਕੰਨ ਪਾਟਾ ਯੋਗੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਦੇ ਸਿਰੜ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਕੌਮੀ ਵਿਹੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਬਤੇ ਕੰਨਾਂ ਵਾਲੇ ਲਗੜ-ਬੱਗਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋੜਾਂ ਤੁਰੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ, ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਲਿਬਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ 'ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ' ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਨਾ ਹੇਠ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ 'ਆਪਣੇ ਨਾਲ' ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਡੇਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਰਹੇ ਹਨ।

ਛਪੰਜਾ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਛਪੀ ਇੱਕ ਵਿਦਵਾਨ ਲਿਖਾਰੀ ਗਿਆਨੀ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਸੱਚਾ ਗੁਰੂ' ਦੇ ਮੁੱਖ-ਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ (ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ

ਹੈ—---ਅੱਜ ਨੌਬਤ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਦੇ 'ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕੀਂ ਦੇਸਾਂ-ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੇ 'ਸਵਾਂਗ ਧਾਰ ਕੇ' ਫਿਰ ਰਹੇ, ਅਤੇ 'ਗੁਰੂ'— 'ਗੁਰ-ਮੰਤਰ' ਆਦਿ ਮੁਢਲੇ ਸਿੱਖੀ-ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਗਲਤ-ਮਲਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ, ਆਪੋ ਆਪਣੀ 'ਸਿੱਖੀ ਸੇਵਕੀ' ਬਣਾ ਕੇ 'ਮਨਮਤਿ ਦੇ ਅੱਡੇ 'ਕਾਇਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।” (ਸਫਾ ੭) ਇਸੇ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸਫੇ 'ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਲੇਖਕ ਨੇ ਕੌਮ ਵਿੱਚ ਕੌੜੀ ਵੇਲ ਵਾਂਗ ਵਧਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਗੁਰੂ-ਡੰਮ ਬਾਬਤ, ਕਰੁਣਾ ਭਰੀ ਇੱਕ ਰੁਬਾਈ ਲਿਖੀ ਹੈ:—

ਦਸ ਜਾਮੇ ਸੀ ਧਾਰ ਆਪਣੇ, ਬਹੁ ਉਪਕਾਰ ਕਮਾਏ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ 'ਤੇ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਪ੍ਰਗਟਾਏ।

ਗੁਰੂਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਖਾਲਸਾ, ਸਾਜੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ।

ਸਭ ਸਤਸੰਗੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਅਰ, ਪੰਥ ਦੀ ਸ਼ਰਣੀ ਲਾਏ।

ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਏਸ ਹੁਕਮ ਨੂੰ, ਗੁਰਸਿੱਖ ਭੁੱਲਦੇ ਜਾਵਣ।

ਸਿੱਖੀ ਸ਼ਰਣ ਗੁਰੂ ਦੀ ਛੱਡ ਕੇ, ਆਪੁ ਗੁਰੂ ਕਹਾਵਣ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ, ਹੋ ਕੇ ਬੇ-ਮੁਖ ਗੁਰ ਤੋਂ।

ਕੱਚੇ ਗੁਰੂ ਤੇ ਚੇਲੇ ਇਹ ਸਭ, ਭੰਬਲ ਭੂਸੇ ਖਾਵਣ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਇਲਾਕਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ

ਗੜ੍ਹ ਸੰਕਰ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਸਬੱਬ ਬਣਦਾ

ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਤਿਲਕੂ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅੱਗਿਉਂ ਗੁਜ਼ਰਨ

ਲੱਗਿਆਂ ਏਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਏ, ਜਿਵੇਂ ਭਾਈ

ਤਿਲਕੂ, ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ 'ਤਿਲਕੂ ਸਿੱਖਾਂ' ਨੂੰ 'ਵਾਜਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ—

”ਓਏ ਤਿਲਕਦੇ ਫਿਰਦੇ, ਥਾਂ ਥਾਂ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਭੁੱਲੜ

ਸਿੱਖੇ, ਹਾਲੇ ਵੀ 'ਕੱਚੜਿਆਂ ਸਿਉਂ' ਤੋੜ ਕੇ ਪੱਕੇ ਗੁਰੂ ਸੰਗ

ਜੋੜ ਲਵੇ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਸਵਾਂਗ ਧਾਰੀ ਡੇਰੇ-ਦਾਰ

ਵਿਹਲੜਾਂ ਦੇ ਮਗਰ-ਲੱਗ ਬਣ ਕੇ, ਕਿਉਂ ਆਪਣਾ ਝੁੱਗਾ-ਚੌੜ

ਕਰਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਓ!—ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ

ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੇਹ

ਧਾਰੀ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣਨ ਦੀ ਕਤੱਈ ਲੋੜ

ਨਹੀਂ!!”.....ਭਾਈ ਤਿਲਕੂ ਦੀਆਂ 'ਵਾਜਾਂ ਤਿਲਕੂ ਸਿੱਖ

ਸੁਣਨਗੇ? ਦਾਤਾ ਜਾਣੇ!

§.§.§.§

001-408-903-9952

ਲੜੀਵਾਰ ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ
ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ
ਕਾਂਡ ਦੂਜਾ

ਚਾਰ ਮੁਏ ਤੋਂ ਕਿਆ ਭਇਆ
ਸ. ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਸੈਂਟਰਲ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਤੇ ਕਸਟਮ ਕਮਿਸ਼ਨਰ (ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ)

ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸ.ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਲਗਨ, ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਤੱਥਾਂ ਸਹਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਲਕੀਰ ਦੇ ਫਕੀਰ ਬਣਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਹ ਹਰ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਆਪ ਗਏ ਤੇ ਉੱਥੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਕੀਤੇ, ਆਪ ਤਸਵੀਰਾਂ ਖਿਚੀਆਂ ਤੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਸਥਿਤੀ ਵੇਖਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਇੰਝ ਉਹ ਇਸ ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਲਹਿਜਾ ਕਿੱਸਾ ਕਾਵਿ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਦਾਜ਼ ਨੇ ਇਸ ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਸਵਾਦਲੀ ਤੇ ਰੌਚਿਕ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ੨ ਰੁਕਣ ਨੂੰ ਦਿਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਸਗੋਂ ਮੰਤਰ ਮੁਗਧ ਹੋਕੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਜਾਨਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੱਦ-ਕਾਠ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਸਰਾਹੁਣਯੋਗ ਰਚਨਾ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਹੋਰ ਲੰਮੇਰੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਕਵੀ ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲਈ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਘਟਨਾਂ ਨੂੰ ਛੁਪਾਕੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਛੋਟੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮੇਟਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸ. ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਧਾਈ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ। ਅਦਾਰਾ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ, ਫੋਨ ਜਾਂ ਈ-ਮੇਲ ਰਾਹੀਂ ਸੁਨੇਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ ਨੂੰ ਬੇਹੱਦ ਸਰਾਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਚਾਰੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਤੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਹੋਈ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਇਸ ਲੜੀਵਾਰ ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਦੇ ਪੰਨੇ ਕੁੱਝ ਜਿਆਦਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਕਾਂਡ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤੇ ਅਗੋਂ ਵੀ ਲੜੀਵਾਰ ਸਿਲਸਿਲਾ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ।

ਸੰਪਾਦਕ

ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਤੇ ਮੁਗਲ ਫੌਜ ਦਾ ਚੜ੍ਹਾ ਆਉਣਾ

ਜਗਤ ਰਾਏ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆਉਣਾ

- 22- ਕੀਤਾ ਜਾਇ ਉਤਾਰਾ ਜਾ ਗੜ੍ਹੀ ਅੰਦਰ,
ਜਗਤ ਰਾਏ ਸੀ ਭੁੱਜ ਮਨੂਰ ਹੋਇਆ।
ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਦਾ ਬੋਲ-ਕੁਬੋਲ ਭੈੜੇ,
ਮੁਗਲ ਰਾਜ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਮਗਰੂਰ ਹੋਇਆ।
ਲੱਗਾ ਸ਼ੇਰ ਮਚਾਉਣ ਚੜ੍ਹ ਛੱਤ ਉੱਤੇ,
ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਸੀ ਵੇਖ ਮਜਬੂਰ ਹੋਇਆ।
ਜਾਇ ਪਕੜਿਆ ਸੰਘੀਓਂ ਸ਼ੇਰ ਵਾਂਗੂ,
ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਭੱਖ ਲਾਲ ਤੰਦੂਰ ਹੋਇਆ।

ਜਗਤ ਰਾਏ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਨਾ

- 23- ਜਗਤ ਰਾਏ ਦਾ ਵੇਖ ਵਰਤਾਵ ਐਸਾ,
ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਜੀਤ ਇਤਾਬ ਹੋਏ।
ਧੂ ਲਈ ਕਿਰਪਾਨ ਮਿਆਨ ਵਿੱਚੋਂ,
ਅਗਨ ਗੁੱਸੇ ਦੀ ਵਿੱਚ ਕਬਾਬ ਹੋਏ।
ਕਰੀਏ ਏਸੇ ਦਾ ਕੰਮ ਤਮਾਮ ਪਹਿਲਾਂ,
“ਕੱਠੇ ਹੋਰ ਵੀ ਸਿੰਘ ਸ਼ਤਾਬ ਹੋਏ।
ਜਾਇ ਘੇਰਿਆ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਤਾਈਂ,
ਸਭੇ ਡਰਦਿਆਂ ਬੇ-ਜਵਾਬ ਹੋਏ।

ਜਗਤ ਰਾਏ ਦਾ ਡਰਨਾ

- 24- ਵੇਖੀ ਮੌਤ ਜਾ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੀ ਸਾਵੀਂ,

ਜਗਤ ਰਾਏ ਦਾ ਕਾਲਜਾ ਫੁੱਲ ਗਿਆ।
ਹੱਥ ਪੈਰ ਸੀ ਦੇਣ ਜਵਾਬ ਲੱਗੇ,
ਸਾਹ ਸੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਫੁੱਲ ਗਿਆ।
ਸਭੇ ਰਾਖੇ ਸੀ ਪਾਰ ਬੁਲਾਇ ਦਿੱਤੇ,
ਸ਼ਾਹੀ ਸ਼ਾਨ ਤੇ ਸ਼ੌਕਤਾਂ ਭੁੱਲ ਗਿਆ।
ਵਿੱਚ ਕੋਠੜੀ ਬੰਦ ਪਰਿਵਾਰ ਕੀਤਾ,
ਪੂਰੀ ਗੜੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ।

ਗੜੀ ਉੱਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ

- 25- ਇਕ ਪਹਿਰ ਸੀ ਰਾਤ ਬਤੀਤ ਹੋਈ,
ਕਾਬਜ਼ ਗੜੀ ਦੇ ਉੱਤੇ ਸਰਦਾਰ ਹੋਏ।
ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਂਗ ਸੀ ਦਾੜ੍ਹਦੇ ਸਿੰਘ ਸੂਰੇ,
ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਖਬਰਦਾਰ ਹੋਏ।
ਗੂੰਜ ਪਿਆ ਆਸਮਾਨ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਥੀਂ,
ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਸੀ ਸਭੇ ਨਰ-ਨਾਰ ਹੋਏ।
ਆਇਆ ਵਿੱਚ ਚਮਕੌਰ ਭੁੱਚਾਲ ਜਿਵੇਂ,
ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਸਿਉਂ ਸਿੰਘ ਖੁੰਖਾਰ ਹੋਏ।

ਗੜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਵੇਸ਼

- 26- ਹੋਏ ਗੜੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਸਾਰੇ,
ਸਿੰਘ ਸੂਰਮੇ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਂਵਦੇ ਨੇ।
ਥੱਕੇ ਹਾਰੇ ਤੇ ਭੁੱਖ ਨੇ ਚੂਰ ਕੀਤੇ,
ਕਮਰ ਕੱਸਿਆਂ ਤਾਈਂ ਹਟਾਂਵਦੇ ਨੇ।
ਕਈ ਕਰਨ ਰਹਿਰਾਸ ਦਾ ਪਾਠ ਬੈਠੇ,
ਕਈ ਘਰੇ ਗ਼ਰੀਬ ਦੇ ਜਾਂਵਦੇ ਨੇ।
ਲੰਗਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ,
ਖੁਦ ਛਕਦੇ ਅਤੇ ਛਕਾਂਵਦੇ ਨੇ।

ਗ਼ਰੀਬ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ

- 27- ਕਰ ਕਰ ਸੇਵਾ ਗ਼ਰੀਬ ਨਾ ਰੱਜਦਾ ਸੀ,
ਹੈਸੀ ਅੱਜ ਉਹ ਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਹ ਕੋਈ।
ਘਰੇ ਕੀਤੀ ਦੇ ਕੋਈ ਭਗਵਾਨ ਆਏ,
ਕੀਕੂੰ ਪੂਜੇ ਨਾ, ਲੱਭਦਾ ਰਾਹ ਕੋਈ।
ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਜੋ ਖਲਕ ਨੂੰ ਪਾਲਦਾ ਸੀ,
ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਸੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕੋਈ।
ਕਰੇ ਮੀਰ ਨੂੰ ਕੀਰ ਤੇ ਮੀਰ ਕੀਰਾਂ,
ਹੈ ਨਾ ਉਸਦਾ ਅੰਤ ਅਥਾਹ ਕੋਈ।

ਗ਼ਰੀਬ ਦੀ ਉਦਾਸੀ

- 28- ਤੱਕ ਤੱਕ ਕੇ ਹਾਲ ਬੇਹਾਲ ਐਸਾ,
ਡਾਢਾ ਭਾਈ ਗ਼ਰੀਬ ਲਾਚਾਰ ਹੋਇਆ।
ਦੀਨ-ਦੁਨੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਅੱਜ ਵੇਖੋ,
ਕੀਕੂੰ ਹੋਣੀ ਦਾ ਖੁਦ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਇਆ।
ਛੱਡ ਪੁਰੀ-ਅਨੰਦ ਦੀ ਸ਼ਾਹਿਨ-ਸ਼ਾਹੀ,
ਦਰ ਦਰ 'ਤੇ ਫਿਰੇ ਖੁਆਰ ਹੋਇਆ।
ਕੋਹੀ ਉਸ ਅਕਾਲ ਦੀ ਅਜਬ ਲੀਲਾ,
ਖਲਕ ਖਲਕ ਦਾ ਕੇਡ ਗ਼ਮਖ਼ਾਰ ਹੋਇਆ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਗ਼ਰੀਬ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ੀਸ਼ ਦੇਣੀ

- 29- ਹਾਲ-ਏ-ਦਿਲ ਗ਼ਰੀਬ ਦਾ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂ,
ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸੁਖਨ ਫੁਰਮਾਇਆ ਈ।
ਸੇਵਾ ਤੇਰੀ ਗ਼ਰੀਬੁਆ ਸਫਲ ਹੋਈ,
ਕੋਈ ਉੱਚ-ਮਰਾਤਬਾ ਪਾਇਆ ਈ।
ਨਾਮ ਚਮਕਦਾ ਰਹੇਗਾ ਜੱਗ ਤੇਰਾ,
ਧਰੂ ਤਾਰਾ ਜਿਉਂ ਫਲਕ ਸੁਹਾਇਆ ਈ।
ਸਦਾ ਵਧਦੀ ਰਹੇਗੀ ਵੇਲ ਤੇਰੀ,
ਰਹੇਂ ਫਲਦਾ ਦੂਣ ਸਵਾਇਆ ਈ।

ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆਉਣਾ

- 30- ਦੂਜਾ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਰ ਬਤੀਤ ਹੋਇਆ,
ਸਭੇ ਸਿੰਘ ਆਰਾਮ ਫੁਰਮਾਂਵਦੇ ਨੇ।
ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਆਣ ਦੋਵੇਂ,
ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ ਨੂੰ ਸੀਸ ਨਿਵਾਂਵਦੇ ਨੇ।
ਗੁਰੂ ਹੋਇਕੇ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਬੈਠੇ,
ਨਿਗੂ ਅਰਸ਼ ਦੇ ਵੱਲ ਟਿਕਾਂਵਦੇ ਨੇ।
ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਆਏ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਪਿਛੋਂ,
ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਖਨ ਅਲਾਂਵਦੇ ਨੇ।

ਦੋਹਾਂ ਵਲੋਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ

- 31- ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋੜ ਕੇ ਹੱਥ ਦੋਵੇਂ
ਅੱਗੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ਸੀ।
ਭਰ ਕੇ ਅੱਖੀਆਂ ਅਤਿ ਮਾਯੂਸ ਹੋਏ,
ਗੱਲ ਦਿਲ ਦੀ ਮੂੰਹੋਂ ਉਚਾਰਦੇ ਸੀ।
ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੁਝ ਵੀ ਕਹਿਣ ਜੋਗੀ,

ਫਿਰ ਵੀ ਕਹਿਣ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਧਾਰਦੇ ਸੀ।
ਬੁੱਲ੍ਹ ਲਰਜਦੇ ਬਿਤਕ ਜੁਬਾਨ ਜਾਂਦੀ,
ਕਦੇ ਜਿੱਤਦੇ ਤੇ ਕਦੇ ਹਾਰਦੇ ਸੀ।

ਦੋਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਫ਼ਰਿਆਦ ਕਰਨਾ

- 32- ਕਰਕੇ ਹੌਸਲਾ ਅੰਤ ਫ਼ਰਿਆਦ ਕੀਤੀ,
ਮੁਗਲ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੁਮਾਰ ਕੋਈ।
ਚੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹ ਆਂਵਦੀ ਏ ਟਿੱਡੀ ਦਲ ਵਾਂਗੂ,
ਫ਼ਤਹਿ ਮਿਲਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਆਸਾਰ ਕੋਈ।
ਕਿੰਨੀ ਆ ਗਈ, ਕਿੰਨੀ ਏ ਹੋਰ ਆਉਣੀ,
ਹੈ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹਦਾ ਅਸਰਾਰ ਕੋਈ।
ਦੇਵੇਂ ਪਿਸਰਾ ਨਾਲ ਰੂਹ-ਪੋਸ਼ ਹੋਵੇ,
ਛੱਡੋ ਗੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਕਰੋ ਨਾ ਟਾਰ ਕੋਈ।

ਫ਼ੁਰਮਾਨ-ਗੁਰੂ ਜੀ

- 33- ਜਾਇ ਵਿਚ ਮੁਰਾਕਬੇ ਸਾਹਿਬ ਬੋਲੇ,
ਦੋਇ ਪਹਿਰ ਦੀ ਰਹਿ ਗਈ ਰਾਤ ਸਾਰੀ।
ਸਹਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਭਾਣੇ ਵਰਤ ਜਾਣੇ,
ਅਸਾਂ ਸਾਹਿਬ ਥੀਂ ਕਰ ਲਈ ਬਾਤ ਸਾਰੀ।
ਸੀਸ ਵਾਰਕੇ ਤੁਸਾਂ ਜੋ ਪਾਹੁਲ ਪੀਤਾ,
ਮੈਂ ਵੀ ਮੋੜਨੀ ਦਾਤੇ ਦੀ ਦਾਤ ਸਾਰੀ।
ਹੋਣਾ ਸੁਰਖਰੂ ਕੱਲ੍ਹ ਚਮਕੌਰ ਅੰਦਰ,
ਅੱਖੀਂ ਤੱਕਸਕੇਗੀ ਕਾਇਨਾਤ ਸਾਰੀ।

ਅਰਜ - ਦਯਾ ਸਿੰਘ

- 34- ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਮੁੜ ਫੇਰ ਇਹ ਅਰਜ ਕੀਤੀ,
ਹੁਕਮ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ਟਾਰਨਾ ਜੇ।
“ਆਪੇ ਗੁਰੂ ਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਚੇਲਾ”,
ਰੀਤ ਤਾਈਂ, ਨਾ ਤੁਸੀਂ ਵਿਸਾਰਨਾ ਜੇ।
ਕਰੋ ਹੁਕਮ ਅਦੂਲੀ ਨਾ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ,
ਢੱਠੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਉਸਾਰਨਾ ਜੇ।
ਲੈ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਫ਼ਰਜ਼ਦਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ,
ਗੜ੍ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਹਰ ਸਿਧਾਰਨਾ ਜੇ।

ਫ਼ੁਰਮਾਨ- ਗੁਰੂ ਜੀ

- 35- ਖ਼ਾਤਿਰ ਪੰਥ ਦੀ ਪਿਤਾ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ,
ਮੈਨੂੰ ਪੰਥ ਦੀ ਰਾਹ ਵਿਖਾਵਦੇ ਹੋ।

ਦੇ ਕੇ ਵਾਸਤਾ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦਾ,
ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ ਕਲੰਕ ਲਗਾਵਦੇ ਹੋ।
ਪਕੜ ਕਿੰਨੇ ਸ਼ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਕੀਤਾ,
ਮੈਥੋਂ ਕਾਇਰਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਕਰਵਾਵਦੇ ਹੋ।
ਕੱਲ੍ਹ ਕਰਜ਼ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਅਦਾ ਕਰਨੀ,
ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਵਿਆਜ ਚੜ੍ਹਾਵਦੇ ਹੋ।

ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗਣੀ

- 36- ਦੋਇ ਜੋੜ ਕਰ ਫੇਰ ਫ਼ਰਿਆਦ ਕੀਤੀ,
ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਾਬਿਆਦਾਰ ਹੋ ਕੇ।
ਨੈਣੋਂ ਨੀਰ ਵਰਸਦਾ ਮੀਂਹ ਵਾਂਗੂ,
ਬਖ਼ਸ਼ ਲਓ ਸਾਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਹਾਰ ਹੋ ਕੇ।
ਥੋਡੀ ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ ਰਹੀ ਸਲਾਮਤੀ ਜੇ,
ਫੇਰ ਮਿਲੇਗੇ ਲੱਖ ਹਜ਼ਾਰ ਹੋ ਕੇ।
ਤੁਸਾਂ ਬਾਬ ਨਾ ਪੰਥ ਦਾ ਕੋਈ ਵਾਲੀ,
ਏਹਨੂੰ ਰੱਖ ਲੋ ਰਾਖਣ-ਹਾਰ ਹੋ ਕੇ।

ਵਾਕ-ਗੁਰੂ ਜੀ

- 37- ਖ਼ਾਤਿਰ ਪੰਥ ਦੀ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤੀ ਦੇ,
ਅਜੇ ਲੋੜ ਹੈ ਬਹੁਤ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੀ।
ਹੋਣਾ ਕੱਲ੍ਹ ਚਮਕੌਰ ਦਾ ਜੰਗ ਜਿਹੜਾ,
ਚੜ੍ਹਨੀ ਭੇਟ ਦੋ ਸੋਹਲ ਜਵਾਨੀਆਂ ਦੀ।
ਹਸਰ ਤੱਕ ਦਿਨ ਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਯਾਦ ਰਹਿਣਾ,
ਐਸੀ ਚੱਲਣੀ ਤੇਗ਼ ਨਾਦਾਨੀਆਂ ਦੀ।
ਲੱਖ ਲੱਖ ਨੂੰ ਇਕ ਨੇ ਘੇਰਨਾ ਏ,
ਨਾਨੀ ਯਾਦ ਆਉਣੀ ਖੁਰਾਸਾਨੀਆਂ ਦੀ।

ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਚਲੇ ਜਾਣਾ

- 38- ਸੁਣ ਕੇ ਆਖਰੀ ਫ਼ੈਸਲਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ,
ਆਖ਼ਿਰ ਸਿੰਘ ਸੀ ਦੋਵੇਂ ਰਵਾਨ ਹੋਏ।
ਬੋਲੇ ਵਾਕ ਜੋ ਸਾਹਿਬ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਕੇ,
ਸੋਚ ਸੋਚ ਸੀ ਅਤਿ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ।
ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਏਗੀ ਫ਼ੌਜ ਦਰਿਆ ਵਾਂਗੂ,
ਜੁੱਸੇ ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਤੂਫ਼ਾਨ ਹੋਏ।
ਲੇਟ ਗਏ ਜ਼ਮੀਨ ‘ਤੇ ਆਣ ਦੋਵੇਂ,
ਐਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਸੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਏ।

ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦਾ ਸੌਂ ਜਾਣਾ

- 39- ਥੱਕੇ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ,
ਗਹਿਰੀ ਨੀਂਦ ਨੇ ਅੱਖੀਆਂ ਘੇਰੀਆਂ ਜੀ।
ਕਦੇ ਸੌਂਦੇ ਸੀ ਮਖ਼ਮਲੀ ਰੇਸ਼ਮਾਂ 'ਤੇ,
ਲੇਟੇ ਜ਼ਿਮੀਂ 'ਤੇ ਭੂਰੀਆਂ ਗੇਰੀਆਂ ਜੀ।
ਖ਼ੇਮੇ ਵਿੱਚ ਸੀ ਸਭੇ ਸ਼ਬ-ਬਾਸ਼ ਹੋਏ,
ਵਾਹ! ਵਾਹ ਸੱਚਿਆ ਕੁਦਰਤਾ ਤੇਰੀਆਂ ਜੀ।
ਡੇਢ ਪਹਿਰ ਦੀ ਰਹਿ ਗਈ ਰਾਤ ਬਾਕੀ,
ਸਹਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਔਣੀਆਂ ਨੂੰਰੀਆਂ ਜੀ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਤੰਬੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣਾ

- 40- ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ ਸੀ ਤੰਬੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ,
ਬੈਠ ਗਏ ਨੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਅੰਦਰ।
ਲੱਗੇ ਕਰਨ ਅਕਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ,
ਤੂੰ ਹੀ ਭੇਜਿਆ ਸੈਨੂੰ ਜਹਾਨ ਅੰਦਰ।
ਤੇਰੀ ਦਾਤ ਮੈਂ ਤੁਧ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦੇਣੀ,
ਕੱਲ੍ਹ ਜਾਇਕੇ ਜੰਗ-ਏ-ਮੈਦਾਨ ਅੰਦਰ।
ਮੈਂ ਵੀ ਤੇਰਾ ਤੇ ਪਿਸਰ ਵੀ ਹੋਣ ਤੇਰੇ,
ਰਹਿਣਾ ਸਦਾ ਹੀ ਤੇਰੇ ਫ਼ਰਮਾਨ ਅੰਦਰ।

ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ

- 41- ਪੰਡ ਸਬਰ ਦੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਸੀਸ ਉੱਤੇ,
ਬੈਠੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਕੇ।
ਛੋਟੇ ਪਿਸਰ ਦੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਗਏ ਕਿਥੇ,
ਦਾਦੀ ਨਾਲ ਸੀ ਗਏ ਰਵਾਨ ਹੋ ਕੇ।
ਦੋਵੇਂ ਮਹਲਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਮਲੂਮ ਨਾਹੀਂ,
ਉਹ ਵੀ ਨਿਕਲੇ ਬੇ-ਸਰ-ਸਾਮਾਨ ਹੋ ਕੇ।
ਫਿਰ ਵੀ ਦਿਲ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਛੋਹ ਰਿਹਾ ਸੀ,
ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਬੈਠੇ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ।

ਉੱਠ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਤੱਕਣਾ

- 42- ਇਕ ਪਹਿਰ ਜਾਂ ਰਹਿ ਗਈ ਰਾਤ ਬਾਕੀ,
ਉੱਠ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਤਾਈਂ ਨਿਹਾਰਦੇ ਸੀ।
ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਸੀ ਕਈ ਬੇਖ਼ਬਰ ਹੋ ਕੇ,
ਥੱਕੇ ਹੋਏ ਘਰਾੜੇ ਮਾਰਦੇ ਸੀ।
ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਕੇਸ ਸੀ ਕਈਆਂ ਦੇ ਧਰਤ ਬਿਖਰੇ,
ਹੱਥੀਂ ਪਕੜ ਕੇ ਆਪ ਸੰਵਾਰਦੇ ਸੀ।

ਸਾਫ਼ੇ ਸਿਰਾਂ ਤੋਂ ਸਰਕ ਕੇ ਧਰਤ ਡਿੱਗੇ,
ਮੱਥੇ ਲਾਇਕੇ ਸਾਹਿਬ ਨਿਸ਼ਕਾਰਦੇ ਸੀ।

ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਦਾਸੀ

- 43- ਸੁੱਤੇ ਵੇਖ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਿਆਂ ਨੂੰ,
ਦਿਲ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕੋਈ ਦਰਿਆ ਹੋਇਆ।
ਦੀਦ-ਏ-ਤਰ ਥੀਂ ਤੱਕਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ।
ਦਰਦ ਦਿਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਅਥਾਹ ਹੋਇਆ।
ਕੱਲ੍ਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾਉਣੀਆਂ ਨੇ,
ਮੇਰਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਬਹੁਤ ਖ਼ਫ਼ਾ ਹੋਇਆ।
ਕਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਕਦੇ ਹਲਕੂਮ ਚੰਗੇ,
ਗੁਰੂ ਚੇਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਫਿਦਾ ਹੋਇਆ।

ਇੱਕ ਹੋਰ ਖ਼ਿਆਲ

- 44- ਸੱਚੇ ਸਾਹਿਬ ਸੀ ਸੋਚਦੇ ਖੜੇ ਪਾਇੰਦੀ,
ਸੁੱਤੇ ਸ਼ੇਰ ਨਾ ਕਦੇ ਬੇਦਾਰ ਹੋਣੇ।
ਸਹਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸੌਣਗੇ ਨੀਂਦ ਡੂੰਘੀ,
ਕਾਇਮ ਕੱਲ੍ਹ ਨਾ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਹੋਣੇ।
ਲੱਖਾਂ ਮਾਵਾਂ ਨੇ ਜੰਮਣੇ ਸੁੱਤ ਐਥੇ,
ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਿਹੇ ਨਾ ਕੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਹੋਣੇ।
'ਕੱਲੇ ਅਸੀਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਸਹਿਣੀਆਂ ਨੇ,
ਸਾਫ਼ੇ ਨਾਲ ਨਾ ਕਦੇ ਇਹ ਯਾਰ ਹੋਣੇ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਪਾਸ ਜਾਣਾ

- 45- ਪਹੁੰਚੇ ਪਾਸ ਜਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ,
ਦੋਵੇਂ ਨੀਂਦ ਦੇ ਵਿਚ ਗ਼ਲਤਾਨ ਹੋਏ।
ਗੋਸੂ ਪਕੜ ਹਰਾਏ ਜਾਂ ਚਿਹਰਿਆਂ ਤੋਂ,
ਪਿਤਾ ਪੁੱਤਰਾਂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਏ।
ਆਫ਼ਤਾਬ ਦੇ ਨਾਲ ਮਹਿਤਾਬ ਜੀਕੂੰ,
ਏਦਾਂ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸ਼ਹਿ-ਸ਼ਾਦਗਾਨ ਹੋਏ।
ਇਹ ਵੀ ਕੱਲ੍ਹ ਨਾ ਹੋਣੇ ਮਲਕੀਤ ਮੇਰੀ,
ਜਦੋਂ ਟਾਕਰੇ ਸਰੇ ਮੈਦਾਨ ਹੋਏ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੋਚਣਾ

- 46- ਬੈਠ ਗੁਰੂ ਸਿਰੁਾਂਢੀ ਸਹਿਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ,
ਮੇਟ ਰਹੇ ਸੀ, ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਕੋਈ।
ਕਿੰਨੇ ਚਾਵਾਂ-ਮਲੂਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਲੇ,

ਨੇੜੇ ਲੱਗਿਆ ਨਾ ਕਦੇ ਦੁੱਖ ਕੋਈ।
ਕੱਲ੍ਹ ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਦਾਦੇ ਦੀ ਗੋਦ ਬਹਿਣਾ,
ਮੇਰੀ ਝੋਲੀ 'ਚ ਰਹਿਣਾ ਨਾ ਸੁੱਖ ਕੋਈ।
ਫਿਰਨਾ ਤਨਹਾ ਹੋਇ ਵੀਰਾਨਿਆਂ 'ਚ,
ਮੈਨੂੰ ਛਾਂ ਨਾ ਕਰੇਗਾ ਰੁੱਖ ਕੋਈ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਚਾ ਮਨ ਵਿਚ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨਾ

- 47- ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਸਹਿਜਾਦਿਆਂ ਨਾਲ ਏਵੈਂ,
ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਬਹਿ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਕੋਈ।
ਤੁਸੀਂ ਜੱਨਤੀਂ ਨਾਲ ਆਰਾਮ ਸੋਣਾ,
ਘੋਰੀ ਰੱਖੇਗਾ ਮੈਨੂੰ ਸੰਤਾਪ ਕੋਈ।
ਧਰਮ ਵਾਸਤੇ ਸੁਤਾਂ ਨੂੰ ਅਗਨ ਝੋਕੇ,
ਐਸਾ ਕਦੇ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਬਾਪ ਕੋਈ।
ਹੋਣਾ ਸੁਰਮਰੂ ਤੋਰ ਕੇ ਆਪ ਹੱਥੀਂ,
ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ ਅਸੀਂ ਵਿਰਲਾਪ ਕੋਈ।

ਮੁਗਲ ਫੌਜ ਦਾ ਚੜ੍ਹ ਆਉਣਾ

- 48- ਅੱਧਾ ਪਹਿਰ ਜਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਰਿਹਾ ਬਾਕੀ,
ਵੱਜੀ ਚੋਟ ਸੀ ਫੋਲ ਨਗਾਰਿਆਂ ਨੂੰ।
ਪੂਰਬ ਪਾਸਿਓਂ ਕੋਈ ਤੂਫਾਨ ਆਇਆ,
ਗਰਦ ਕੱਜਦੀ ਪਈ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ।
ਕੰਨੀਂ ਪਈ ਵਲੋਲ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ,
ਸਾਵਧਾਨ ਕੀਤਾ ਸਿੰਘਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ।
ਮੁਗਲ ਫੌਜ ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੀ,
ਜੋਸ਼ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸਿੰਘ ਦੁਲਾਰਿਆਂ ਨੂੰ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਫੁਰਮਾਉਣਾ

- 49- ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਮਰ ਕੇ ਪਰਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ,
ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਵਦੇ ਨੇ।
ਘੜੀ ਆ ਗਈ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਪਰਖਣੇ ਦੀ,
ਸਭੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਤਾਈਂ ਫੁਰਮਾਵਦੇ ਨੇ।
ਧਰ ਕੇ ਤਲੀ 'ਤੇ ਸੀਸ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇ,
ਉਦੂ ਚੜ੍ਹੇ ਤੂਫਾਨ ਜਿਉਂ ਆਵਦੇ ਨੇ।
ਸਵਾ ਲੱਖ ਥੀਂ ਲੜੇਗਾ ਇੱਕ ਸੂਰਾ,
ਜਾਮ-ਏ-ਜੁਰਅਤ ਸਾਹਿਬ ਪਿਲਾਵਦੇ ਨੇ।

ਅਤੇ

- 50- ਚਲੇ ਉਠੋ! ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਰਣ-ਬਾਕਿਓ ਵੇ,
ਵਕਤ ਆ ਗਿਆ ਕਰਮ ਕਮਾਵਣੇ ਦਾ।
ਸਵਾ ਲੱਖ ਥੀਂ ਇਕ ਦੇ ਲੜਨ ਦਾ 'ਤੇ,
ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾਵਣੇ ਦਾ।
ਹਸ਼ਰ ਤੀਕ ਦੀ ਅਮਰ ਉਪਾਧੀਆਂ ਦਾ,
ਅਤੇ ਜੁਲਮ ਨੂੰ ਜੜੋਂ ਮਿਟਾਵਣੇ ਦਾ।
ਝੰਡਾ ਪੰਥ ਦਾ ਉੱਚਾ ਉਠਾਵਣੇ ਦਾ,
ਸ਼ਹੀਦ ਪੁੱਤਾਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਅਖਵਾਵਣੇ ਦਾ।
- 51- ਚਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸਹਿਜਾਦਿਆਂ ਨੂੰ,
ਗੁਰੂ ਅਗਲਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਵਦੇ ਨੇ।
ਅੱਠਾਂ ਅੱਠਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰੇ ਹੀ ਗੁੰਬਦਾਂ 'ਤੇ,
ਖੜੇ ਹੋਣ ਦਾ ਵੱਲ ਬੜਾਵਦੇ ਨੇ।
ਚਾਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਦਵਾਰ ਉੱਤੇ,
ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਦੀ ਜੁਗਤ ਪੜ੍ਹਾਵਦੇ ਨੇ।
ਚਾਰ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਸਹਿਜਾਦਿਆਂ ਥੀਂ,
ਉੱਚੇ ਬਾਮ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵਦੇ ਨੇ।
- 52- ਫੁੱਟੀ ਪਹੁ ਤੇ ਰਾਤ ਬਤੀਤ ਹੋਈ,
ਅੱਠ ਪੋਹ ਦਾ ਦਿਵਸ ਸਾਕਾਰ ਹੋਇਆ।
ਸੂਰਜ ਨਿਕਲ ਕੇ ਨਿਕਲ ਨਾ ਸਕਿਆ ਸੀ,
ਐਸਾ ਪੂੜ ਥੀਂ ਨੇਰ ਗੁਬਾਰ ਹੋਇਆ।
ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਜਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਨਜ਼ਰ ਫੇਰੀ,
ਮੁਗਲ ਫੌਜ ਦਾ ਕੱਠ ਅਪਾਰ ਹੋਇਆ।
ਪੈਦਲ, ਤੋਪਚੀ ਫੀਲ ਨਾ ਅੰਤ ਕੋਈ,
ਘੋੜਾ ਨਾਲ ਸੀ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਹੋਇਆ।
- 53- ਉੱਚੇ ਬਾਮ 'ਤੇ ਗੜ੍ਹੀ ਚਮਕੌਰ ਅੰਦਰ,
ਬੈਠੇ ਤੱਕਦੇ ਸਾਹਿਬ ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ।
ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਗੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਸੀ,
ਫੜਨ ਵਾਸਤੇ ਸਿੰਘ ਦੁਲਾਰਿਆਂ ਨੂੰ।
ਟਿੱਡੀ ਦਲ ਵਾਂਗੂ ਵੈਰੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ,
ਅਲੀ ਅਲੀ ਦੇ ਲਾਵਦੇ ਨਾਹਰਿਆਂ ਨੂੰ।
ਦਸ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਾਦਾਦ ਆਹੀ,
ਆਈ ਫੜਨ ਜੋ, ਚਾਲੀ ਜੁਝਾਰਿਆਂ ਨੂੰ।

- 54- ਹੋਏ ਸੈਂਕੜੇ ਜੰਗ ਜਹਾਨ ਅੰਦਰ,
ਲੜਦੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਵੀਰ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਏ।
ਫਰਕ ਦੇਹਾਂ ਕੰਧਾਰਾਂ ਦਾ ਉੱਨੀ ਇੱਕੀ,
ਜਦੋਂ ਟਾਕਰੇ ਵਿੱਚ ਮੈਦਾਨ ਹੋਏ।
ਗਿਆਰਾਂ ਖੂਹਣੀਆਂ ਸੱਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੜੀਆਂ,
ਵੱਲ ਪਾਂਡਵਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਹੋਏ।
ਮੱਥਾ ਨਾਲ ਲੰਕੇਸ਼ ਦੇ ਲਾਵਣੇ ਨੂੰ,
ਬਾਨਰ 'ਕੱਠੇ ਅਸੰਖਾਂ ਸੀ ਆਣ ਹੋਏ।
ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਿਕੰਦਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ,
ਪੋਰਸ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜਵਾਨ ਹੋਏ।
ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਇਆ ਤੈਮੂਰ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂ ਉੱਤੇ,
ਲੱਖਾਂ ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਗਲਾਂ ਸਮਾਨ ਹੋਏ।
ਆਈ ਧਾੜ ਜਾਂ ਗੋਰੀ ਤੇ ਗਜ਼ਨਵੀ ਦੀ,
ਸਭੇ ਛੱਤਰੀ ਬੇ-ਪ੍ਰਾਣ ਹੋਏ।
ਬਾਬਰ ਆਇਕੇ ਜਦੋਂ ਕਤਲਾਮ ਕੀਤਾ,
ਹਿੰਦੀ ਭੇਡਾਂ ਦੇ ਵਾਂਗ ਬੇਜਾਨ ਹੋਏ।
ਸ਼ਰਮ ਪਰਮ ਸੀ ਸਭੇ ਗਵਾਇ ਬੈਠੇ,
ਮਾੜੇ ਦੂਹਿਓਂ ਵੱਧ ਇਨਸਾਨ ਹੋਏ।
ਸੜਦੇ ਰਹੇ ਉਹ ਜੁਲਮ ਦੀ ਅੱਗ ਅੰਦਰ,
ਜ਼ਾਲਮ ਦਿਨੋਂ ਹੀ ਦਿਨ ਸ਼ੈਤਾਨ ਹੋਏ।
ਨੂਰੀ ਜੁਲਮ ਦੀ ਕੋਈ ਨਾ ਰੋਕ ਸਕਿਆ,
ਡਰਦੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਏ।
ਚਾਲੀ ਸਿੰਘ ਗੋਬਿੰਦ ਦੀ ਓਟ ਲੈ ਕੇ,
ਅਬਰ-ਏ-ਸਿਤਮ ਦੇ ਲਈ ਤੁਫ਼ਾਨ ਹੋਏ।

ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ

- 55- ਧੰਨ ਧੰਨ ਹੈ ਧੰਨ ਗੋਬਿੰਦ ਤੂੰ ਹੀ,
ਤੇਰੇ ਤੁਧ ਨਾ ਵਿਚ ਜਹਾਨ ਕੋਈ।
ਤੇਰੇ ਜਿਹਾ ਨਾ ਆਲੀ ਹਮਾਮ ਹੋਣਾ,
ਤੇਰਾ ਸਾਨੀ ਨਾ ਜੋਧਾ ਮਹਾਨ ਕੋਈ।
ਤੇਰੇ ਜੇਡ ਕੇ ਅਬਰੇ-ਕਰਮ ਨਾਹੀਂ,
ਤੇਰੇ ਜਿਹਾ ਨਾ ਸੰਤ-ਸੁਜਾਨ ਕੋਈ।

ਤੇਰੇ ਜਿਹਾ ਨਾ ਗੁਰੂ ਕੋ ਹੋਰ ਹੋਣਾ,
ਤੇਰਾ ਤੇਜ ਜਿਉਂ ਭਾਨ ਅਸਮਾਨ ਕੋਈ।
ਦੱਸ ਲੱਖ ਵੈਰੀ ਆਇਆ ਫੜਨ ਜਿਸਨੂੰ,
ਕਦੇ ਹੋਇਆ ਨਾ ਐਸਾ ਬਲਵਾਨ ਕੋਈ।
ਫੌਜ ਚਾਲੀ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੀ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ,
ਨਹੀਂ ਡਟਿਆ ਸਰੇ ਮੈਦਾਨ ਕੋਈ।
ਸਾਨੀ ਤੇਰਾ, ਸਿਕੰਦਰ ਨਹੀਂ ਦਾਰਾ,
ਨਾ ਹੀ ਪਾਰਥ ਤੇਰੇ ਸਮਾਨ ਕੋਈ।
ਤੇਰੇ ਜਮਾ ਦੀ ਥਿੜਕਦੇ ਦੇਊ ਡਾਢੇ,
ਤੇਰੇ ਵਾਂਗ ਨਾ ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਯਿਆਨ ਕੋਈ।

ਮੁਗਲਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਵਲੋਂ
ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਘੇਰਨਾ

- 56- ਘੇਰਾ ਘੱਤਿਆ ਗੜ੍ਹੀ ਚਮਕੌਰ ਤਾਈਂ,
ਮੁਗਲ ਫੌਜ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੁਮਾਰ ਬੇਲੀ।
ਇਕ ਇੰਚ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ,
ਰਹੇ ਫੀਲ ਤੁਰੰਗ ਲਲਕਾਰ ਬੇਲੀ।
ਕਾਲੀ ਘਟਾ ਜਿਉਂ ਕੱਜਿਆ ਧਰਤ ਤਾਈਂ,
ਜਾਪੇ ਬਿੱਜ ਅਸੰਖ ਤਲਵਾਰ ਬੇਲੀ।
ਨਾਮਵਰ ਜਰਨੈਲ ਅਨੇਕ ਆਹੇ,
ਵੱਡੇ ਸੂਬਿਆਂ ਸੱਦੇ ਸਰਦਾਰ ਬੇਲੀ।
ਹੈਬਤ ਖਾਨ, ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਹੋਏ ਅੱਗੇ,
ਖਵਾਜ਼ਾ ਖਿਜਰ ਖਾਂ ਬਹੁਤ ਖੁੰਖਾਰ ਬੇਲੀ।
ਨਾਹਰ ਖਾਨ, ਇਸਮਾਇਲ ਤੇ ਖਾਨ ਮੀਆਂ,
ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਖਾਂ ਜਿਹੇ ਜੁਝਾਰ ਬੇਲੀ।
ਉਸਮਾਨ, ਸੁਲਤਾਨ, ਜਹਾਨ ਖਾਂ ਵੀ,
ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਸੀ ਹੋਏ ਅੰਗਾਰ ਬੇਲੀ।
ਚੜ੍ਹਿਆ ਨਾਲ ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਨ ਸੂਰਾ,
ਲੜਨ ਮਰਨ ਨੂੰ ਭਏ ਤਿਆਰ ਬੇਲੀ।
ਸਿਤਮ-ਕੋਸ਼, ਫ਼ਿਤਨਾਗਰ ਹੋਏ ਕੱਠੇ,
ਘੇਰੀ ਗੜ੍ਹੀ ਦੁਫੇਰਿਓਂ ਚਾਰ ਬੇਲੀ।
ਐਸਾ ਯੁੱਧ ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਣਾ,
ਹੋਇਆ ਕਦੇ ਨਾ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਬੇਲੀ।

§♦§♦§♦§

9814710668

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਗੁਰੂਘਰ

(ਵਿਚਾਰਨ ਯੋਗ ਬੇਨਤੀ)

ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ

ਪਿਛਲੇ ਪੰਦਰਾਂ-ਵੀਹ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕਈ ਸਜਣਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਂ ਗੁਰੂਦਵਾਰੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣਿਆਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਜੀਬ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਵਿਪਰੀਤ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਲਫਜ਼ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਉੱਤੇ ਪਰਖ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਅਚੰਭਾ ਇਹ ਕਿ ਗੁਰੂਘਰ ਦਾ ਲਫਜ਼ ਮੈਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਿਆ, ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੈ, ਗੁਰ ਦੁਆਰੈ, ਗੁਰਦੁਆਰੈ, ਗੁਰਦੁਆਰੁ, ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੀ ਲਫਜ਼ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਤਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂਘਰ ਆਖਣਾ ਗੁਰਮੁਖਤਾਈ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਮਨਮੁੱਖਤਾਈ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਹਰ ਥਾਂ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਲੀਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਓਥੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ (ਧਰਮ ਦੀ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਭੇਖ ਹੇਠ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਘੁਸਪੈਠ ਨੇ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮੱਤ ਦਾ ਅਸਰ ਕਬੂਲ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੇੜ ਨਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਏਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਦਰਬਾਰ ਸਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਭੀ ਇਸ ਸੋਚ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਤੋਂ ਹਰਿਮੰਦਰ (ਹਰੀ ਦਾ ਮੰਦਰ, ਜੋ ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਏਵੀਂ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ ਪਰ ਹੈ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਏਹੁ ਜਗਤੁ ਹੈ॥ (ਪੰਨਾ ੧੩੪੬)) ਬਣਾ ਧਰਿਆ ਹੈ।

ਹੁਣ ਜਦ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਰਮੌਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਉੱਪਰ ਪਕੜ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਖਾਸ ਪਾਲਸੀ ਅਧੀਨ ਗੁਰੂਘਰ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਲਈ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਅਣਭੋਲ ਸਾਧਾਰਨ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ, ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਭੀ ਇਸ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਸਹਿਜੇ

ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਲਫਜ਼ ਦੇ ਅਰਥ ਕੀ ਹਨ:

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੋ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੈ।

ਗੁਰ+ਦੁਆਰਾ (ਜਾਂ ਦਵਾਰਾ)।

ਗੁਰ: ਲਫਜ਼ ਗੁਰ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸੰਧਰਵ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਉਸਤਤ ਦਾ ਜਾਮਨ) ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ (ਇੱਕ ਰੱਬ ਪ੍ਰਤੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ) ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ, ਸਰਬ ਪ੍ਰਿਤਪਾਲਕ, ਸਦੀਵੀ ਸੱਚ ਅਤੇ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਸਦਾ ਸਦਾ ਨ ਆਵੈ ਨ ਜਾਇ (ਪੰਨਾ ੭੫੮)।

ਆਓ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਈਏ।

ਜਿਵੇਂ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ - ੴ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੀਕਰ ਪੂਰੇ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੰਕੇਚਵੇਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਵੇਰ ਆਇਆ ਹੈ॥

ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ? ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ, ਲਿਖਣ ਜਾਂ ਲਿਖਵਾਉਣ ਵੇਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੀ ਕਿਰਪਾ ਦੀ ਓਟ ਹੀ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੋਤ ਵਲੋਂ ਇਲਾਹੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੱਚ ਦੁਨਿਆਵੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਕਾਰਨ ਲੋਕ ਪ੍ਰੰਪਰਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਤਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਆਖਣ ਦੀ ਰੀਤ ਤੁਰ ਪਈ (ਭਾਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਖਵਾਉਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ)

ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਸਿਰਮੌਰ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਕਿ ਜਾਹਰ ਪੀਰੁ ਜਗਤੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚਲੇ ਸੰਕੇਤ ਗੁਰੂਆਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਪਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਸ਼ਾਹਦੀ ਭਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਨਾਨਕ ਜੋਤਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਗੁਰੂ ਆਖ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰ

ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਲਾਹੀ ਕਲਾਮ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਵਾਲੀ ਗੁਰੂ ਹਸਤੀ ਹੀ ਇਸ ਰੱਬੀ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਦਸਮੀਂ ਜੋਤ ਨੇ ਉਸ ਇਲਾਹੀ ਗਿਆਨ ਭਰਪੂਰ ਆਦਿ ਬੀੜ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਜਾਂ ਸਦੀਵੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਇਆ, ਜੋ ਹਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਮੂਲ ਅੰਗ ਅਤੇ ਆਧਾਰ ਹੈ।

ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਜਾਂ ਰੱਬੀ ਕਲਾਮ ਪੂਰੀ ਮਾਨਵਤਾ ਲਈ ਹੈ ਨਾਂਹ ਕਿ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਲਈ।

ਹੁਣ ਇਹ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਕਿਸ ਥਾਂ ਹੈ -

ਹਿਰਦੈ ਵਸਿਆ ਸਦਾ ਗੁਪਾਲੁ॥ (ਪੰਨਾ ੨੦੦)

ਹਿਰਦੈ ਕਮਲ ਮਹਿ ਹਰਿ ਕਾ ਬਾਸ॥ (ਪੰਨਾ ੩੪੪)

ਸਾਫ ਹੋਇਆ ਕਿ ਰੱਬ ਜਾਣੀ ਸਭ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹਰ ਇੱਕ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਦਾ ਹੈ ਹਰ ਥਾਂ ਹਰ ਜ਼ਰ੍ਹੇ ਜ਼ਰ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ -

ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਏਕੁ ਹੈ ਸਭ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ॥

(ਪੰਨਾ ੫੩)

ਘਟ ਘਟ ਮੇ ਹਰਿ ਜੂ ਬਸੈ ਦੇ ਬਿਪਰੀਤ -

(ਪੰਨਾ ੧੪੨੨)

ਜਾਣੀ ਇਹ ਪੂਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਜਾਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਓਸ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਓਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਘਰ ਆਖਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਵਾਜਵ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਘੋਰ ਬੇਅਦਬੀ ਹੈ। ਇਹ ਭੀ ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪੀ ਗਿਆਨ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਧਿਅਤਮਕ ਸੋਧ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ (ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨਾ ਅਤਿਅੰਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ) ਨਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਸੇਬੇ ਲਈ। ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਾਸਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਮੰਨ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇੱਕ ਬੁੱਤ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਬਣ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਏਗੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ

ਬਾਪਿਆ ਨ ਜਾਇ ਕੀਤਾ ਨ ਹੋਇ (ਪੰਨਾ ੨)

ਆਖ ਕੇ ਵਰਜਦੀ ਹੈ।

ਏਕੋ ਸੇਵੀ ਅਵਰੁ ਨ ਦੁਜਾ॥ (ਪੰਨਾ ੧੧੩੬)

ਸਿੱਖ ਨੇ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪੂਜਣਾ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਕਿ ਇੱਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜਾ ਤਾਂ ਬੁੱਤ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ

ਕਰਨੀ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪੀ ਪਰਚੇ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਭਰੀ ਗ਼ਲਤ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਕਈ ਅਖੌਤੀ ਸੰਤ ਡੇਰੇਦਾਰ ਅਤੇ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਆਪਣੇ ਮਾਇਕ ਲਾਭਾਂ ਲਈ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲਾਅ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਬਚਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ -

ਗਿਆਨ ਹੀਣੰ ਅਗਿਆਨ ਪੂਜਾ (ਪੰਨਾ ੧੪੧੨) ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਡਾ ਸਤਿਕਾਰ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹੈ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪੀ ਦੇਹ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ।

ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਦਵਾਰਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਦਰ, ਰਾਹ, ਰਾਹੀਂ, ਮਾਅਰਫ਼ਤ, ਜ਼ਰੀਏ।

ਇਸ ਤਰਾਂ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਸੱਚਾ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਅੰਤਮ (ultimate) ਗੁਰੂ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ- ਨੂੰ ਲਭਣ ਲਈ ਰਸਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੋਇਆ -

ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੈ ਹੋਇ ਸੋਝੀ ਪਾਇਸੀ॥ (ਪੰਨਾ ੨੩੦)

ਨਾਂਹ ਕਿ ਗੁਰੂਘਰ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘਰ ਨੂੰ ਚੁੰਕਿ ਮੰਦਰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ :-

ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਜੋ ਮੰਦਰ ਸਿਮਰੈ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ ॥

ਪੰਨਾ ੫੨੬)

ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ temple ਆਖਦੇ ਹਨ ਜੋ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਲੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ/ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਮੂਰਤੀ/ਬੁੱਤ ਰੱਖ ਕੇ ਪੂਜਾ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਅਸਥਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਣੀ ਬੁੱਤ ਪੂਜਾ ਦਾ ਘਰ । ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੂਛ ਪੁਛਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਆਰਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਟੱਲ ਖੜਕਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸੰਪੂਰੀ ਟਿੱਕੇ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬਲੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤਰਾਂ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਧੂਹ ਕਰਕੇ ਅਣਜਾਣੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂਘਰ ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਬਦਲ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਨਿਰਾਲਾਪਣ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਐਸਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਕਿਸੇ ਅਜੰਡੇ ਤਹਿਤ ਐਸਾ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਿਆਰੇਪਣ ਨੂੰ ਢਾਅ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਹੀ ਪੂਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੋਚ ਪਿੱਛੇ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਹਰ ਆਏ ਦਿਨ ਸਿੱਖ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ਦੀ ਬੇਸ਼ਰੀ ਬੀਨ ਵਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸੱਭ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣ ਦੀ ਅਤਿਅੰਤ ਅਤੇ ਫੌਰੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮੂਰਤ ਜਾਂ ਮੂਰਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸਿਰਫ਼ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੰਗਤ ਜੁੜਦੀ ਹੈ, ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੋਧ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਦੀ ਨੁਹਾਰ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣਾ ਘਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀਲੇ ਵਸੀਲੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਜਾਂ ਢੰਗ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਉਸਦੀ ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਹੋਵੇ। ਜਿਸ ਥਾਂ ਉਹ ਟਿਕਾਅ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਕਰ ਸਕੇ। ਪਰ ਸਿੱਖ ਵਾਸਤੇ ਅਸਲ ਮੰਜ਼ਿਲ ਜਾਂ ਘਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੈ -

ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ (ਪੰਨਾ ੧੨)।

ਸੋ ਘਰ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟਿਕਾਅ ਮੁਹਈਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਦੂਸਰੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਖੜੋਤ ਵੀ ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਸਿੱਖ ਨੇ ਤਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆ ਕੇ ਏਥੇ ਟਿਕਾਅ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਭਾਵ ਖੜੋਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਸਗੋਂ ਏਥੇ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਪੱਲਾ ਫੜ ਕੇ ਅੱਗੇ

(ਅਗਾਹਾ ਕੂ ਤ੍ਰਾਪਿ ਪੰਨਾ ੧੦੮੬)

ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਰਸਤੇ ਦਾ ਪਾਥੀ ਬਣਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂਘਰ ਜਾਣੀ ਠਹਿਰਾ ਜਾਂ ਖੜੋਤ ਦਾ ਨਾਮ ਦੇਣਾ ਹਰਗਿਜ਼ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ।

ਇਹ ਭੀ ਦੇਖਣ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਅਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੰਦਰ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਫਲਾਨਾ ਜਾਂ ਫਲਾਨਾ ਸਿੱਖ ਟੈਂਪਲ ਜੋ ਕਿ ਤਕਨੀਕੀ ਤੌਰ ਤੇ

ਗ਼ਲਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਪਹਿਚਾਣ ਦਾ ਕਤਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰ ਦਰਸਾਉਣ ਦੀ ਕੋਝੀ ਤੇ ਕਮੀਨੀ ਚਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਦਰਸਾਉਣ ਦੀ ਬਦਬੂਅ ਅਤੇ ਸਤ੍ਹਿਆਂਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਜਿਸ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਵੇ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਮਨ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਲਈ ਚਲਦੇ ਰਹਿਣ, ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਤਨ ਦੀ ਭੁਖ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਚਲਦਾ ਰਹੇ, ਦੂਰੋਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਖ਼ਾਲਸਾਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਝੁਲਦਾ ਰਹੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਗੁਰੂਘਰ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਸੋਧ ਦੇਣ ਜਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸੌਮਾ ਹੈ।

ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ -ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ- ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੋਟੋ ਜਾਂ ਮੂਰਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਕਿਉਂ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਬੁੱਤ ਸ਼ਿਕਨ ਹੈ ਭਾਵ ਬੁੱਤ/ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਸਰ ਪੰਥ -ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ- ਜੋ ਸਾਰੇ ਸਾਮੀ (ਯਹੂਦੀ, ਇਸਾਈ ਤੇ ਇਸਲਾਮ) ਧਰਮਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਮੱਤਾਂ (ਸਨਾਤਨ, ਵੈਸ਼ਨਵ, ਸਾਕਤ, ਆਰੀਆ, ਜੈਨ, ਜੋਗੀ, ਸਿਧ ਆਦਿ) ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਵੇਕਲਾ ਹੈ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂਘਰ ਆਖਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਗ਼ਲਤ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਣਭੋਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ-ਦੋਖੀਆਂ ਵਲੋਂ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨ ਦੀ ਇਲਤੀ ਸੋਚ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਨਾਪਾਕ ਸਾਜ਼ਿਸ਼।

ਇਲਤਿ ਕਾ ਨਾਉ ਚਉਧਰੀ ਕੂੜੀ ਪੂਰੇ ਥਾਉ॥

§.§.§.§

(ਪੰਨਾ ੧੨੮੮)।

ਪੰਨਵਾਦਿ ਸ. ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਦਸੰਬਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਕ ਲਈ ਚਾਰ ਮੁਏ ਤੋਂ ਕਿਆ ਭਇਆ ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ ਵਿਚੋਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ, ਕਵੀ ਸ. ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਛਾਪੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ।

ਸੰਪਾਦਕ

ਸਾਕਾ ਸਰਹੰਦ

-ਇਕਵਾਕ ਸਿੰਘ ਪੱਟੀ

ਲੜਨਾ ਕੌਮ ਖਾਤਰ, ਮਰਨਾ ਕੌਮ ਖਾਤਰ, ਜਿਸ ਕੌਮ ਦੀਆਂ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਆਦਤਾਂ ਨੇ ।

ਉਹ ਕੌਮ ਮਰਜ਼ੀਵੜੇ ਕਰੇ ਪੈਦਾ, ਉਹਨੂੰ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਰੰਗ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਨੇ ।

ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕੌਮਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਜਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀਆਂ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਕੌਮਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਕੌਮਾਂ ਕੋਲ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਕੌਮਾਂ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਸੂਰਜ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਹਨ । ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੂਜੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਕੋਲ ਕੁਰਬਾਨੀ ਭਰੇ ਉਹ ਸਾਕੇ ਹਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ । ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ 'ਸਾਕਾ ਸਰਹੰਦ' ਜਾਂ 'ਨਿੱਕੀਆਂ ਜਿੰਦਾਂ ਵੱਡਾ ਸਾਕਾ' ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸਾਕਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ 7 ਅਤੇ 9 ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਉਹ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾਵਾਂ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿੱਚ ਅਣਖ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰਤ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ । ਅੱਜ ਵੀ ਇਸ ਸਾਕੇ ਤੋਂ ਰੋਸਨੀ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਸਿੱਖ ਜਿਥੇ ਵੀ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਲਈ, ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਲਈ ਮਰ ਮਿਟਣ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਮੈਦਾਨ-ਏ-ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸਰਸਾ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਸਾਹਿਬੇ ਕਮਾਲ ਚੌਜੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ । ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਨੋਟ ਕਰਨੀ ਕਿ " ਜੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਬਚਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਸਨ ?" ਬਿਲਕੁਲ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਸਨ ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਿਸਾਲ ਦੇਣੀ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਭਾਵੇਂ ੬ ਅਤੇ ੮ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਬੁਢੜੀ ਮਾਤਾ, ਬਿਰਧ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਿਲ ਹੋਣ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆਪ ਹੋਣ ਜਾਂ ਫਿਰ ਭਾਵੇਂ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਭੁਖੇ-ਭਾਣੇ ੪੦ ਸਿੰਘ ਹੋਣ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਵਾਸਤੇ ਜੂਝ ਕੇ ਮਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ।

ਜਦ ਪਰਿਵਾਰ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਦੇ ਵੀ ਮੇਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ । ਤਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲੋਂ

ਵੱਖ ਹੋਏ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਗੰਗੂ ਬ੍ਰਹਮਣ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲਾਲਚ ਵੱਸ ਆ ਕੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸੂਹ ਸਮੇਂ ਦੀ ਜ਼ਾਲਮ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ । ਜਿਸ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਅਤੇ ਮਾਸੂਮ ਜਿੰਦਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ । ਇਹ ੨੧-੨੨ ਦਸੰਬਰ ਦੀ ਠੰਡੀ ਰਾਤ ਸੀ ਜਦ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਠੰਡੇ ਬੁਰਜ ਅੰਦਰ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ।

ਜਦੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮਾਸੂਮ ਜਿੰਦਾਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਅੰਦਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਾਰਤ ਨਾਲ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਵੱਡਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਖਿੜਕੀ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਕਿ ਜਦ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਣਗੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੀਸ ਝੁੱਕ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਤਾੜੀ ਮਾਰ ਕੇ ਆਖਾਂਗੇ ਕਿ 'ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਝੁੱਕ ਗਿਆ' । ਪਰ, ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਜਦ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖਿੜਕੀ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਰੱਖੇ ਫਿਰ ਸੀਸ ਅਤੇ ਛਾਤੀ ਤਾਣ ਕੇ ਗੱਜ ਕੇ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾ ਦਿੱਤੀ । ਕੋਲ ਖੜ੍ਹਾ ਸੁੱਚਾ ਨੰਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਓਏ ! ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਸੂਬਾ ਸਰਹੰਦ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਹੈ, ਝੁੱਕ ਕੇ ਸਲਾਮ ਕਰੋ ।" ਤਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦਾ ਜੁਆਬ ਸੀ, "ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਜਾਣਾ ਹੈ ਗੱਜ ਕੇ ਫਤਹਿ ਹੀ ਬੁਲਾਉਣੀ ਹੈ ।

ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਈਮਾਨ ਡੁਲਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਡੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਹੁੱਤਾ ਪਿਆਰ ਕਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਡੋਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਦੂਜਾ ਲਾਲਚ ਨਾਲ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਡਰਾਵਾ ਦੇ ਕੇ । ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਤਰੀਕੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਾਲਾਂ ਤੇ ਵੀ ਅਜ਼ਮਾਏ ਗਏ । ਪਹਿਲਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ,

‘ਬੱਚਿਓ ! ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਮਾਸੂਮ ਹੋ, ਨਿੱਕੀਆਂ ਜਿੰਦਾਂ ਹੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਹ-ਕੋਹ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਜਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣ ਲਈ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿਉ ।”

ਅੱਗੋਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ :

“ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੇ ਬੱਚੜੇ ਹਾਂ, ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਮਾਂ ਦੇ ਜਣੇ ਹੋਏ ਹਾਂ, ਉੱਤੋਂ ਮੱਖਣ ਵਰਗਾ ਮਾਹੌਲ ਨਾ ਸਮਝੀਂ, ਅੰਦਰੋਂ ਫੋਲਾਦ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ।”

ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ,

“ਤੁਸੀਂ ਜੇਕਰ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨਾ ਮੰਨੀ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ”

ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਾਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਇਹ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਦਾ ਡਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਦਈਂ, ਅਸੀਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਡਰਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ । ਅਸੀਂ ਕੌਮ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ।”

ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ,

“ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ, ਔਰ ਵੇਖ ਲੈ ਆਰੇ ਦੇ ਦੰਦੇ ।”

ਤਾਂ ਅਗੋਂ ਜਵਾਬ ਸੀ,

“ਮਤੀ ਦਾਸ ਦੇ ਸਿਰ ਐ ਜ਼ਾਲਮ, ਇਹ ਦੰਦੇ ਅਜ਼ਮਾ ਕੇ ਵੇਖ ਲਏ ਨੇ ।”

ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ,

ਸੋਚ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਸੋਚ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੱਛੀ ਵਾਂਗੂ ਲੋਹ ਤੇ ਤਲਸਾ ।”

ਤਾਂ ਅਗੋਂ ਜਵਾਬ ਸੀ,

“ਓਏ ਮੇਰੇ ਬਾਬੇ ਅਰਜਨ ਨੇ, ਇਸਤੇ ਵੀ ਅੰਗ ਤੁਲਵਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲਏ ਨੇ ।”

ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ,

“ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਦੇਗਾਂ ਵਿੱਚ ਆਲੂਆਂ ਵਾਂਗ ਉਬਾਲੇ ਜਾਸੇ ।”

ਅਗੋਂ ਜਵਾਬ ਆਇਆ, “ਓਏ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਲਈ ਭਾਈ ਦਿਆਲੇ ਨੇ, ਕਈ ਉਬਾਲੇ ਖਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲਏ ਨੇ ।”

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਤੂੰ ਜਿੰਨਾਂ ਮਰਜੀ ਜੁਲਮ ਕਰ ਲੈ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਈਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਵਾ ਸਕਦਾ, ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗੇ ।”

ਹੁਣ ਦੂਸਰਾ ਤਰੀਕਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਾਲਾਂ ਨੂੰ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਤਾਜ ਮਿਲੇਗਾ ।

ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਜੁਆਬ ਸੀ,

“ਜੁੱਤੀ ਦੀ ਇੱਕ ਠੋਕਰ ਨਾਲ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਤਾਜ ਠੁਕਰਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਨੀਹਾਂ ਵਿੱਚ ਚਿਣਵਾ ਕੇ ਆਪਾ, ਰੋਮ-ਰੋਮ ਮੁਸਕਰਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ।” ਅੰਤ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੇ ਜਦ ਸਾਰੇ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤ ਲਏ ਤਾਂ ਕਾਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਫ਼ਤਵਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨੀਹਾਂ ਵਿੱਚ ਚਿਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਨੇ ਜੱਲਾਦਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਲਾਲਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਤਿਆਗਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ।

ਜੱਲਾਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਬੱਚਿਉ, ਤੁਸੀਂ ਮਾਸੂਮ ਜਿੰਦਾਂ ਹੋ, ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਦਾ ਆਖਾ ਮੰਨ ਲਉ, ਅਗੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਅਸੀਂ ਖਾਨਦਾਨੀ ਜੱਲਾਦ ਹਾਂ, ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਕਈ ਮਾਰ ਛੱਡੇ ਹਨ । ਧਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਉ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਜਾਨ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਜੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸਾਡੀ ਇੱਕ ਗੱਲ ਕੰਨ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣ ਲਵੋ, “ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਖਾਨਦਾਨੀ ਜੱਲਾਦ ਹੋ ਨਾ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਵੀ ਖਾਨਦਾਨੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹਾਂ । ਤੁਸੀਂ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰੀ ਜਾਵੋ ।” ਅਤੇ ਹੱਸਦਿਆਂ-ਹੱਸਦਿਆਂ ਦੋਵੇ 7 ਅਤੇ 9 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਮਾਸੂਮ ਪਰ ਵੱਡੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲੱਖਤੇ ਜਿਗਰ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾ ਗਏ ਪਰ ਜਾਲਮ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਕਦੇ ਵੀ ਪੂਰਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ।

ਪਰ ਅਤਿ ਅਫਸੋਸ ਕੌਮ ਦੇ ਵਾਰਿਸ ਐ ਨੌਜਵਾਨ ਵੀਰੋ ਅਤੇ ਭੈਣੋਂ ਅੱਜ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਅੱਗੇ ਖਲੋ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਦੇਖੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵਾਕੇਈ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਫ਼ਤਹਿ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵੀਰ ਅਤੇ ਭੈਣਾਂ ਅਖਵਾਉਣ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋ ? ਅੱਜ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੇਸ-ਦੁਤੀਆਂ ਕਤਲ ਅਤੇ ਰੋਮਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰ ਕੇ, ਅਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਗਲਤਾਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ । ਇੰਨੇ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਮਾਲਿਕ ਸਿੱਖੀ ਅੱਜ ਗਰੀਬ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ? ਜਾਗ ਨੌਜਵਾਨ ਜਾਗ ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਕਰਜ਼ ਹੈ - “ਹਮਰੈ ਮਸਤਕਿ ਦਾਗੁ ਦਗਾਨਾ, ਹਮ ਕਰਜ਼ ਗੁਰੂ ਬਹੁ ਸਾਢੇ ॥” (ਪੰਨਾ ੧੭੧)

ਆਜਾ ਵਾਪਿਸ ਅਤੇ ਮੁੜ ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ ਅਤੇ ਸਿਰ ਸੋਹਣੀ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਤੇ ਮਾਣ ਕਰ । ਅਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਵੀਰ ਕਹਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹਾਸਿਲ ਕਰੀਏ ।

§♦§♦§♦§

ਕੱਚੇ ਘੜੇ ਨ ਠੱਲ੍ਹਦੇ ਪਾਣੀ

ਇੰਜ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ

ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਚੂਰ ਅਤੇ ਤੰਬਾਕੂਨੋਸ਼ੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਪ੍ਰਏਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਅਮੋਲਕ ਦਾਤ ਇਸ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਸੁੰਦਰ ਮਹਿਲ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਉਲ੍ਹੇ ਕਰੀਂ ਬੈਠਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਸਰੀਰ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਮਹਿਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਰਜਿਆ ਹੋਇਆ ਇਕ ਮੰਦਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਅਤੇ ਅੰਦਰਲੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਇੱਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਅਤੇ ਬੜੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਹੋਏਗਾ। ਇਸ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਘੜੇ ਦੀ ਪ੍ਰਪੱਕਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰੋਆਪਣ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਖ਼ੁਰਾਕ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਜੋ ਵਸਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਖ਼ੁਰਾਕ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਸ਼ਰਾਬ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਸ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਨ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਇੱਕ ਕੱਚੇ ਘੜੇ ਵਾਂਗ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਹੀਸ ਰੂਪੀ ਇਸ ਕੱਚੇ ਘੜੇ ਦਾ ਪਾਣੀ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਘੜੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਹੀਸ ਕਾਇਆ ਨੂੰ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਕਾਇਆ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਢੇਰੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸਮੋਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਫਿਲਾਸਫੀ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਇਆ ਤੇ ਹੀਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਦੋ ਪੱਖ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀਸ ਨੂੰ ਮੂਲ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੀਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕਾਇਆ ਦੀ ਹੋਂਦ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਹੀਸ ਤੇ ਕਾਇਆ ਦੇ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਕੱਚੇ ਘੜੇ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਘੜੇ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਮੂਲ ਹੈ। ਘੜਾ ਪਾਣੀ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਜਾਂ ਘੜੇ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਅਧਾਰ ਪਾਣੀ ਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਘੜਾ ਕੱਚਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਕਿਵੇਂ ਠੱਲ੍ਹਿਆ ਰਹੇਗਾ? ਕਾਚੇ ਕਰਵੇ ਰਹੇ ਨ ਪਾਣੀ॥ ਹੀਸ ਚਲਿਆ ਕਾਇਆ ਕੁਮਲਾਨੀ॥ (ਪੰਨਾ ੭੯੨) ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਘੜਾ ਹੀ ਘੜਾ ਅਖਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੀਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਸਰੀਰ ਕਾਇਆ ਅਖਵਾਏਗਾ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਆਪਣੀ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੀਸ ਰੂਪੀ ਜੋਤ

ਕਾਰਣ ਹੀ ਸਰੀਰ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ: ਏ ਸਰੀਰਾ ਮੇਰਿਆ ਹਰਿ ਤੁਮ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਰਖੀ ਤਾ ਤੂ ਜਗਿ ਮਹਿ ਆਇਆ॥ (ਪੰਨਾ ੯੨੧)

ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਹੀਸ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਇਮ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਇਆ 'ਤੇ ਹੀਸ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੀਸ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਹੀਸ ਨੇ ਕਾਇਆ ਨੂੰ ਦੱਸੇ ਬਿਨਾਂ ਤੁਰ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੀਸ ਕੇਵਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਹੈ, ਕਾਇਆ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਹੀਸ ਬਿਨਾਂ ਸਾਡਾ ਸਰੀਰ ਕਾਇਆ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਕੇਵਲ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਢੇਰੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ: ਕਹੈ ਫਰੀਦੁ ਸਹੇਲੀਓ ਸਹੁ ਅਲਾਏਸੀ॥ ਹੀਸੁ ਚਲਸੀ ਡੁੰਮਣਾ ਅਹਿ ਤੰਨੁ ਢੇਰੀ ਥੀਸੀ॥ (ਪੰਨਾ ੭੯੪)

ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਇਸ ਸਰੀਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਮਾਜਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਸੱਭ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਕ ਸਮਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਦ ਪਤੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਹੀਸ ਛੱਡ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੇ ਤਿੜਕਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਕੇ ਪਤਨੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਤ ਕਹਿਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੀਸ ਦਾ ਵਾਸ ਹੋਵੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਹੀਸ ਤੋਂ ਵਿਛੜੀ ਕਾਇਆ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ: -ਘਰ ਕੀ ਨਾਰਿ ਬਹੁਤੁ ਹਿਤੁ ਜਾ ਸਿਉ ਸਦਾ ਰਹਤ ਸੰਗ ਲਾਗੀ॥ ਜਬ ਕੀ ਹੀਸ ਤਜੀ ਇਹ ਕਾਇਆ ਪ੍ਰੇਤ ਪ੍ਰੇਤ ਕਰਿ ਭਾਗੀ॥੨॥ (ਪੰਨਾ-੬੩੪)

ਸ਼ਰਾਬ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਕੋਹੜ ਅਤੇ ਨਸ਼ਾ ਇੱਕ ਲਾਹਨਤ ਹੈ। ਇਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕੱਚੇ ਘੜੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਤੰਬਾਕੂਨੋਸ਼ੀ ਦਾ ਰੋਲ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਅਨੁਸਾਰ ਤੰਬਾਕੂਨੋਸ਼ੀ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਦੌਰੇ (ਬ੍ਰੇਨ ਸਟ੍ਰੋਕ) ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ੨੦ ਸਿਗਰਟਾਂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਉਮਰ ਤਕਰੀਬਨ ੫ ਸਾਲ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਲ ਰਹੀ ਸਿਗਰਟ ਦਾ ਧੂੰਆਂ ਫੇਫੜਿਆਂ

ਬਾਕੀ ਸਫਾ ੩੫ 'ਤੇ

ਕਾਵਿ ਕਿਆਰੀ

ਗਜ਼ਲ

ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ

ਸੁਣੋ ਵਾਰਤਾ ਮੈਂ ਅਨੋਖੀ ਸੁਣਾਵਾਂ,
 ਲਹੂ ਚੋਂ ਜਿਗਰ ਦਾ ਮੈਂ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਚ ਪਾਵਾਂ,
 ਫਤਿਹ, ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੁਲਾਰੇ,
 ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੀ ਗਾਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੁਹਰਾਵਾਂ,
 ਉਹ ਗੁਜਰੀ ਦੇ ਪੋਤੇ ਉਹ ਜੀਤੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ,
 ਨਿਰੇ ਚੰਨ ਦੇ ਟੋਟੇ, ਉਹ ਨੂਰੀ ਸੁਆਵਾ,
 ਉਹ ਨੰਨ੍ਹੇ ਨਿਆਣੇ, ਉਹ ਮਾਸੂਮ ਚਿਹਰੇ,
 ਬੜਾ ਦਿਲ ਨੂੰ ਮੋਹਦੇ ਚਲਨ ਤੇ ਅਦਾਵਾਂ,
 ਜੋ ਤੱਕੇ ਉਹ ਹੈਰਤ 'ਚ ਪਲਕਾਂ ਨਾ ਝਪਕੇ,
 ਕਿਹਾ ਰੂਪ! ਆਖਣ ਨਸ਼ੇ 'ਚ ਹਵਾਵਾਂ!!
 ਜਦੋਂ ਭੇੜ ਮੱਚਿਆ ਸੀ ਸਰਸਾ ਕਿਨਾਰੇ,
 ਠਰੀ ਰਾਤ ਪੋਹ ਦੀ ਤੇ ਘਿਰੀਆਂ ਘਟਾਵਾਂ,
 ਮੁਸੀਬਤ 'ਚ ਵਿੱਛੜੇ ਉਹ ਪਹੁੰਚੇ 'ਸਹੇੜੀ',
 ਤੁਰੇ ਨਾਲ ਗੁਜਰੀ ਤੇ ਗੰਗੂ ਨਿਥਾਵਾਂ,
 ਉਦ੍ਰੀ ਨੀਤ ਖੋਟੀ ਉਹ ਲਾਲਚ 'ਚ ਆ ਕੇ,
 ਗਿਆ ਡੋਲ, ਸੋਚੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜਾਵਾਂ,
 ਮਿਲੂ ਮਾਲ ਦੌਲਤ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ,
 ਸਫਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਰਹੂਗਾ ਸੁਖਾਵਾਂ,
 ਇਹ ਥੱਕੇ ਬਕਾਏ ਮੁਸਾਫਿਰ ਜਾ ਸੁੱਤੇ,
 ਮੋਰਿੰਡੇ ਦੇ ਥਾਣੇ ਖ਼ਬਰ ਮੈਂ ਪਹੁੰਚਾਵਾਂ,
 ਲਿਆ ਚੌਧਰੀ ਇੱਕ ਉਹਨੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ,
 ਜੁ ਲਾਲਚ 'ਚ ਡੁੱਬਾ ਰਿਹਾ ਉਹ ਨ ਸਾਵਾਂ,
 ਮਿਰੇ ਘਰ ਨੇ ਵੈਰੀ ਇਹ ਚੁਗਲੀ ਲਗਾਈ,
 ਫੜੇ ਆਣ ਕੇ ਮੈਂ ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਫੜਾਵਾਂ,
 ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੁਲਾਰੇ ਅਤੇ ਬਿਰਧ ਮਾਤਾ,
 ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਜਕੜੇ ਹੈ ਕਿੱਸਾ ਦੁਖਾਵਾਂ,

ਨਵਾਬੀ ਨਗਰ 'ਚ ਲਿਜਾ ਕੈਦ ਕੀਤੇ,
 ਅਜੇ ਬੁਰਜ ਠੰਡਾ ਸੁਣਾਵੇ ਕਥਾਵਾਂ,

ਕਚਹਿਰੀ 'ਚ ਪੇਸ਼ੀ ਤੇ ਲਾਲਚ ਡਰਾਵੇ,
 ਨਾ ਡੋਲੇ, ਨਾ ਕੰਬੇ ਉਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸਜ਼ਾਵਾਂ,
 ਚਿਣਾਏ ਗਏ ਚੰਨ ਉਹ ਨੀਂਹ ਦੇ ਅੰਦਰ,
 ਤੇ ਸਿਰ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਕੁਫਰ ਦੇ ਖੁਦਾਵਾਂ,
 ਅਮਰ ਹੋ ਗਏ ਉਹ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ,
 ਤਰੇ ਵੇਖ ਸਿਦਕੀ ਉਹ ਖ਼ੂਨੀ ਤੁਨਾਵਾਂ,
 ਕਰਾਮਾਤ ਜਾਗੀ ਕਲਮ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ,
 ਅਦਬ ਦਾ ਮੈਂ ਬੇਸੂਝ, ਕੀ ਮੁੱਲ ਪਾਵਾਂ?
 ਤਵਾਰੀਖ ਦੱਸਦੀ ਇਹੋ ਕੈਲਵੀ ਜੀ,
 ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਮੈਂ ਇਤਿਹਾਸ ਗਾਵਾਂ।

§♦§♦§♦§

ਪ੍ਰੋ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੈਲਵੀ
9878381474

ਮੱਤਦਾਨ ਕਰੋ

ਵੋਟ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣੀ ਖੋਲੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਪੰਡ ਜੋ,
 ਝੂਠੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਚੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਜੋ,
 ਵੇਖ ਲੈਣੀ ਸੋਚ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਦੁੜਾ ਕੇ,
 ਕੌਣ ਸੀ ਉਡਾ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਫੁੱਲਾਂ 'ਚੋਂ ਸੁਗੰਧ ਜੋ,
 ਕੌਣ ਸੀ ਉਹ ਜੀਨ੍ਹੇ ਸਾਡੇ ਦਾੜੀਆਂ 'ਚ ਖੇ ਪਾਈ,
 ਭੁੱਲਣਾ ਨਾ ਯਾਰੇ ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਗਿਆ ਵੰਡ ਜੋ,
 ਫੁੱਲ ਕੀਹਨੇ ਮਿੱਧੇ ਕੀਹਨੇ ਮੌਸਮਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾਈ,
 ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪਰਾਗੇ ਸਾਡੇ ਕੌਣ ਗਿਆ ਛੰਡ ਜੋ,
 ਮੱਤਦਾਨ ਕਰੋ ਮੱਤ ਆਪਣੀ ਵੀ ਉੱਚੀ ਕਰੋ
 ਮੋੜ ਦਿਓ ਪੁੱਠਾ ਕਰੇ ਵਰਨਾ ਦੀ ਵੰਡ ਜੋ।

§♦§♦§♦§

ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੂਹਲੀ,
ਬਠਿੰਡਾ।
9217218874

ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਿੱਖ, ਉਪਰੋਂ ਨੇ ਰਹੇ ਦਿੱਖ, ਬੜੇ ਅਜਬ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਮਾਲ ਦੇ। ਬਹੁਤੇ ਸਿੱਖ ਹੋਏ ਬਿਪਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ।

ਸਾਉਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵੱਲ,
ਪੂਜਣ ਲਈ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੇਵੀਆਂ।
ਭਾਦੋਂ ਵਿੱਚ ਗੁੱਗੇ ਦੀਆਂ ਮਾੜੀਆਂ ਨੂੰ,
ਪੂਜਦੇ ਨੇ, ਟੇਕਦੇ ਨੇ ਮੱਥੇ, ਵੱਟ ਸੇਵੀਆਂ।
ਪੁੱਠੇ ਕਰਦੇ ਨੇ ਚੱਜ। ਰਤਾ ਮੰਨਦੇ ਨਾ ਲੱਜ,
ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਲਦੇ।
ਬਹੁਤੇ ਸਿੱਖ ਹੋਏ ਬਿਪਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ।

ਨਵਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਕਰ ਲਈ ਤਰੱਕੀ,
ਬਣੇ ਪੀਰਾਂ, ਸਾਧਾਂ, ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਮੁਰੀਦ ਨੇ।
ਛੜੇ ਤਾਏ, ਚਾਚੇ ਮਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ,
ਨਸ਼ੇ ਖਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਣਾ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦ ਨੇ।
ਨਾਲ ਬੜੇ ਹੀ ਵੈਰਾਗ, ਦੇਸੀ ਘਿਉ ਦੇ ਚਿਰਾਗ,
ਹਰ ਦਸਵੀਂ ਨੂੰ ਮਟੀਆਂ 'ਤੇ ਬਾਲਦੇ।
ਬਹੁਤੇ ਸਿੱਖ ਹੋਏ ਬਿਪਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ।

ਭਈਆ ਦੂਜ, ਕਰਵਾ ਚੌਥ, ਦਸਹਿਰਾ ਤੇ ਦੀਵਾਲੀ,
ਸਰਾਧ ਪੰਦਰਾਂ, ਝੱਕਰੀਆਂ, ਰੱਖੜੀ।
ਬ੍ਰਾਮਣੀ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਐਸਾ ਨਾਗ ਵਲ ਪਾਇਆ,
ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਪਈ ਜਕੜੀ।
ਮੂਲ ਅਪਣੇ ਨੂੰ ਭੁੱਲ, ਗਏ ਕੱਖਾਂ ਵਾਂਗੂ ਰੁੱਲ,
ਵਿੱਚ ਫੌਸ ਗਏ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਜਾਲਦੇ।
ਬਹੁਤੇ ਸਿੱਖ ਹੋਏ ਬਿਪਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ।

ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਵਾਂਗੂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ "ਸ਼ਾਨ",
ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਵੇਦਾਂਤ ਦਾ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਹੋ ਗਏ ਬਾਗੀ,
ਘਾਣ ਕਰਦੇ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ।
ਹੋ ਗਏ ਰੂਹ ਦੇ ਚੰਡਾਲ, ਛੱਡ ਹੱਕ ਤੇ ਹਲਾਲ,
ਖਾਣਾ ਹਰ ਥਾਂ ਹਰਾਮ ਦਾ ਹੀ ਭਾਲਦੇ।
ਬਹੁਤੇ ਸਿੱਖ ਹੋਏ ਬਿਪਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ।

§.§.§.§

ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਨ
9878573068

§.§.§.§

ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਹਿਰਦੇ
9464958236

ਚੁਰਾਸੀ ਦਾ ਵਰਾ ਸੀ, ਅੱਗ ਦਾ ਵਰਾ, ਮੇਰੇ ਸੋਹਣੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ।
ਰੰਗਾਂ ਭਰੀ ਫੁਲਕਾਰੀ, ਸੋਹਦੀ ਸੀ ਏਹਦੀ ਆਬ ਤੇ।
ਲੰਗਾਰ ਪਾਏ, ਅਜਮਤ ਦੇ ਸਰੂ ਜਿਹੀ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ,
ਫਿਰਕੂਆਂ ਦੀ ਭੈੜੀ ਨਜ਼ਰ ਖਾ ਗਈ।
ਜੋਸ਼ੀਲੇ ਮੁੱਛ ਫੁੱਟ ਗੱਭਰੂਆਂ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਨੂੰ, ਸਿਆਸਤ ਵਰਗਲਾ ਗਈ।
ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਚੱਲੀ, ਬਗਾਵਤ ਦੀ ਐਸੀ ਹਵਾ, ਨਫ਼ਰਤ ਦਾ ਲਾਂਬੂ ਲਾ ਗਈ।
ਮੇਰੇ ਭਾਰਤ ਮਹਾਨ ਦੇ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੱਖ ਰਾਜ ਵਿੱਚ,
ਲੋਕ ਤੰਤਰ ਦਾ ਹਿਜ਼ਾਬ ਉਡਾ ਗਈ।
ਬੇ ਇੰਤਹਾ ਜ਼ੁਲਮ 'ਚ ਉਪਜੀ, ਬਾਗੀ ਸੁਰ ਦੀ ਕੂਕ,
ਪਾਕ ਸੀਨਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰੂਥਲ ਬਣਾ ਗਈ।
ਭਰੀ ਪੀੜੀ ਚੁੱਪ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਰੁਮਕਦੀ ਹੋਈ ਸੋਚ ਨੂੰ,
ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਲਾ ਗਈ।
ਹਨੂਰਿਆਂ ਦਾ ਲਿਖ ਸਿਰਨਾਵਾਂ, ਹੁਸਨ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ,
ਤੀਲੀ ਲਾ ਕੇ ਜੰਗਲ ਦੇ ਰਾਹ ਪਾ ਗਈ।
ਉਹ ਜੰਗਲ ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਦੁਰਸ਼ਾਸਨ ਸੀ ਪਹਿਰੇਦਾਰ।
ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਦਰੋਪਦੀਆਂ ਦੇ ਚੀਰ ਹਰਨ ਖੂਨੀ ਰਾਵਣਾਂ ਹੱਥੋਂ,
ਸੀਤਾਵਾਂ ਦੇ ਬਲਾਤਕਾਰ। ਜ਼ੁਲਮ ਏਨਾ, ਕਹਿਰ ਏਨਾ, ਕਿ ਬੱਚੀਆਂ
ਬੁਢੀਆਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ, ਹੋਈ ਤਾਰ-ਤਾਰ।
ਉਹ ਜੰਗਲ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਕੁੱਝ ਕੋਡੀਆਂ ਦੀ ਖਾਤਿਰ ਈਮਾਨ ਰਿਹਾ
ਵਿਕਾਸ, ਉਹ ਜੰਗਲ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਵੱਖੋ ੨ ਨਾਹਰਿਆਂ ਦਾ ਭਗਵਾਨ ਰਿਹਾ
ਵਿਕਾਸ, ਜੰਗਲ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਇਨਸਾਨੀ ਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਟਾਇਰ ਪੈਂਦੇ ਵੇਖੇ।
ਜੰਗਲ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਜੁੜੀਆਂ ਭੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਡਾਇਰ ਆਉਂਦੇ ਵੇਖੇ।
ਆਹਾਂ ਤੇ ਧਾਹਾਂ ਜੋ ਚੀਕਾਂ ਪੁਕਾਰਾਂ ਅੰਬਰੀ ਜਾ ਚੜ੍ਹੀਆਂ।
ਗੁੰਜੀਆਂ ਉਹ ਮੁੜ ੨ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਖੜੀਆਂ।
ਉਜਾੜਾਂ 'ਚ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਰੁੱਖ ਹੋਵੇ ਸਤਿਆ।
ਇਮਾਰਤਾਂ ਇਉਂ ਜਾਪਣ ਜਿਉਂ ਖੰਡਰ ਤੇ ਮੜੀਆਂ।
ਦਿਲ ਵਾਲੀ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਦਿਲ ਖੰਗਰ ਹੋਇਆ ਆਪਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਕੁੱਝ ਦਿੱਤੇ ਸੀ ਸਦਮੇ ਮਮਤਾ ਦਾ ਖੂਨ ਸੀ ਅੱਖੀਆਂ 'ਚੋਂ ਚੋਇਆ।
ਹੋਈਆਂ ਜੋ ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚੂੜੇ ਸਾਲੂ ਜੋ ਰੰਗਲੇ ਕਿੱਲੀਆਂ ਤੇ
ਟੰਗੇ ਅਜੇ ਤੀਕ ਜ਼ਹਿਰ ਨਾ ਹੱਢਾਂ 'ਚੋਂ ਨਿੱਕਲੇ
ਦੋ ਮੂੰਹੇ ਨਾਗਾਂ ਦੇ ਐਸੇ ਨੇ ਡੰਗੇ।
ਇੱਕ ਅਰਸਾ ਬੀਤਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸੱਚ ਹੈ ਜ਼ਖਮ ਉਹਨਾਂ ਦਿੱਤੇ ਜੋ
ਹੁਣ ਤੀਕ ਅੱਲੇ ਅੱਜ ਵੀ ਸਰੀਰਾਂ 'ਚੋਂ ਰਿਸਦੇ ਪਏ ਨੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਕੋਈ ਤਬੀਬ ਨਾ ਘੱਲੇ, ਝੂਠੇ ਹੀ ਜੱਜ ਨੇ ਤੇ ਝੂਠੇ ਗਵਾਹ ਨੇ, ਕੂੜ
ਕਚਿਹਰੀਆਂ ਨਾ ਸੁਣਵਾਈ ਕੋਈ ਫੇਰ ਤੋਂ ਜੰਮੇ ਕੋਈ ਮਰਦ ਅਗੰਮਤਾਂ
ਫੇਰ ਆ ਕੇ ਕਰੇ ਸਾਡੀ ਅਗਵਾਈ ਕੋਈ।

ਵਿਆਂਗ ਟੋਟਕੇ

ਪ੍ਰੋ.ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੈਲਵੀ,
ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ 9878381474

ਵਿਆਂਗ ਵਿਨੋਦੀ ਟੋਟਕੇ, ਪੀਓ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੋਟਕੇ।

ਨੱਸਣ ਦੂਰ ਬੀਮਾਰੀਆਂ, “ਕੈਲਵੀ” ਖਾ ਖਾ ਚੋਟਕੇ।

ਡੋਰੇ

ਗੁਰੂ ਡੰਮ ਦਾ ਡਮਰੂ ਖੜਕਦਾ ਏ
ਪੈਰ ਪੈਰ ਤੇ ਉਸਰੇ ਵੇਖ ! ਡੋਰੇ।
ਠੱਗਾਂ ਅਪਣਾ ਜਾਲ ਵਿਛਾ ਰੱਖਿਆ
ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਮੱਤਹੀਣ ਨੇ ਲੋਕ ਘੇਰੇ।
ਖੀਰਾਂ ਦੁੱਧ ਫਰੂਟ ਸ਼ਰਾਬ ਕੁੱਕੜ
ਮੂਰਖ ਭੇਟ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਨੇਰੇ।
ਕਿਸੇ ਸਾਧ ਦਾ ਬਣ ਜਾ ਤੂੰ ਚੇਲਾ
ਫਿਰ ਜਾਣਗੇ ‘ਕੈਲਵੀ’ ਦਿਨ ਤੇਰੇ।

ਕੁਰਸੀ

ਕਦਰ ਕੁਰਸੀ ਦੀ ਹੈ ਜਹਾਨ ਅੰਦਰ
ਕੌਣ ਮੇਜ਼ ਸਟੂਲ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ?
ਬਹਿੰਦਾ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਚੌਂਕੜਾ ਮਾਰ ਜਿਹੜਾ
ਪੈਸਾ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰਿਉਂ ਮੁੱਛਦਾ ਹੈ।
ਕੁਰਸੀ ਖਿਸਕਦੀ ਜਦੋਂ ਹੈ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ,
ਨੇਤਾ ਤੜਫਦਾ ਕਲਪਦਾ ਲੁੱਛ ਦਾ ਹੈ।
ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਕੈਲਵੀ ਜੀ
ਕੀ ਹਾਲ ਗਰੀਬ ਜਾਂ ਤੁੱਛ ਦਾ ਹੈ।

ਰੱਬ/ ਭੱਈਆ

ਆਪ ਕੰਮ ਨਾ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਰ ਸਕੀਏ,
ਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰੀਏ ਆ ਕੇ ਕਰੀਂ ਭਈਆ।
ਵੱਡੀ ਜਦੋਂ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣੇ,
ਰੱਬ ਨੂੰ ਕਰੀਏ ਬੇਨਤੀ ਸਾਡੀ ਲਾ ਪਾਰ ਨੱਈਆ।
ਖਾਈਏ ਖਰਚੀਏ ਕਰੀਏ ਮੌਜ ਮਸਤੀ,
ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖ ਤੂੰ ਹੱਥ ਮਈਆ।
ਡੱਕਾ ਇੱਕ ਨਾ ਤੋੜੀਏ ਕੈਲਵੀ ਜੀ
ਤਾਂ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਰੁੜਦਾ ਰਹੇ ਪਹੀਆ।

ਜ਼ਹਿਰ

ਲੋਭ ਲਾਲਚ ਨੇ ਮਾਰੀ ਹੈ ਮੱਤ ਸਾਡੀ
ਜ਼ਹਿਰ ਵੰਡ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।
ਸਿਹਤਮੰਦ ਹਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ?
ਫੱਕੇ ਮਾਰ ਜੋ ਗੋਲੀਆਂ ਖਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।
ਮਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਵੀ ਹੁਣ ਤੇ ਜ਼ਹਿਰ ਭਰਿਆ
ਜ਼ਹਿਰ ਧਰਤ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿੱਚ ਪਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।
ਬਣੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਸੀਂ ਆਪ ਕਾਤਿਲ
ਰਾਹ ਸਿਵਿਆਂ ਦੇ ਕੈਲਵੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਕਮਾਈ

ਭਾਵੇਂ ਲੱਖ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ, ਲੋਕ ਹੱਕ ਦੀ ਕਦੋਂ ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ?
ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਸਪਰੇਟਾ ਮਿਲਾ ਵੇਚਣ, ਵੇਖ! ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਧੀ ਹਲਵਾਈ ਕਰਦੇ?
ਡਾਕਟਰ ਟੈਸਟਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲੈਂਦੇ, ਫੇਰ ਜਾ ਕੇ ਯਾਰ ਦਵਾਈ ਕਰਦੇ।
ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੈਲਵੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ, ਪੱਤਰੇ ਪਲਟ ਕੇ ਪਾਠ ਨੇ ਭਾਈ ਕਰਦੇ।

§.§.§.§.§

§.§.§.§.§

ਡਾ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਨਣ ਵਾਲੇ **ਸ. ਐਸ.ਐਸ ਚਰਨ ਸਿੰਘ**

ਇੰਜ. ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੱਸਲ

ਕੈਪਟਨ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀ ਗਈ ਕਿਤਾਬ “ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਮੋਢੀ-ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਜੀਵਨੀ)” ਪੜ੍ਹਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਡਾ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਡਾਕਟਰੀ ਦੀ ਉੱਚ ਡਿਗਰੀ ਦੇ M.D ਸੀ ਅਤੇ ਕਈ ਸਪੈਸ਼ਲ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਵੀ, ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਫਾਰਸੀ ਦਾ ਸ਼ਾਇਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਹ ਰਾਗ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਵੀ ਮਾਹਰ ਸੀ। ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਵਿਖੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਡਾਕਟਰੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਕਾਰਨ ਚੰਗੀ ਕਮਾਈ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਉਪਰੋਕਤ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਿਆਂ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੀ ਪੋਤਰੀ ਭਾਵ ਡਾ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਉਸ਼ਾ ਰਾਣੀ ਲਖਨਪਾਲ (ਸ਼ੇਰ) ਜੀ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਕੈਪਟਨ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜਿਹੜੇ ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਮਾਮਾ ਜੀ ਦਾ ਲੜਕਾ ਸੀ ਨੇ ਅੱਗੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਸ. ਐਸ. ਐਸ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੇਤ ਪਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਮਿਲਣੀ ਸਦਕਾ ਉਹ ਫੇਰ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ ਸਨ।

ਮੈਂ ਸ. ਐਸ ਐਸ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੁੱਝ ਗੱਲਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਾਂਗਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਐਸ. ਐਸ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਰਚਨਾਵਲੀ ਪੁਸਤਕ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਐਸ. ਐਸ ਅਮੋਲ ਜੀ ਹਨ। ਸ. ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਭਾਈ ਸੂਬਾ ਸਿੰਘ ਸਪੁੱਤਰ ਭਾਈ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਸੰਨ ੧੮੯੧ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਬੀਬੀ ਸ਼ਿਵ ਕੌਰ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਤੇ ਦਾਦਾ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਖਾਨਦਾਨੀ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਘਰ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ

ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਗੁਜਾਰਾ ਚੰਗਾ ਸੀ ਤੇ ਲੇਖਕ ਸੂਬਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਕੁੱਝ ਜਗੀਰ ਵੀ ਸੀ।

ਸ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸਮਾਂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਅੱਗੇ ਪੁਰਾਣੇ ਭਰਮ, ਵਹਿਮ ਤੇ ਮੰਨਤਾਂ ਰੁੜ੍ਹਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਥਾਂ ਥਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਕ, ਹਰ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਿਖੇਰਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਚੇਤਨਤਾ ਦੀ ਲਹਿਰ ਹਰ ਸੁੱਤੇ ਜਾਗਦੇ ਨੂੰ ਬੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਹਲੂਣ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਸ. ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਗਿਆਨ ਬਿਨਾਂ ਉਰਦੂ ਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਜੇ ਦੋਵੇਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਸਵੀਂ ਤੱਕ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਖਾਸ ਭਾਗ ਸਨ।

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸੰਨ ੧੮੯੯ ਤੋਂ ਚਲਾਇਆ ਸਪਤਾਹਿਕ ਪੱਤਰ “ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ” ਵਿੱਚ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਰਫੁੱਲ ਰੀਡਰ ਸਨ। ਏਥੇ ਹੀ ਲਾਲਾ ਧਨੀ ਰਾਮ ਚਾੜ੍ਹਕ ਤੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਤੇ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਰੁਚੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਈ।

ਲਿਖਣਾ ਤੇ ਪੜ੍ਹਣਾ ਉਸ ਦਾ ਚਾਅ ਜਾਂ ਦਿਲ ਪਰਚਾਵਾ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਉਂ ਮਨ ਦੀ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਤੇ ਦਿਲੀ ਸੱਧਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਇਸ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਸਫਲ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਉਪਜੀਵਕਾ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਾ ਲਿਆ।

“ਬੀਰ” ਅਖਬਾਰ, ਬੀਰ ਬਹਾਦਰ ਸੀ, ਪੰਥਕ ਸੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਮਾਲਕ ਤੇ ਕਰਤਾ ਧਰਤਾ ਸ. ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਬੀਰ ਦਾ ਜਨਮ ਅਖੌਤੀ ਦਲਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੀ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਬਰਾਦਰੀ ਕਾਰਜ ਸਾਧਕ ਦਲ ਨਾਂ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨਿਰੋਲ ਰਾਮਦਾਸੀਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਆਗੂ ਬਣ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ, ਨਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ, ਕਿਸੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ

ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਝੱਟ ਟਪਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੇ ਨਵੀਨ, ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਵਿਚਾਰਾਂ, ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਉੱਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਤੇ ਨਿਪੜਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੀ। ਸ. ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸੰਨ ੧੯੦੨ ਦੇ ਲੱਗਭੱਗ 'ਬੀਰ' ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਚੀਫ਼ ਐਡੀਟਰ ਵੀ ਬਣ ਗਏ।

ਇਸ ਸਾਥੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਵਿੱਚ, ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਦਲੇਰੀ ਭਰਿਆ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਤੇ ਜੋ ਠੀਕ ਸਹੀ ਤੇ ਸੱਚ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਉਘਾਤਨ, ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਸਾਹਸ ਬਣ ਗਿਆ।

ਸ. ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਖਬਾਰ "ਸ਼ਹੀਦ" ਵਿੱਚ ਜੋ ਦਲੇਰੀ ਤੇ ਜੋਸ਼ੀਲੇ ਲੇਖ ਜਿਹੜੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵੱਲੋਂ ਪਾਣੀ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜਾ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਵਿਰੁੱਧ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਅਖਬਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਪਿੱਛੇ ਸ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ੫੦੦੦/- ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਰਾਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਛਾਪੇਪਾਨੇ ਤੋਂ ਅਗੇਂ ਲਈ ਪਰਚਾ ਛਾਪਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਸੋ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਲਾਹੌਰ ਜਾ ਕੇ ਮੁੜ ਪਰਚਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉੱਥੇ ਜਮਾਨਤ ਮੰਗ ਲਈ ਗਈ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਅਖਬਾਰ ਸਦਾ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਨਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤਾ। ਇਉਂ ਸ. ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ (ਭਾਈ ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ) ਨੂੰ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਹੁਣ ਆਪਣਾ ਨਾ ਸ. ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਲਿਖਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ।

ਸੰਕਟ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਸ. ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸੱਚੇ ਮਿਤੱਰਾਂ ਵਾਂਗ ਕੀਤਾ।

ਐਸ. ਐਸ ਅਮੋਲ ਜੀ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਐਸ. ਐਸ. ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਏ ਗਏ ਲੇਖਕ, ਕਵੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਾਹੁਣਚਾਰੀ ਤੇ ਆਓ ਭਗਤ, ਇੱਕ ਉੱਚ ਪੱਧਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਦੇ ਵਕਤ ਦੀ ਤੰਗੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਧਨ ਦੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣ ਇਹ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ

ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਲਈ ਇੱਕ ਅਥਾਹ ਇਸ਼ਕ ਹੈ, ਸੱਚੀ ਲਗਨ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਉਨੱਤੀ ਲਈ ਉਹ ਹਰ ਸੰਭਵ ਯਤਨ ਕਰਨ, ਧਨ ਖਰਚਣ. ਖਰਚਾਉਣ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਸਾਧਨ ਤੇ ਹਥਿਆਰ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੇ।

ਸੰਨ ੧੯੨੬ ਤੋਂ ੧੯੩੫ ਦੇ ਲੱਗਭਗ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੈਂਟ੍ਰਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਾ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਟਕਸਾਲ ਚਲਾਈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸਭਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਤੇ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲਹਿਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪਦ ਲਈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ੨ ਵਿਅਕਤੀ ਸੱਦੇ ਜਾਂਦੇ।

ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਵੀ ਤੇ ਲੇਖਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਤੇ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰਾਂ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਏ। ਕਵੀ ਦਰਬਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸੈਂਕੜੇ ਰੁਪਈਆਂ ਦੇ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਲੋਕ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਬਹਿਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲਈ ਟਿਕਟ ਮੁੱਲ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਟਿਕਟਾਂ ਤੇ ਥਾਵਾਂ ਥੁੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ।

ਸੰਨ ੧੯੩੦ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਧ ਗੁਰਬਾਣੀ ਟ੍ਰਸਟ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਾ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਟਾਊਨ ਹਾਲ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਡੇ ਛੋਟੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੱਕ ਪਸਾਰ ਕੇ ਹੀ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਨੇ ਸਾਹ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ੧੯੨੮ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸੱਭ ਕੁੱਝ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਹਿੰਦ ਦੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਿਮਲੇ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਤੱਕ ਗੁੰਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਸੰਨ ੧੯੩੨ ਤੋਂ ੧੯੩੮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਮਲੇ ਹੀ ਇਹ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਸੈਂਟ੍ਰਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠ ਹੋਏ।

ਸੰਨ ੧੯੩੫ ਦਾ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹੈ ਤੇ ਸਦਾ ਦੁੱਖ ਭਰੀ ਆਹ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਇੱਥੇ ਸ਼ਿਮਲੇ ਹੀ, ਸ਼ਹੀਦ ਜੀ ਦਾ ੨੪ ਅਗਸਤ ੧੯੩੫ ਨੂੰ ਭਰ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ੪੪ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਹਿਰ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਯਾਦ ਪੰਜਾਬੀ ਪਿਆਰਿਆਂ, ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਲਈ ਛੱਡ ਗਏ ਹਨ।

§♦§♦§♦§

9815549523

ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਭਾਜੜਾਂ ਪਾਈਆਂ ਸਿਰੜੀ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨੇ

ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ

ਗੱਲ ਲਗਪਗ ਇੱਕ ਸਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ। ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਚੱਪੇ-ਚੱਪੇ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਸੀ। ਭਾਰਤੀ ਸੰਪੱਤੀ ਦੀ ਲੁੱਟ ਖਸ਼ੋਟ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਵਾਸੀ ਆਪਣੇ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪਰਾਇਆ ਵਾਂਗ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਸਨ। ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਮਾਸੂਮਾਂ 'ਤੇ ਅਕਹਿ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਾਲਮ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਤਸੱਦਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਯੋਧੇ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਚੁੱਕੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਉਖਾੜ ਸੁੱਟਣ ਵਿੱਚ ਵਰਨਣਯੋਗ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਸ ਮਹਾਨ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ ਸ਼ਹੀਦ ਊਧਮ ਸਿੰਘ। ਸ਼ਹੀਦ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਕਸਬੇ ਸੁਨਾਮ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਚਪਨ ਦਾ ਨਾਂ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਫ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। 'ਤੇ ਨੌਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਆਖ ਗਏ। 26 ਦਸੰਬਰ 1891 ਨੂੰ ਜਨਮਿਆ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਇੱਕ ਅਨਾਥ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਕਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਸੰਨ 1899 ਵਿੱਚ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸਵੀਂ ਕਲਾਸ ਪਾਸ ਕੀਤੀ। ਅਣਖੀਲੇ ਸੁਭਾ ਵਾਲੇ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸਖਤ ਰਵੱਈਆ ਚੁੱਭਦਾ ਸੀ।

93 ਅਪ੍ਰੈਲ ਸੰਨ 1899 ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲਾ ਬਾਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਇੱਕਠੇ ਹੋਏ, ਜੋ ਕਿ ਡਾ: ਸੱਤਪਾਲ ਅਤੇ ਡਾ: ਸੈਫੁਦੀਨ ਕਿਚਲੂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਇਸ ਭੀੜ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਜਨਰਲ ਡਾਇਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ੮੦

ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਿਪਾਹੀ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ। ਜਨਰਲ ਡਾਇਰ ਨੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਵਾਹ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

ਗੋਲੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਇਧਰ ਉਧਰ ਭੱਜਣ ਲੱਗੇ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਤੰਗ ਰਸਤਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਭ ਲੋਕ ਅੰਦਰ ਹੀ ਕੈਦ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਗੋਲੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਬਾਗ ਵਿਚਲੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਪੰਦਰਾਂ ਮਿੰਟ ਚਲੇ ਇਸ ਤਾਂਡਵ ਨਾਚ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਾਸੂਮਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਾ ਦਿੱਤੇ। ਨੌਜਵਾਨ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੇ ਹਿਲਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਸ ਨੇ ਕਸਮ ਖਾ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਰਹੇਗਾ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਗਵਰਨਰ ਮਾਈਕਲ ਓਡਵਾਇਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੁੱਦ ਪਿਆ ਸੰਨ 1920 ਵਿੱਚ ਉਹ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੋਂ ਨੈਰੋਬੀ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ 1928 ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਾ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਇੱਥੇ ਉਸ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਗਦਰੀਆਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੰਨ 1927 ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਈ ਰਿਵਾਲਵਰ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਅਸਲਾ ਲੈ ਕੇ ਭਾਰਤ ਪਹੁੰਚਿਆ ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ 'ਤੇ 1939 ਤੱਕ ਜੇਲ੍ਹ ਕੱਟੀ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ।

23 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧਾ ਆਪਣੇ ਜੱਦੀ ਸ਼ਹਿਰ ਸੁਨਾਮ ਪਹੁੰਚਿਆ ਪਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਕਾਰਨ ਪੁਲਿਸ ਲਗਾਤਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਤੰਗ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਕੁੱਝ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਵਾਪਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਉਸ ਨੇ ਰਾਮ ਮੁਹੰਮਦ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇ ਨਾਂਅ ਤੇ ਪੇਂਟਰ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਕਰ ਲਈ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਸੰਨ 1933 ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਜਰਮਨੀ

ਪੁੱਜਿਆ। ਇੱਥੋਂ ਹੀ ੧੯੩੪ ਵਿੱਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਇੱਥੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਲਈ ਇੱਕ ਕਾਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਿਕਸ ਚੈਂਬਰ ਰਿਵਾਲਵਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਅਸਲਾ ਵੀ ਖਰੀਦਿਆ। ਸਾਰੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਮਾਈਕਲ ਉਡਵਾਇਰ ਉਸ ਦੇ ਜ਼ਿਹਨ ਅੰਦਰ ਘੁੰਮਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਰ ਵਾਰ ਲਹੂ-ਲਹਾਨ ਹੋਏ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਭੱਜਦੇ ਹੋਏ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਯਾਦ ਆਉਂਦੇ। ਓਡਵਾਇਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਪਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਘਟਨਾ ਇੱਕ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਘਟਨਾ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਹਿਲਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦੇਵੇ। ਆਖਿਰਕਾਰ ਸੰਨ ੧੯੪੦ ਨੂੰ ਲਗਭਗ ੨੧ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਸਮਾਂ ਵੀ ਆ ਗਿਆ।

੧੩ ਮਾਰਚ ੧੯੪੦ ਕੈਕਸਟਨ ਹਾਲ ਲੰਦਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸੀ। ਮਾਈਕਲ ਓਡਵਾਇਰ ਵੀ ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ। ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਪਣਾ ਰਿਵਾਲਵਰ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਛੁਪਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਰੀ ਮੀਟਿੰਗ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਤੋਂ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਓਡਵਾਇਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਰਡ ਜੈਂਟਲੈਡ ਵੱਲ ਵਧਿਆ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰਿਵਾਲਵਰ ਕੱਢਿਆ ਅਤੇ ਦੋ ਗੋਲੀਆਂ ਉਸ ਤੇ ਵਰ੍ਹ ਦਿਤੀਆਂ। ਓਡਵਾਇਰ ਦੀ ਮੌਕੇ ਤੇ ਹੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭੱਜਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਕਸਦ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਪੁਲਿਸ ਨਾਲ ਤੁਰ

ਪਿਆ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਚਰਚਾ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿੱਚ ਹੋਈ।

ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦਾ ਸਮਰੱਥਨ ਕੀਤਾ। ਲੰਦਨ ਦੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜੈ-ਜੈ ਕਾਰ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਇੱਕ ਅਪ੍ਰੈਲ ਸੰਨ ੧੯੪੦ ਨੂੰ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲੰਦਨ ਚ ਜੱਜ ਐਟਕਿਨਸਨ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ੪ ਜੂਨ ੧੯੪੦ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ੀ ਦੌਰਾਨ ਜਦੋਂ ਉਸ ਤੋਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ “ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਾਡਾ ਪੁਰਾਣਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਇਸੇ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਸੀ”। ਜੱਜ ਐਟਕਿਨਸਨ ਨੇ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ।

੩੧ ਜੁਲਾਈ ੧੯੪੦ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਮਾਂ ਦੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਸਪੂਤ ਨੂੰ ਪੈਟੇਨਵਿਲੇ ਜੇਲ ਲੰਦਨ ਵਿਖੇ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸੰਨ ੧੯੭੪ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਸਦਕਾ ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਸਥੀਆਂ ਬਰਤਾਨੀਆਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿਤੀਆਂ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਹ ਸੰਸਕਾਰ ਸ਼ਹੀਦ ਦੇ ਜੱਦੀ ਸ਼ਹਿਰ ਸੁਨਾਮ ਵਿਖੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਨਦੀ ਗੰਗਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਦੁਤੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਸਦਕਾ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਤਨ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਸਦਕਾ ਹੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਮਹਾਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਉ ਅਸੀਂ ਵੀ ਇਸ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕਰੀਏ।

9876262642

§♦§♦§♦§

ਸਫਾ ੨੮ ਦਾ ਬਾਕੀ

ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਧੂਏਂ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ੪੦੦੦ ਕੈਮੀਕਲਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਕੋਹੜ ਉੱਤੇ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਲਾਹਨਤ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਨੱਥ ਨਾ ਪਾਈ ਗਈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ “ਪੰਜਾਬ ਇੱਕ ਖਿੜਿਆ ਫੁੱਲ ਗੁਲਾਬ” ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਕਾਗਜ਼ੀ ਫੁੱਲ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਕੱਚੇ ਘੜੇ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਠੱਲ੍ਹ ਸਕਦਾ ਇਵੇਂ ਹੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਬਰਬਾਦ ਹੋਏ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਹੰਸ ਨਹੀਂ ਟਿਕ ਸਕਦਾ। ਸਰੀਰ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਮਾਲਕੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਇੱਕ ਅਦਭੁਤ ਕਲਾਮਈ ਵਡਮੁੱਲੀ ਦਾਤ ਹੈ, ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ

ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਹੱਕ ਹੈ? ਟੈਗੋਰ ਨੇ ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਬਾਰੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸੂਚੇਤ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ:-

“WE HAVE NO RIGHT TO NEGLECT OUR BODIES,

WE DID NOT CREATE THEM OURSELVES.”

ਆਓ ਰਲ ਮਿਲ ਮਤਾ ਪਕਾਈਏ, ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਈਏ। ਚੰਗਾ ਪਹਿਨੀਏ ਚੰਗਾ ਖਾਈਏ, ਨੱਚੀਏ ਕੁੱਦੀਏ ਭੰਗੜਾ ਪਾਈਏ।

0181-2230639

§♦§♦§♦§

ਕਟਾਏ ਬਾਪ ਨੇ ਬੱਚੇ ਜਹਾਂ.....

ਸਾਕਾ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ: ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਜੰਗੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਇੱਕ ਬੇਮਿਸਾਲ ਘਟਨਾ

ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਸਰਹਿੰਦੀ

ਉਂਝ ਤਾਂ ਸਾਕਾ ਸਿੰਘ ਇਤਿਹਾਸ ਹੀ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਬਧੱਥ ਹੈ, ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਲਗਪਗ ੩੦੦ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਜਿਹੜੇ ਕਹਿਰ ਸਿੱਖਾਂ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਕੌਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਢਾਹੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਕਾ ਸਰਹਿੰਦ, ਸਾਕਾ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ, ਛੋਟਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ, ਵੱਡਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਤੇ ਸਾਕਾ 'ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ' ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਤਸੀਹੇ ਤੇ ਤਬਾਹੀ ਦੇ ਤੂਫ਼ਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਦਿਆਂ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ। ਬਕੌਲ ਸ਼ਾਇਰ:

“ਕੁਛ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਹਸਤੀ ਮਿਟਤੀ ਨਹੀਂ ਹਮਾਰੀ,

ਸਦੀਓਂ ਰਹਾ ਹੈ ਦੁਸ਼ਮਨ, ਦੌਰੇ ਜ਼ਮਾਂ ਹਮਾਰਾ।”

ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਪੰਥ ਦੇ ਲਗਪਗ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ਤਰੀਕੇ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਣ ਹਾਸਲ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ, ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋਗੇ, ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬੇਮਿਸਾਲ ਸੀ। ਸਾਕਾ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਅਸਾਵੀਂ ਜੰਗ ਸੀ, ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਾਲਜੇ ਸੱਲ ਗਈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਨ 'ਤੇ ਡੂੰਘੀ ਉੱਕਰੀ ਗਈ। ਤਾਹੀਉਂ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਮੁਗ਼ਲ ਸਮਰਾਟ, ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤਰ-“ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ” ਵਿੱਚ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਜੰਗ ਦਾ ਵਾਰ ਵਾਰ ਅਤੇ ਵੇਰਵੇ ਸਹਿਤ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਆਓ! ਗੱਲ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰੀਏ। ਸਾਕਾ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਲੜੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ੨੧ ਦਸੰਬਰ, ੧੭੦੪ ਈ. ਨੂੰ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਖਾਲੀ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ, ਮਾਤਾ-ਗੁਜਰੀ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਿਲ ਅਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਾਫ਼ਲਾ ਸਰਸਾ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਪਿੱਛਾ ਕਰ ਰਹੀ

ਮੁਗ਼ਲ ਤੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਨੇ ਵਹੀਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਭਰਵਾਂ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਇੱਕ ਠੰਢੀ ਤੇ ਵਰਖਾ ਦੀ ਰਾਤ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰਸਾ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਹੜ੍ਹ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਘਮਸਾਨ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਵਹੀਰ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ, ਦੋਵੇਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਿੰਘ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ (ਬਰਾਸਡਾ ਰੋਪੜ ਤੇ ਬੂਰਮਾਜਰਾ) ਆਪਣਾ ਸਫ਼ਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਾਫ਼ਲਾ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਜੂਹ ਅੰਦਰ ਦਾਖ਼ਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੋਵੇਂ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ, ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਜਨਮ ੨੯ ਮਾਘ, ੧੭੪੩ ਬਿ.) ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ (ਜਨਮ-ਚੇਤ ਵਦੀ ਦਸਮੀ, ੧੭੪੭ ਬਿ.) ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਚਾਲੀ ਸਿੰਘ ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸੀ ਕਿ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਭੀਅੰਕਰ ਯੁੱਧ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣਦਿਆਂ, ਉੱਚੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਇੱਕ ਕੱਚੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਮੋਰਚੇ ਸੰਭਾਲ ਲਏ। ਫ਼ੌਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਥਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੰਗੀ ਸੂਝ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਮੋਰਚਾਬੰਦੀ ਲਈ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਸਮੂਹ ਬਣਾ ਕੇ ਚਾਰੋਂ ਤਰਫ਼ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਤਾਂ ਕਿ ਮੌਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਡਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਭਾਈ ਆਲਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੰਤਰੀਆਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਸੌਂਪੀ ਗਈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖ਼ੁਦ, ਦੋਵੇਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੰਗ ਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਪਰਲੀ ਮੰਜ਼ਿਲ 'ਤੇ ਮੋਰਚੇ ਸੰਭਾਲ ਲਏ। ਪਿੱਛਾ ਕਰ ਰਹੀ ਟਿੱਡੀ ਦਲ ਮੁਗ਼ਲ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਗੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਇੱਕ ਬੇਜੋੜ ਤੇ ਅਸਾਵੀਂ ਜੰਗ ਲੜੀ ਜਾਣ ਲਈ

ਮੈਦਾਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਅਸਾਵੀਂ ਜੰਗ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ “ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ” ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-

ਗੁਰਸਨਾ: ਚਿ ਕਾਰੇ ਕੁਨਦ ਚਿਹਲ ਨਰ।

ਕਿ ਦਹ ਲਕ ਬਰਾਜਦ ਬਹੁ ਬੇਖਬਰ।

ਭਾਵ ਭੁੱਖਣ-ਭਾਣੇ ਚਾਲੀ ਆਦਮੀ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਅਚਨਚੇਤ ਦੰਸ ਲੱਖ (ਅਣਗਿਣਤ) ਫ਼ੌਜ ਟੁੱਟ ਪਵੇ। ੨੨ ਦਸੰਬਰ ੧੭੦੪ ਨੂੰ ਮੁਗ਼ਲ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਗੜ੍ਹੀ ‘ਤੇ ਇੱਕ ਭਰਵਾਂ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਹਮਲੇ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਲਈ ਪੰਜ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਜਥੇ ਬਣਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਭੇਜਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਖ਼ੂਨ-ਡੋਲਵੀਂ ਲੜਾਈ ਹੋਈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ “ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮੇ” ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ! ਤੇਰੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਜਰਨੈਲ ਤੇ ਸਿਪਾਹੀ, ਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਦੀ ਓਟ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਖ਼ੈਰ ਮੰਗਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਜੋ ਵੀ ਕੋਈ ਦੀਵਾਰ ਦੀ ਓਟ ਤੋਂ ਜਰਾ ਬਾਹਰ ਆਇਆ, ਉਹ ਇੱਕੋ ਤੀਰ ਖਾ ਕੇ ਖ਼ੂਨ ਵਿੱਚ ਗ਼ਰਕ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ, ਮੁਗ਼ਲ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਇੱਕ ਸਿਰਕੱਢ ਜਰਨੈਲ ਨਾਹਰ ਖ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੀਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ “ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ” ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਕਲਮਬੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

ਚੁ ਦੀਦਮ ਕਿ ਨਾਹਰ ਬਿਯਾਦਮ ਬਜੰਗ।

ਚਸ਼ੀਦ: ਯਕੇ ਤੀਰ ਮਨ ਬੇਦਰੰਗ।

ਭਾਵ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਨਾਹਰ ਖ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮੈਦਾਨ-ਏ-ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਫ਼ੌਰਨ ਹੀ ਮੇਰੇ ਤੀਰ ਦਾ ਸੁਆਦ ਚੱਖਿਆ, ਯਾਨੀ ਉਹ ਤੀਰ ਖਾ ਕੇ ਥਾਂ ਹੀ ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਠਾਣ ਫ਼ੌਜਦਾਰ, ਖ਼ੁਆਜਾ ਜ਼ਫ਼ਰਬੇਗ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਜੋ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਫਸੋਸ! ਜੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਵੇਖ ਲੈਂਦਾ ਤਾਂ ਇੱਕ ਤੀਰ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਬਖਸ਼ ਦਿੰਦਾ। ਇਤਫ਼ਾਕਵੱਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਿਥੇ ਬੁਜ਼ਦਿਲ ਪਠਾਣਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਇੱਕ ਪਠਾਣ ਜਰਨੈਲ ਵੱਲੋਂ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਹਮਲੇ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ।

“ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ” ਵਿੱਚ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਜੰਗ ਦੇ ਖੌਫ਼ਨਾਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵੀ ਚਿਤਰਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ:- “ਸਰੋਪਾਇ ਅੰਬੋਹ ਚੰਦਾਂ ਸੁਦਹ। ਕਿ ਮੈਦਾਂਪੁਰ ਅਜ਼ ਗੂ ਓ ਚੋਗਾਂ ਸੁਦਹ।” ਭਾਵ ਮਾਰੇ ਗਏ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਇਉਂ ਢੇਰ ਲੱਗ ਗਏ,

ਜਿਵੇਂ ਖੇਡ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਖਿੱਦੇ ਖੂੰਡੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਵੇ। ਖ਼ੈਰ! ਗੱਲ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਲਈ ਪੰਜ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਜਥੇ ਬਣਾ ਕੇ ਗੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਭੇਜਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਥੱਕੇ ਟੁੱਟੇ ਤੇ ਭੁੱਖਣ ਭਾਣੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਮੁਗ਼ਲ ਫ਼ੌਜ ਨਾਲ ਬੇਮਿਸਾਲ ਤੇ ਬੇਨਜ਼ੀਰ ਟੱਕਰ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਜਾਮ ਪੀਤੇ।

“ਇਸ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਦਲੇਰੀ ਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਲਈ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਮਿਸਾਲ ਮਿਲਣੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ।”- ਡਾ ਇੰਦੂਭੂਸ਼ਨ ਬੈਨਰਜੀ। ਮੁਹੰਮਦ ਲਤੀਫ਼ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ “ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ਼ ਦੀ ਪੰਜਾਬ” ਦੇ ਪੰਨਾ ੨੬੫ ‘ਤੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਗੁਰੂ (ਸਾਹਿਬ) ਖ਼ੁਦ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਸ਼ਾਹੀ ਸੈਨਾ ਦੇ ਸੈਨਾਪਤੀ ਨਾਹਰ ਖ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੈਨਾ ਨਾਇਕ ਖ਼ਵਾਜਾ ਮੁਹੰਮਦ ਨੂੰ ਘਾਇਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇੱਕ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸੈਨਾ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਸੀ।” (ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਸ਼ਾਹੀ ਸੈਨਾ ਦੇ ਜਰਨੈਲਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।)

ਉਹ ਪੱਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦਿਲ ਹਿਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣਗੇ ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ (੧੭ ਸਾਲ) ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ (੧੪ ਸਾਲ) ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਕੁੱਦ ਕੇ ਲਾੜੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਪਰਨਾਉਣ ਲਈ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੇਠ ਭੇਜੀ ਗਈ ਟੁਕੜੀ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਆਲੂਮ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਭਾਈ ਆਲੂਮ ਸਿੰਘ ਅਜਿਹੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਦਾ ਹੀਰੋ ਸੀ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਨੇ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਰਣ ਵਿੱਚ ਤਰਬੱਲੀ ਮਚਾ ਦਿੱਤੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਬਰਛੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਫਿਰ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ‘ਤੇ ਘਾਤਕ ਵਾਰ ਕੀਤੇ। ਜਦੋਂ ਵੱਡਾ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਛੋਟਾ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸੋਂ ਰਣ ਤੱਤੇ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਜੰਗ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਦਿਲੀ ਤਮੰਨਾ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਇਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ:-

“ਖਵਾਹਸ਼ ਹੈ ਤੁਮ੍ਹੇ ਤੇਗ ਚਲਾਤੇ ਹੂਏ ਦੇਖੇ।

ਹਮ ਆਖ ਸੇ ਬਰਛੀ ਤੁਮ੍ਹੇ ਖਾਤੇ ਹੂਏ ਦੇਖੇ।”-

ਅੱਲ੍ਹਾ ਯਾਰ ਖਾਂ ਜੋਗੀ।

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਫ਼ੈਜ਼ ਅਹਿਮਦ ਫ਼ੈਜ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਢੁੱਕਵਾਂ ਉਰਦੂ ਸ਼ੇਅਰ ਅਚਾਨਕ ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਹਨ ਵਿੱਚ ਉੱਭਰ ਆਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਹੈ:- “ਯਹ ਜਾਂ ਤੋ ਆਨੀ ਜਾਨੀ ਹੈ, ਇਸ ਜਾਂ ਕੀ ਤੋ ਕੋਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਘਜ਼ ਸੇ ਕੋਈ ਮੁਕਤਲ (ਕਤਲਗਾਹ) ਮੈਂ ਗਯਾ, ਵੁਹ ਸ਼ਾਨ ਸ਼ਲਾਮਤ ਰਹਤੀ ਹੈ।”

ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤਿੰਨ ਪਿਆਰੇ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਵੀ ਰਣਭੂਮੀ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਸਿਦਕੀ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿਆਰੇ ਕੁੱਝ ਸਿੰਘ ਅਜੇ ਵੀ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਰਾਤ ਪੈਣ ‘ਤੇ ਲੜਾਈ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਮੇਤ ਕੇਵਲ ੧੧ ਸਿੰਘ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਈ.ਸੀ ਅਰੋੜਾ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ “ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ” ਦੇ ਪੰਨਾ ੨੩੫ ਉੱਤੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਅੰਤ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਾਨੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੇਵਲ ਪੰਜ ਸਿੱਖ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿ ਗਏ।” ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਖੋਜੀ ਪ੍ਰੋ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਵੀ ਉਕਤ ਤੱਥ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਬੈਰ! ਗਿਣਤੀ ਭਾਵੇਂ ਪੰਜ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਗਿਆਰਾ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ੨੨ ਦਸੰਬਰ ੧੭੦੪ ਈ ਮੁਤਾਬਿਕ ੮ ਪੋਹ, ੧੭੬੧ ਬਿ ਦੀ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਚੁਣ ਲਏ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਲਈ ਹੁਕਮ-ਨਾਮਾ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਸੋਚ-ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਅਸਤਰ ਸ਼ਸਤਰ ਤੇ ਵਸਤਰ ਉਤਾਰ ਕੇ ਬਾਬਾ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਹਿਨਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਹੀਰਿਆਂ ਜੜੀ ਕਲਗੀ ਉਤਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ‘ਤੇ ਸਜਾ ਦਿੱਤੀ। ਬੂਟੇ ਸ਼ਾਹ ਆਪਣੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ‘ਚ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਕ “ਤਾਰੀਫ਼ ਏ ਪੰਜਾਬ” ਵਿੱਚ ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਲਿਖਦਾ ਹੈ- “ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੂੰਹ-ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਪੂਰੀ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਸੀ, ਨਿੱਜੀ ਲਿਬਾਸ ‘ਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਪਹਿਨਾ ਦਿੱਤੇ।”

ਅਜਿਹਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਫ਼ੌਜਾਂ ਨੂੰ ਭੰਬਲਭੂਸੇ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਤਿੰਨ ਸਿੰਘ- ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਮਾਨ ਸਿੰਘ- ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਸੰਗ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਟਿਕੇ ਰਹਿਣਗੇ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਤਿੰਨੋਂ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਗੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਏ ਅਤੇ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਰਾਹ ਪੈ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ “ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ” ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਵਿੱਚ ਉੱਕਾ ਹੀ ਕੋਈ ਦਿੱਕਤ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਇੱਥੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਮਾਛੀਵਾੜਾ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹੋ ਤੁਰੇ। ਗੜ੍ਹੀ ‘ਚ ਰਹਿ ਗਏ ਬਾਕੀ ਸਿੰਘ ਵੀ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਜੌਹਰ ਵਿਖਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਏ। ਇਹ ਰਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਇੱਕ ਬੇਜੋੜ ਤੇ ਅਸਾਵੀਂ ਜੰਗ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ।

ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੀ ਇਸ ਲਾਸ਼ਾਨੀ ਘਟਨਾ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸੋਚ ਤੇ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਨਕੋਰ ਸੇਧਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੇ ਤਿੱਖੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵਜੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾਅਰਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਸਾਰੇ ਹੀਲੇ-ਉਪਾਵਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਤਲਵਾਰ ਲੈਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਨਵੀਂ ਸੋਚ ਤੇ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੇ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਲਈ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕੀਤਾ। ਸ਼ਹੀਦ ਸੂਰਮੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਦਾ ਕੀਮਤੀ ਸਰਮਾਇਆ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਕੌਮਾਂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਾਈ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਓ! ਆਪਾਂ ਵੀ ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਈਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੇ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਸਾਂਭੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਲਈਏ। ਉਂਝ ਵੀ:-

“ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਤੁਹਾਡੇ ਸ਼ਹੀਦ,
ਤੁਹਾਥੋਂ ਕੋਈ ਆਸ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।”

01763-222541

ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ॥

ਪਰਮ ਸਨਮਾਨਯੋਗ ਸ. ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ ਜੀ, ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ
ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ। ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਵੇ।

ਆਪ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਭੇਜਿਆ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦਾ ਸਤੰਬਰ ਅਤੇ ਅੰਕਤੂਬਰ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਜੋ ਅਨਮੋਲ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੀ ਹਰ ਇੱਕ ਰਚਨਾ ਮਿਆਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੈ। ਸਤੰਬਰ ਵਾਲੀ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੀ ਸੰਪਾਦਕੀ “ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ।” ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਹਲੂਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਯਾਦ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਪਹਿਲਾਂ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਹਾਲਾਤ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਖ਼ਸਤਾ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਰਸਾਤਲ ਵਿੱਚ ਪੱਥਰਾਂ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਮਣਵਾਦ, ਬਾਬਾਵਾਦ, ਪੁਜਾਰੀਵਾਦ ਅਤੇ ਪਾਖੰਡਵਾਦ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਉੱਤੇ ਪੂਰੀ ਕਾਠੀ ਪਾ ਲਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਉਤਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਆਪ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਚੁੱਕਿਆ ਇਹ ਸਾਰਥਕ ਕਦਮ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਮੇਰੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਛਾਪ ਰਹੇ ਹੋ ਅਤੇ ਪੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਨਿਮਾਣੇ ਦੀ ਕਲਮ ਨੂੰ ਮਾਣ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਰਚਨਾ ਹੋਰ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਪਸੰਦ ਕਰੇਗੇ।

§.§.§.§.§

ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਨ
9878573068

ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਵੀਰ ਜੀਓ,

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ॥

ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਤੇ ਵਧਾਈ ਭੇਜਦਾ ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸ਼ੁਭ ਕੰਮ ਲਈ ਦਾਸ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ੧੨ ਚੈੱਕ, ੧੧੦੦/- ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕਰੋ ਜੀ। ਪੰਨਵਾਦੀ ਹੋਵਾਂਗਾ।

ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕੈਤੇ ਮਨੋਜਰ

§.§.§.§.§

ਬੈਂਕ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ
9855501511

ਪਿਆਰੇ ਸੇਵਕ ਜੀ

ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ।

ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਤੇ ਇੱਕ ਨਜ਼ਮ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਇੱਕ ਨਜ਼ਮ ਛਪਣ ਹਿਤ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਲਿਖੀ ਦਾ ਉਲੱਥਾ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਕਰਨਾ ਪੈਣਾ ਹੈ ਆਸ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਕਰ ਲਵੋਗੇ।

ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆਇਆ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਜਰੂਰ ਮਿਲਾਂਗਾ। ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਆਵਾਂਗਾ। ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ। ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਸਾਂ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ।

ਆਪਦਾ

§.§.§.§.§

ਸਰਦਾਰ ਪੰਛੀ
9417091668

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ
ਸੁਹਿਰਦ ਸੰਪਾਦਕ ਜੀਓ।

ਆਪ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਭੇਜਿਆ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਲਗਾਤਾਰ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਭਰਪੂਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਮੇਤ ਇਸ ਵਾਰ ਸਤੰਬਰ, ਅਕਤੂਬਰ ਦਾ ਅੰਕ ਇੱਕਠਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਮੁੱਖ ਸਿੰਘ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ ਕੱਢਣ ਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ੨ ਵਧਾਈ ਹੋਵੇ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਓਟ ਅਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਉੱਦਮ ਸਦਕਾ ਸਾਡੇ ਜਿਹੇ ਨਾਚੀਜ਼ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸ਼ੀਅਤਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇ। ਪੰਨਵਾਦ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਸਮੇਤ ਛਪਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਜਾਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ “ਸਾਕਾ ਸ੍ਰੀ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ” ਬਾਰੇ ਜੋ ਕਿ ਡਾ. ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਾਠ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਪ੍ਰਚਲਤ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਲੈ ਕੇ ਲਿਖੇ ਇਸ ਲੇਖ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਕੁੱਝ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਹੋਈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਥਾਂ ੨ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਗਾਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਫੋਕੇ ਕਰਮ-ਕਾਡਾਂ, ਝੂਠੇ ਅਡੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ “ਗਾਵੇ ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ” ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਚ ਦਾ ਓਟ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਕ੍ਰਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਮੁੱਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਰੀ ਸਵਾਮੀ ਦਿਯਾਨੰਦ ਨਾਲ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪ੍ਰਣਾਮਿਕ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਨਿੱਤਰੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਪੂਰੀ ਇੱਕ ਸਦੀ ਪਿੱਛੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ

ਲਿਖਿਆ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਲਟ ਅਵੱਗਿਆ ਦੇ ਭਾਗੀ ਬਣਦੇ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਲੋੜ ਹੈ ਸਾਡੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਕੁੱਝ ਅੱਗੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਲਾਣੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹਲਵਾ-ਮਾਂਡਾ ਚਾਲੂ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹਨੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਅੱਗੇ ਆਪ ਜੰਦਰਾ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠਾ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਘੜਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਭੰਬਲਭੂਸੇ ਵਿੱਚ ਘਸੀਟਦੇ ਹੋਇਆਂ ਵਾਰਸਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਦਾ ਮੋਹਰੀ ਬਣ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਡੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਿਆਰੇ ਪਣ ਤੇ ਪਰਦੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਪਹਿਲ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਆਰੰਭੇ ਸਨ। ਜੋ ਕਿ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਫੈਲੇ ਡੇਰਾਵਾਦ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ। ਜੇ ਅੱਜ ਵੀ ਅਸੀਂ ਸਭ ਕੁੱਝ ਪਤਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣੀ ਜੁਬਾਨ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਹਾਂ ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਉਲੱਥਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਲੋੜ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ, ਇਹ ਹੀ ਸਾਡੀ ਗੁਰੂਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਯੋਧਿਆਂ ਦਿਆਂ ਪੈਰ-ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਚੱਲਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸ਼ੀਅਤਾਂ ਵਰਗੇ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਉਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ।

§.§.§.§.§

ਗੁਰੂ ਫਤਿਹ
ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੂਹਲੀ

9217218874

ਨੋਟ:- ਉਪਰੋਕਤ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਹਰ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕੌਮ ਪ੍ਰਤੀ ਸਚੀ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਹਰ ਅਖੌਤੀ ਅਲੰਬਤਦਾਰ, ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਵਰਗ ਆਪਣੀ ੨ ਡਫਲੀ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਜਮਾਤ ਤੇ ਡੇਰਾ ਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਿਪਰਵਾਦੀ ਰਵਾਇਤਾਂ ਸਾਡੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿੱਚ ਰੱਚ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬਿਪਰਵਾਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੋਚੀਆਂ ਸਮਝੀਆਂ ਗੀਤਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਖਹਿੜਾ ਨਹੀਂ ਛਡਾ ਰਹੇ। ਸਗੋਂ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਲੋਕ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਵੀ ਫੋਕੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾ, ਵਹਿਮਾਂ-ਭਰਮਾਂ, ਟੁਣੇ-ਟਾਮਣਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ 'ਚ ਫਸੇ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ। ਡੇਰਿਆਂ, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਚਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵਹੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ੯੦% ਸਿੱਖ ਹੀ ਮਿਲਣਗੇ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਜੁਗੇ ਜੁਗ ਅਟੱਲ ਜਾਗਦੀ ਜੇਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਰਬ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਹਾਨ

ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਵੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਹਿਚਕਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਕਿ ਇਹ ਮਹਾਨ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਅਗਵਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਰ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ, ਸਾਨੂੰ ਜੋ ਮਜ਼ਾ ਦੇਹਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ “ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹ” “ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ” ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ? ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ?

§.§.§.§.§

ਸੰਪਾਦਕ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ

ਪਿਆਰੇ ਭਾਈ ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ ਜੀ
ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ॥

ਆਪ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕਦਮ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ੧੦੦ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਥ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਵਾਂਗੂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਜਾਤਾਂ-ਪਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਸੀਮਿਤ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਬੇਸ਼ਕ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਛੋਟੀ ਕਿਤਾਬ ਛਾਪ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਕੁੱਜੇ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦਰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਪੰਥ ਦਰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਮਿਲੇਗਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਬਲ ਤੇ ਉੱਦਮ ਬਖਸ਼ਣ ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਪ ਵੀ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਪੂਰਨਿਆਂ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਕੌਮ ਨੂੰ ਏਕੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਸਕੇ। ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਤਨ-ਮਨ-ਧਨ ਨਾਲ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਵੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਪ ਹੋਰ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ਕੌਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਜੀ ਵੀ ਇਹ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਸੀਮਿਤ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਕੱਢ ਰਹੇ ਹੋ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਅਤੇ ਬਲ ਬਖਸ਼ਣ।

§.§.§.§.§

ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਲਾਂਵਾਲੀ

9316052651

ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ

(ਮਾਸਿਕ, ਪੰਜਾਬੀ)

ਵਲੋਂ

ਪਹਿਲਾ ਮਹਾਨ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ

ਮਿਤੀ 16 ਜਨਵਰੀ 2011 ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ

ਸਥਾਨ:- ਗੁ. ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸੈਕਟਰ-੩੪ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਸਮੂਹ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀਓ,

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ।

ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਅਤੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਮਾਣਮੱਤੇ, ਗੌਰਵਮਈ, ਲਾਸਾਨੀ ਵਿਦਵਾਨ ਪੰਥ ਰਤਨ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਚੱਲ ਰਹੀ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ (ਮਾਸਕ, ਪੰਜਾਬੀ) ਦੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਅਤੇ ਡਾ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰ (ਸਪੁੱਤਰ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਜੀ ਦੇ **128**ਵੇਂ ਜਨਮ ਦਿਵਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਕਥਾ, ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਢਾਡੀ ਦਰਬਾਰ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੌਮ ਦੇ ਉਘੇ ਰਾਗੀ, ਢਾਡੀ ਤੇ ਕਥਾ ਵਾਚਕ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕਰਨਗੇ।

ਹੋਰ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੀ ਪੋਤਰੀ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਕਨੇਡਾ ਤੋਂ ਪੁੱਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਰਾ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਵਲੋਂ ਫਖਰ-ਏ-ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ “ਐਵਾਰਡ 2010-11” ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ‘ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਐਵਾਰਡ ਸਮੇਤ 5100/- ਦਾ ਕੈਸ਼ ਐਵਾਰਡ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੇ ਦਾਸ

ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਪੁਰੀ
ਸਹਿ ਸੰਪਾਦਕ

ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ
ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ

ਇੰਜ. ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੱਸਲ
ਸਹਿ ਸੰਪਾਦਕ

Invest as low as
Rs. 2.5 Lacs
 (Get assured
 rental income of
 12% p.a.)

Starting immediately with limited offer

Getting ready to operate from 01-09-2011

RARE OPPORTUNITY FOR SMALL INVESTORS

Invest in
 Design &
 Designer-Wear
 Studios

In Design Pavillion II

List of Fashion Businesses in Studios:-

1. Design & Designer-Wear Studios for Design and Samples for Fashion Manufacturing, Exclusive Designer-Wear for ladies and exclusively designed Wedding-Wear
2. Fashion Design Studio-Designing of Textiles, Knit-Wear, Leather, Yarn & Jewellery
3. Fashion Shows Organisers, Modeling Agencies, Photographers, Choreographers, Light & Sound Specialists, Audio & Video Studios.
4. Exporters - Traders, Distributors, Boutiques, Embroiders (Hand made & Machine made), Fine Tailors, Buttoning and Coorners.

FASHION TECHNOLOGY PARK

FASHION TECHNOLOGY PARK

MOHALI · LANDRAN ROAD, SECTOR 90, MOHALI. VISIT: www.ftpmohali.com

9915322330, 9988151167, 9815511552, 92572-06704

CORPORATE OFFICE :- SCO-196-197, TOP FLOOR, SECTOR-34-A, CHANDIGARH

0172-5001170, 5001180, 9592281011

RKM HOUSING LTD.

Corp. Off : - SCO 673, IInd Floor, Sector 70, Mohali
 Phone No. 0172-4655654, 4655653, Email: rkmhousing@gmail.com
 Fax: 0172-4655654, website: www.rkmhousing.com

ਇਕ ਨਾਲ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਭਰਦਾ ।

ਹੁਣ ਲਓ ਬੱਚਤ, ਨਿਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਬੀਮਾ, ਸਭ ਕੁਝ ਇਕ ਹੀ ਪਲਾਨ ਵਿਚ ।

ਪਿਛਾ ਹੈ

ਕੋਲਮਾਈਸੀ ਦੀ

ਐਂਡੋਵਮੈਂਟ ਪਲੱਸ

ਯੂਨਿਟ ਲਿਮਟਿਡ

ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ

ਲਾਈਫ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ

- ਸੈਲੂਲਰ ਰਿਚਾਰਜ ਫੰਡ ਦੀ ਪ੍ਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਦੇ 30 ਰੋਲਡ ਡਰਾ
- ਸਾਮਾਜਿਕੀ ਓਮਰ - 7 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ 60 ਸਾਲਾਂ ਤਕ
- ਹਿੱਸਾ ਦੇਣ ਵਿਧੀਆ ਦੀ ਸਹੂਲਤ
- ਆਵਾਜ਼ਿਕਤਾ ਅਚਾਨਕ - ਸਟਾਈਆਂ ਪਿਛਾ ਜਾਣਾ ਪਹਿਲੀਆਂ 3 - 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ
- ਕਰੈਡਿਟ/ਆਸਿਗਨਮੈਂਟ ਕਰਦਾਉਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ
- ਚੁਰਖਾਨਾ ਲਾਭ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਟੀਸਲ ਚਿਲਡਰਨ ਸਟਾਈਡ ਮੁਹਿੰਮ

LIC

ਲਾਈਫ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ
LIFE INSURANCE CORPORATION OF INDIA

LIC/2007/40/01

ਹੁਣ ਸਿਲਕਾਈਸੀ ਦੀ ਸਾਮਾਜਿਕੀ ਮੁਹਿੰਮ ਨੂੰ ਕਮਾਇਓ ਕਰੋ। ਹੁਣੀ ਹੈ।
ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ www.licindia.in ਉੱਤੇ ਕੱਢ ਕੱਢੋ।

ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ
ਪਰਮਜੀਤ ਮਹਿਤਾਪੁਰੀ

93161-33498, 0172-2609388

ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਧੰਨਵਾਦ

ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ ਜੀ ਨੇ ਅਦਾਰਾ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੂੰ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਬੁਲਾ ਕੇ, ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਜੋ ਦਿਲੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਿੱਖ ਵਿਅਕਤੀ ਬਣ ਗਏ ਹਨ।

ਅਦਾਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨਾਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿੱਘੀ ਤੇ ਮਿਲਾਪੜੀ ਮਿਲਣੀ ਦੌਰਾਨ ਤੁਰੰਤ ਇਤਿਹਾਸਕ ਫੈਸਲੇ ਲੈ ਕੇ, ਅੰਤਮ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਸ. ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਚੇਅਰਮੈਨ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਜੀ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਪ੍ਰਤੀ, ਉਸਾਰੂ ਸੋਚ ਦਾ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਗੱਡੇ ਜਾਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਚੇਅਰਮੈਨ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਅੰਤਮ ਰੂਪ ਦੇਕੇ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਲਈ ਸੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

੧. ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਦੀਆਂ 3000 ਕਾਪੀਆਂ ਦੇ ਛਾਪਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਇੱਕ ਸਾਲ ਲਈ ਲੈ ਲਈ ਗਈ ਹੈ।

੨. ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਤਾਬ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਦਾਰਾ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਪਾਸੋਂ ਤੁਰੰਤ ਖਰੜੇ ਮੰਗਵਾ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਵੀ ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਹੁੰਗਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਫੇਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ ਜੀ ਤੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਸ. ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

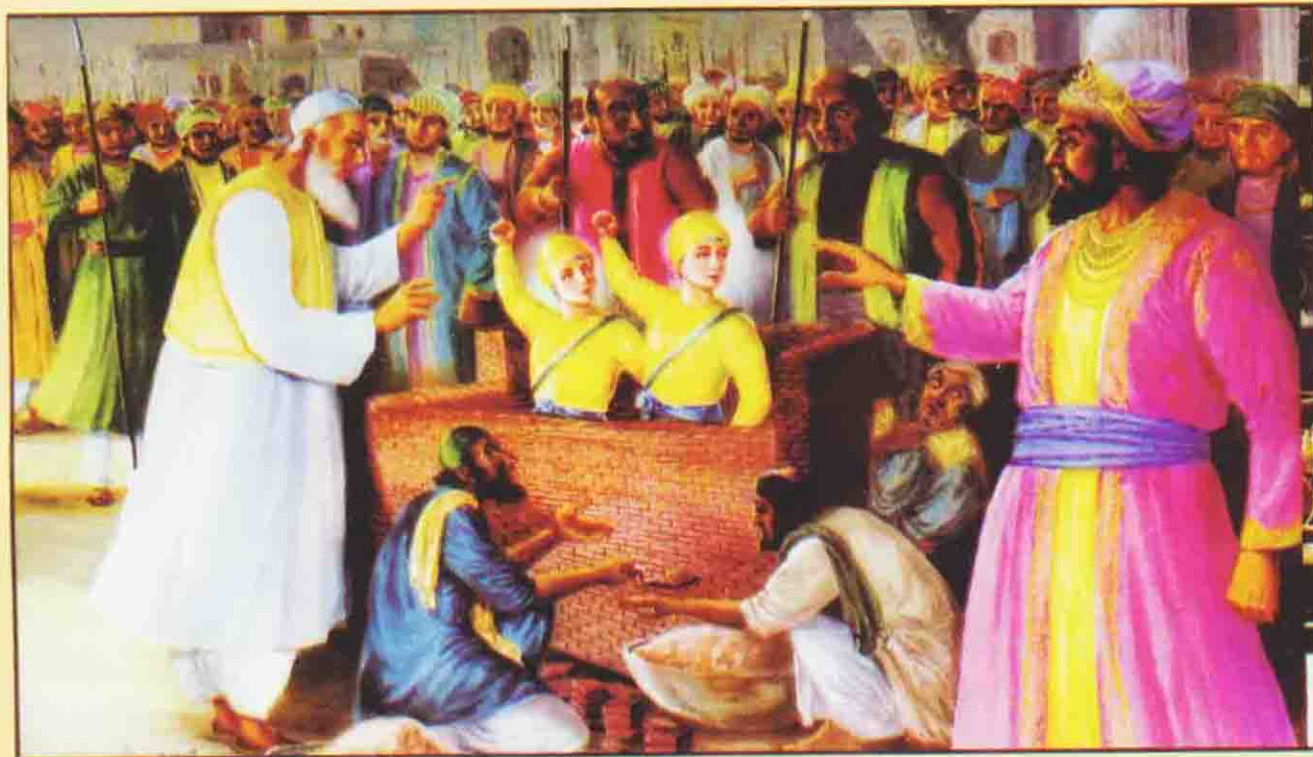
ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ

ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਲਈ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਮੱਦਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾਨੀ ਸਜਨਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਨਾਂ	ਰਾਸ਼ੀ	ਸਮਾਂ	ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਨ
੧. ਸ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ (ਸਲਾਹਕਾਰ) ਮੈਨੇਜਰ ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ ਆਫ ਪਟਿਆਲਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ	3100/- ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ	ਜੁਲਾਈ 2010 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ	11000/- ੧੬ ਜਨਵਰੀ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਲਈ
੨. ਸ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਪੁਰੀ ਸਹਿ ਸੰਪਾਦਕ	1100/- ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ	ਜਨਵਰੀ 2010 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ	
੩. ਸ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕੈਤੇ ਪੁੱਤਰ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਕਲੋਂਤ ਮੈਨੇਜਰ ਬੈਂਕ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ	1100/- ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ	ਨਵੰਬਰ 2010 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ	ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੇ ਚੈਕ ਮਿਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ
੪. ਸ. ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੱਸਲ ਸਹਿ ਸੰਪਾਦਕ	500/- ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ	ਜਨਵਰੀ 2010 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ	
੫. ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ	10,000/- ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ	ਜਨਵਰੀ 2010 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ	

ਦਾਦੀ ਤੇ ਉਸਦੇ ਪੋਤਰੇ ਨਵਾਬ ਸਰਹਿੰਦ ਵੱਲੋਂ ਠੰਢੇ ਬੁਰਜ ਵਿੱਚ ਕੈਦ ਕੀਤੇ ਗਏ

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਫ਼ਤਹਿ ਸਿੰਘ ਨੇ
ਨਿਕੜੀ ਬਾਲ-ਉਮਰੇ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਦੇ ਕੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਬੇਮਿਸਾਲ ਪੂਰਨੇ ਪਾਏ

ਗੁ. ਸ੍ਰੀ ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਥੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨੀਹਾਂ ਵਿੱਚ ਚਿਣਿਆ ਗਿਆ

ਗੁ. ਸ੍ਰੀ ਕਤਲਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ